

Зок-1
1844

22260
50



**работніца
і сялянка**

10

1972

+ прылож.



Гравюра Д. Бісці.

Пятрусь БРОЎКА

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка

№ 10 КАСТРЫЧНІК
1972

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПалІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

Светлы час

...Светлы час! Грозны час! Гэта ў дні
агнявыя
Разлічаўся народ за пакуты былыя.

Рады я, рады я, што з дзяцінства ўсё
зведаў,
Як дзялілі зямлю, выбіралі камбеды.

Я пазнаў грамаду і сапраўдных герояў,
Я засвоіў навек, бальшавік што такое!

Светлы час! Грозны час! Год семнаццаты
бурны,
Пазнаю я цябе па штандарах віхурных,
Па істужках чырвоных, што на шапкі
ўзляталі,
Што, як ружы, да сэрцаў людскіх прыкіпалі,
Па гамонцы хацін, па бясконцых пажарах,
Па вялікіх людскіх спадзяваннях і марах,
Па імпульту наперад усіх пакаленняў,
Па імю дарагому і роднаму — Леніні!

У СЭРЦАХ НАШЫХ

Яшчэ не гучаць першыя пазыўныя маскоўскага радыё, не гучаць святочныя маршы, урачыстыя словы. Дзень нараджэння нашай Савецкай краіны толькі-толькі пачынаецца...

Хочацца ўявіць сабе на хвілінку, як прыйдзе гэты дзень, дзень Кастрычніцкага свята, у кожную сям'ю, у кожны дом. У тваю сям'ю, у маю, у суседскую. А пакуль што — цішыня... Цішыня над сопкамі Далёкага Усходу, там, адкуль прыйдзе да нас і ў гэты дзень, як заўсёды, сонца. Цішыня над Уралам, Сібірю, Каўказам, над роднай Беларуссю...

Хутка працнуцца дзеці, муж, усе заспяшаюцца: хто на дэманстрацыю, хто проста на святочную вуліцу, туды, дзе ўсе сёння будуць такія прыгожыя, туды, дзе сёння сцягі, транспаранты, кветкі. Можна і ты пойдзеш разам з усёй сваёй сям'ёй, а можа застанешся дома, будзеш рыхтаваць святочны стол. І пакуль цішыня — давай мы з табой зазірнем кожная ў сваё сэрца і скажам Радзіме ў гэты дзень словы, якія ў будзённым дні не так часта мы вымаўляем.

Мы скажам ёй так, нашай Радзіме. Няхай мінаюць дні, гады — іх нямала ўжо (55-ю гадавіну сёння святкуем) праляцела над Зямлёй з таго часу, калі прагучэў на ўвесь свет упершыню за гісторыю чалавечства лозунг: уся ўлада — рабочым і сялянам! А памяць наша навечна зберажэ самае галоўнае, што прынёс нам, нашым дзецям, унукам і праўнукам гэты дзень, гэты лозунг: уся ўлада рабочым і сялянам.

Іх не ўзважыш, не пералічыш, не акінеш вокам — нашы здабыткі і перамогі. Як не параўнаеш сённяшні дзень з днём, што паўставаў над нашаю краінай крыху больш як паўстагоддзям назад. Як не параўнаеш сённяшні твой лёс з лёсам той далёкай, забітай цемрай і нястачай жанчыны, што дала жыццё твайму бацьку або маці. І тое, што сёння для нас існуе як самая натуральная рэч — школы, у якіх вучыліся мы, у якіх вучацца нашы дзеці, і аўдыторыі інстытута, дзе ўнукі і праўнукі тых самых «рабочых і сялян», нашы заводы-палацы, на якіх мы працуем, нашы калгасныя нівы і машыны на іх, і кнігі ў нашых дамах, і электрычнае святло, і найвялікшы здабытак — наш Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік — усё гэта той дзень, той лозунг, гэта працяг нашай рэвалюцыі. Мы памятаем пра гэта, гэта жыве ў нашых сэрцах — скажам мы Радзіме ў дзень яе свята.

А яшчэ, пэўна, кожны з нас скажа зусім, зусім сваё...

...У тым далёкім кутку Палесся, дзе прайшло юнацтва маіх бацькоў, на той зямлі, дзе сустрэлі іх першыя гады Савецкай улады, мне ніколі ў жыцці не давялося пабываць. Адну з першых савецкіх гаспадарак — саўгас «Капацэвічы», што нарадзілася некалі сярод лясоў і балот непадалёк ад Старобіна, сцерла ўшчэнт з твару зямлі вайна. Нават руін не засталася. Жыло ў нашай сям'і паданне, як сабралася тут аднойчы група былых панскіх парабкаў і парабчанак ды заснавала камуну, і пачалі тут людзі жыць і гаспадарыць па-новаму. Як асушалі балоты, як змагаліся з кулакамі, як пайшла дэлегаткай жанчына-сялянка з суседняй вёскі Вольга Капацэвіч да Леніна... Словы тыя — «дэлегатка», «лікбез», «камсамольская ячэйка» захаплялі наша ўяўленне.

І апошняе, трагічнае паданне. У гады вайны людзі з таго самага саўгаса «Капацэвічы» засталіся да канца вернымі сваёй Радзіме, Савецкай уладзе. Была гэтая вернасць настолькі страшная і ненавісная ворагу, што аднойчы фашысты сабралі ўсіх жыхароў вёскі і спалілі іх жывымі. Як у Хатыні. А месца тое зруйнавалі дашчэнт.

І вось гэтая навіна прыйшла да мяне ўсяго некалькі дзён назад — устае, уздымаецца той саўгас, адроджаны з попелу і нябыту. І як устае! Па самаму новаму, самаму лепшаму праекту на месцы былых Капацэвічаў, там, дзе збіраліся на свае кастрычніцкія дэманстрацыі першыя камунары, — будуюцца новы саўгас. Яго назвалі «Новае Палессе». Ён ужо ёсць, ён жыве на зямлі, гэты саўгас, няхай з новым імем, як сімвал вечна жывых ідэй Савецкай улады.

Мне вельмі хочацца калі-небудзь пабываць у гэтым саўгасе. Кажуць, будзе ён адным з самых лепшых у нашай рэспубліцы...

І за гэты маленькі куток Радзімы таксама дзякуй табе, Кастрычнікі!

А. УЛАДЗІМІРАВА.

3

-ЗА гарызонту павольна выплывае сонца. Бягу на возе-ра, на зарадку. Яшчэ

рана, горад толькі-толькі пачынаецца. Усімі колерамі вясёлкі пераліваецца палітра залатой восені. Якое характэрна! Усякі раз адзначаю для сябе штосьці новае, захапляючае ў абрысах Новалукомля і адчуваю, што ўсё больш люблю гэты горад.

Наш горад, бадай што, самы малады ў рэспубліцы. Ён з'явіўся на карце Беларусі пасля XXIII з'езда КПСС. Тут жывуць будаўнікі і эксплуатацыйнікі Лукомльскай ДРЭС. Новалукомль стаў родным для рускіх і украінцаў, казахаў і літоўцаў, азербайджанцаў і чувашоў: у збудаванні флагама беларускай энергетыкі ўдзельнічаюць прадстаўнікі 27 нацыянальнасцей і народнасцей Краіны Саветаў.

Вось Люба Смірнова, руская дзяўчына з Арлоўшчыны, брыгадзір плітачнікаў з будаўнічага ўпраўлення Лукомльскай ДРЭС. Скончыла прафесійна-тэхнічнае вучылішча, працавала чатыры гады ткачыхай. Потым па камсамольскай пудзеўцы паехала на Ермакоўскую ДРЭС, стала будаўніком, трапіла ў брыгаду дзяўчат-беларусак. З расказаў сябровак Люба шмат даведалася пра слаўную гісторыю беларускага народа, пра тое, як пасля вайны ўзнімаліся з руін гарады і сёлы рэспублікі, як растуць гіганты індустрыі. Летам 1965 года Люба Смірнова прыехала ў Новалукомль. Як і іншыя «першапраходцы», не звяртала ўвагі на часовыя цяжкасці, працавала з захапленнем. Расла магутная электрастанцыя, узнімаўся на беразе Лукомльскага возера белакаменны горад. І ва ўсім тут — ад першага дома да новага дзіцячага камбіната —



30х1
1844

ёсць частка працы і сэрца кіраўніка камсамольска-маладзёжнай брыгады імя XXIV з'езда КПСС Любы Смірновой. Калектыў камуністычнай працы лічыцца адным з лепшых у будаўнічым ўпраўленні, усе члены брыгады асвоілі па тры сумежныя прафесіі — плітачнікаў, маляроў, тынкоўшчыкаў, выконваюць звычайна па паўтары нормы за змену.

Дзяўчаты — а ў брыгадзе працуюць рускія, беларускі, украінкі — заўсёды разам, хай гэта калектыўная паездка ў тэатр ці здача норм новага ўсесаюзнага спартыўнага комплексу ГПА, ці дзень нараджэння. Разам з брыгадзірамі вырашылі атрымаць сярэдняю адукацыю ў вячэрняй школе. Інакш цяпер нельга! Вось так разам з маладым горадам растуць і яго людзі.

Напэўна, гэта вялікае шчасце — ствараць гісторыю, будаваць новыя гарады. Многія мараць пра такі лёс, а маладая камуністка Люба Смірнова сама ўсёй душой зазнала гэтую радасць. Двума медалямі за доблесную працу ўзнагародзіў яе Савецкі ўрад.

Майстрам блакітнага агню называюць на Лукомльскім мантажным участку трэста «Цэнтраэнергамонтаж» электразваршчыцу Клаўдзію Фёдараўну Някрасаву. Пра яе з павагай гавораць усе таварышы па працы. І Клаўдзія Фёдараўна «трымае марку», яна правафланговы сацыялістычнага спаборніцтва. Клаўдзія Някрасава і Уладзімір Някрасаў, яе муж, брыгадзір сле-

ТАМАРА ПІСКУНОВА,

старшыня выканкома Новалукомльскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных.

КАЛІ
АЖЫВАЕ
КАЗКА

Фота
У. Вяхоткі.



Брыгадзір Люба Смірнова.

сараў-трубаправодчыкаў, за збудаванне першай чаргі электрастанцыі ўзнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга і Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР. Гэта не першыя ўзнагароды, якімі адзначана праца двух уральцаў, якія аддалі энергабудаванню дваццаць гадоў жыцця.

На мантажную пляцоўку, дзе працуюць Някрасавы, прыбываюць чыгуначныя саставы з абсталяваннем для другой чаргі Лукомльскай ДРЭС—яе праектная магутнасць у дзевятай пяцігодцы дасягне 2400 тысяч кілават. Мой родны Ленінград пастаўляе для электрастанцыі магутныя турбіны і генератары. Самае складанае сучаснае абсталяванне прысылаюць заводы Масквы і Ерэвана, Свядлоўска і Белгарада, Падольска і Казані, Баку і Саранска, Львова і Барнаула; многія прадпрыемствы Казахстана, Літвы, Латвіі, Беларусі. Будаваць нашу цеплавую электрастанцыю дапамагае ўся краіна.

Пачуццё сям'і адзінай адчуваеш і ў глыбока патрыятычных пісьмах. Сотні рознакаляровых канвертаў ідуць у наш азёрны край з усіх канцоў краіны—з Магадана і Алма-Аты, Нальчыка і Баку, з дзесяткаў іншых месц. І ўсе хочуць дапамагчы будаваць наш блакітны горад. Гэта цудоўна! У кожнага, па-мойму, павінен быць свой блакітны горад, няхай можа і не горад, а штосьці іншае, але сваё, запаветнае. І таму я з вялікай цікавасцю чытаю пісьмы маладых рамантыкаў. Магчыма, таму, што і сама ў душы рамантык.

Калі ўжо гаварыць пра рамантыкаў, то ніяк не абыходзіць Ніну Гаркач. Ніна—беларуска, з Баранавіч, скончыла тэхналагічны тэхнікум. Была ў яе добрая прафесія, а вось узяла і паехала простаю рабочай на будаўніцтва Лукомльскай ДРЭС. За тры гады праявіла сябе з самага лепшага боку, яе вылучылі на камсамольскую работу, выбралі дэпутатам гарсавета. Дарэчы, палавіна складу гарсавета—жанчыны.

Колькі цікавых спраў у моладзі горада! Вечары, сустрэчы са знатнымі людзьмі, КВН. І Ніна Гаркач усюды паспявае. А гарадскі клуб турыстаў? Яна член савета клуба, актыўна ўдзельнічае ва ўсіх яго справах. Ні адзін паход, спаборніцтва не адбываецца без яе ўдзелу. Нездарма таварышы выбралі Ніну сваім дэлегатом на 14-ты злёт турыстаў Беларусі. Новалукомльцам было што дакладваць на злёце: тут і мотарабегі па дарогах РСФСР, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Украіны і Беларусі, і аперацыі «Абавязак» і «Памяць», і маршруты Славы, па якіх прайшлі ў гэтым юбілейным годзе сотні дзяўчат і юнакоў. Турысты-энергетыкі заваявалі другое месца ў рэспубліцы за арганізацыю паходаў у гонар 50-годдзя стварэння СССР. У гэтым поспеху немалая доля працы Ніны Гаркач.

Летам на сесіі гарадскога Савета мы абмяркоўвалі пытанне аб рабоце з моладдзю. Абмяркоўвалі горада, заўзята. Гэта і зразумела: большасць дэпутатаў няма і трыццаці гадоў. Праблема арганізацыі працы, адпачынку, вучобы моладзі—адна з галоўных

задач гарсавета. Сярэдні ўзрост новалукомльцаў—23—25 гадоў!

Наш горад юнацтва для многіх, хто прыехаў яго будаваць, стаў і горадам іх шчасця. Сёлета ўжо згулялі больш чым сто вяселляў—для горада з 12-тысячным насельніцтвам не так і мала. Вось і яшчэ адна пара рэгіструе свой шлюб, яшчэ адна маладая сям'я прыбавілася. Ці стане для яе наш горад родным? Такім родным, як для сям'і украінцаў Кандраценкаў. Васіль Іванавіч Кандраценка—адзін з лепшых машыністаў аўтакрана, яму прысвоена ганаровае званне «Заслужаны будаўнік Беларускай ССР», па выніках восьмай пяцігодкі ўзнагароджан ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Яго жонка Ніна Фёдаруна таксама будаўнік. Выбаршчыкі паслалі яе сваім прадстаўніком у гарадскі Савет. Па слядах бацькоў пайшла і Тацяна Кандраценка. Пасля заканчэння школы яна засталася працаваць у родным горадзе. І такіх сем'яў у нас няма—Ермаковы прыехалі з Сібіры, Ром—з Букштынскай ДРЭС. Ды хіба пра ўсіх раскажаш...

Вось мы гаварылі пра вяселлі. Хочацца прывесці некалькі прыемных статыстычных даных. Сёлета амаль у дзвюх з палавінай сотняў маладых сем'яў з'явілася папаўненне. Больш як у тысячы хлопчыкаў і дзяўчынак у метрыках запісана: «месца нараджэння—Новалукомль». Дзеці складаюць трэць насельніцтва горада энергетыкаў. Першага верасня мамы прывялі ў школу адразу 260 першакласнікаў! Трэба фарсіраваць будаўніцтва другой шко-

лы на 1104 месцы, трэба будаваць новыя дзіцячыя камбінаты.

Перспектывы ў нашага горада захапляючыя. У дзевятай пяцігодцы амаль удвая павялічыцца яго жылы фонд. К канцу будучага года выдасць першую прадукцыю камбінат аб'ёмнага домабудавання. Паявіцца Палац культуры на 700 месц, бібліятэка на 60 тысяч тамоў, музычная школа на 250 вучнёўскіх месц, яшчэ два тыповыя дзіцячыя камбінаты, пашырыцца бальнічны гарадок, у маляўнічай лясной зоне на беразе возера пачнуць працаваць прафілакторый для работнікаў электрастанцыі і стаяныяныя піянерлагер. Адчыніцца дзверы новых магазінаў, кафэ, рэстарана «Лукамор'е». Архітэктурнымі планами прадугледжаны будаўніцтва крытага рынка, аўтавакзала, гасцініцы, адміністрацыйнага цэнтру і раду іншых аб'ектаў. Ужо ідзе будаўніцтва буйнога спартыўнага комплексу з футбольным полем, валебольнымі, баскетбольнымі і гарадошнымі пляцоўкамі, тэніснымі кортамі, басейнам, стралковым цірам.

Мы любім свой горад і на сёмай сесіі гарадскога Савета прынялі зварот да ўсіх жыхароў зрабіць Новалукомль горадам-садам, горадам узорнай культуры. І ён будзе такім. Я веру! Калі мы праводзім суботнікі і нядзельнікі, на вуліцы выходзіць усё насельніцтва. Добраўпарадкаваная цэнтральная плошча, двары, пляж. Ты-

Адна з тых, хто ўзводзіць Новалукомль, — электразваршчыца Зіна Ігнацьева.



сячы дрэў і дэкаратыўных кустоў упрыгожылі нашы вуліцы. Гэта падарунак паўвекавому юбілею СССР. Хутка на Лукомльскай ДРЭС запусте сэрца пятага энергаблока магутнасцю ў 300 тысяч кілават. Гэта працоўны падарунак энергабудульнікоў. Дакладную, надзейную работу станцыі забяспечваюць эксплуатацыйнікі, яны шмат разоў заваёўвалі першынство ва ўсесаюзным сацыйлістычным спаборніцтве сярод прадпрыемстваў галіны.

Вы памятаеце словы з адной старой песні: «Мы рождены, чтоб сказку сделать былью»? У далёкім 1930 годзе даў ток першынец беларускай энергетыкі — БелДРЭС. Абсталяванне тады мусілі купляць у замежных фірм, і мантажом кіравалі замежныя спецыялісты. А цяпер на савецкіх фабрыках электрычнасці выпрацоўваюць энергію ўнікальнымі ачышчальнымі апаратамі. Магутнасць першай чаргі Лукомльскага энергагиганта амаль у дзесяць разоў перавышае магутнасць усіх беларускіх электрастанцый у перадаенным, 1940-м годзе.

Так, нам пакараюцца прасторы і час. Мы дужыя, бо супольнай працай увасабляем у жыццё ленинскія заветы, планы Камуністычнай партыі. Паўстагоддзя назад нарадзіўся Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. За паўстагоддзя мы прайшлі шлях ад лучыны і газу да сучаснай электрыфікацыі ўсёй краіны. Сапраўды, казка стала нашай цудоўнай былью!

Ветэраны будоўлі Уладзімір і Клаўдзія Някрасавы.

ТАЛЕНТ ВАЖАКА

Такое яно, жыццё: ляцяць, мінаюць вёсны, даўно ўжо ў кожнага свая сям'я, але для маці дзеці заўсёды застаюцца дзецьмі — ласкавымі, пяшчотнымі. І ніхто лепш не ведае сваё дзіця, як маці. Але ж здараюцца такія хвіліны, што нават яна, маці, уражана нечаканай радасцю і гордасцю...

...Дачка яшчэ з веча даўля ўсё да ладу: і падлогу памыла, і панадворак упарадкавала, і ў сенцах. Раніцай, збіраючыся бегчы ў калгасную кантору, казала:

— Тэлевізар, мама, уключыш... А прасоткі і не думай, без цябе ўсё зробіцца...

Марыя Фамінічна як быццам і згадзілася, а вось засталася адна ў хаце і задумалася: за што рукі зачэпіць?

Зайшла ў кухню-прыбудову, пстрыкнула ўключальнікам. Наважылася паставіць на пліту чыгунок, але перадумала і патупала ў хату.

Расхвалывалася. І прыемна было на душы: яе ж Ніну ўзнагародзілі ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі! І ў той жа час неяк не верылася.

Зірнула на фатаграфію, што ўсіць на сцяне, — пад самае сэрца калнула. «Валодзя ты мой... Вось каб дажыў...»

У газетіну загорнуты здымкі даўніх гадоў. Стаіць Уладак з таварышам, абодва яшчэ зусім маладыя. Поруч — вялізная піла. Папаягай ты яе цалюткі дзень. Ці то на бярэняне стоячы, ці то пад бярэняном, на зямлі. А кожную ж калоду яшчэ і на сталюгі трэба падняць. Усё рукамі, усё плечуком, а то і на галаве. Ажно ўваччу пацямнее.

Далёкія дваццатыя гады... Гаротнае было жыццё. Батрачылі, каб зарабіць капейку. А поп загародзіў непамерную цану за вянец. Яшчэ і на вяселле трэба было расстарацца. Вось і вымушаны быў Уладак Гуштын кланяцца ў ногі багацею-хутараніну. А пасля і не рады быў, што браў тую пазыку. «Да восені не разлічышся — у турме згнаю». Нічога не заставалася рабіць, як узяць пілу і падацца на заробаткі.

Мала было тае радасці і ў полі. Папаходзіш за плугам ці бараной ад цямна да цямна — свет нямілы. І хоць быў Уладак дужы хлопец, падкасла і яго непасильная праца. Кашляць пачаў, хварэць. Пазней, калі ўсюды ў Заходняй Беларусі залуналі чырвоныя сцягі, можна было б зажыць па-людску, дык жа фашысты ўварваліся. «Без мяне балота не касіце, я хутка вярнуся...»

Так і не вярнуўся. Увесь цяжар зваліўся на плечы Марыі Фамінічнай — на руках трое дзяцей.

Вось Ніна на здымку. Дзесяць гадоў. Магла б, калі б не вайна, у трэцім класе вучыцца. А яна была першакласніца...

Пакуль паспела скончыць сямігодку — зусім дарослая. Ідзе разам з маці ў поле — здалёк і не пазнаць, дзе каторая.

Атэстат сталасці Ніна Гуштын атрымлівала ў вячэрняй школе. Хто-хто, а маці добра ведае, як было вучыцца яе дачцы.

Сумленнага, прагнага да працы і ведаў заўважаюць і шануюць. Так і з Нінай. Яе, актывістку, адну з лепшых паліводак, мо-

ладзь калгаса абрала свайм камсамольскім важным. У праўленні прыйшлі да такой думкі: прызначым Гуштын загадчыцай клуба, няхай кніжкі выдае хлебаробам, мастацкую самадзейнасць наладжвае. Згадзілася. Апусціцца на зямлю вечар — гоман у клубе. Ідуць людзі, бо ведаюць, што тут не засу-муеш.

А на той час акурат трэба было падшукаць у Клепачы талковага брыгадзіра. Васіль Лыч зусім заваліў справу. Нажлукціцца гарэлкі — і хоць трава не расці.

За Ніну Клімчук (яна паспела ўжо выйсці замуж) сяляне прагаласавалі аднагалосна. Дзіва што! Выдатная працаўніца, з людзьмі ўмее жыць.

Найпершыя памочнікі — Надзея Кавальчук, Іван Клімчук, Іван Дудэнка, Мікалай Нікіцік...

Цяпер, праз шмат часу, Ніна кажа маці: — Ой, як цяжка было мне без гэтых харошых і спагадлівых людзей...

Дзесяць гадоў мінула з таго часу, як Ніна Клімчук прыняла брыгаду. Колькі радасных змен! Ураджаі збожжавых павялічыліся ўтрая, цяпер тут намалочваюць па 32 цэнтнеры з гектара. Ніна Клімчук руплівая гаспадыня. Яе старанную працу адзначалі райком партыі і райвыканком. Яна ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета рэспублікі, бронзавым медалем ВДНГ. Цяпер Ніна Уладзіміраўна — загадчыца вытворчага ўчастка. Прыбавілася клопатаў? Безумоўна. Тым не менш усюды ў яе — узорны парадак. Яе слухаюць, паважаюць.

Вясковому чалавеку жніво — як самая мілагучная музыка. І галоўны дырыжор «аркестра» — яна, Ніна Уладзіміраўна, кіраўнік вытворчага ўчастка.

Завіхаліся камбайнеры Іван Давыдзік, Мікалай Дзянісік, Пётр Дарошка. Вялікую ролю адыгралі тут меры матэрыяльнай і маральнай зацікаўленасці, што былі распрацаваны напярэдадні вялікага наступлення. Шчырага працаўніка чакалі прэмія, дадатковая аплата, цёплае слова людской удзячнасці.

Праз нейкі час Ніна Уладзіміраўна на жывёлагадоўчай ферме. Тут рупіцца жанкі. Раіса Сцяпанаўна Якуш, Вольга Станіславаўна Дудэнка, Вера Фёдораўна Парфёнава... У іх таксама справы ідуць добра. Калі ніва шчодрая, то і на ферме ладзіцца. І ўсё-такі заглянуць да даярак Ніне Уладзіміраўне трэба. Сёння партыйны сход, і ёй, члену партыйнага бюро, члену праўлення калгаса, ёсць аб чым пагаманіць з жывёлаводамі.

...Жыве на зямлі чалавек. Просты, шчыры, гарача ўлюбёны ў нялёгкую працу хлебараба. Ён — сейбіт. Ён мае справу са свежай раллэй. Зярняты ўзыходзяць, зелянее рунь, наліваюцца каласы. Шчодрая зямля. Бо яе любяць, яе лечаць, яе шануюць такія вось неспакойныя і ўдумлівыя людзі, як Ніна Уладзіміраўна Клімчук, праца якой адзначана ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

А. БЯРЖЫНСКІ

Калгас імя Чарняхоўскага, Берастовіцкі раён.



ТОЛЬКІ здаецца мне, што шэпчуцца яны неяк цішэй і больш глуха. Пастарэлі... Кроны вунь як аблыселі. І прагалін у алеях заўважаю ўсё больш і больш. Ці можа гэта толькі так здаецца? Кажуць жа, што чалавеку пасля доўгіх вандраванняў родная дамоўка здаецца нізкай, цеснай. Ці можа гэта мы самі вырастаем са свайго светаадчування, як са старой кашулі, толькі не заўважаем гэтага?..

Вось і мне ўласныя скроні не відаць, а пралысіны на ліпах кідаюцца ў вочы. Можна таму, што гадоў дваццаць з лішнім не ступала па гэтай алеі. А цяпер усё гляджу, усё прыслухоўваюся да шолыху галін, нібы хачу вярнуць тое паўзабытае светаадчуванне, з якім тады, у пасляваенную восень, упершыню прайшла тут басаногай дзяўчынкай у школу з белымі калонамі.

Колькі б гадоў ні мінула з таго часу, дзе б мы ні бывалі, але, вяртаючыся сюды, усё роўна застаемся вучнямі. Толькі, магчыма, наша старэнькая школа ўжо

так стараліся, што падлога дома не прасыхала ад чырвонага чарніла.

Газета наша перастала быць горшай, а Марыі Прохараўне Волкавай, якая стала класнай пасля Тэрэзы Отаўны, хацелася ад нас ужо чагосьці яшчэ і яшчэ. То яна наладжвала нам «пробу пярэ» на ўроку рускай літаратуры, то аж да ночы рэпэціравала з намі новую п'есу, то дапамагала рыхтавацца да балю-маскараду, то вась прыйшла ледзь не з ультыматумам: мы, дзевяцікласнікі, павінны разам з дзесятым рыхтавацца да дыспуту па раману Фадзеева «Маладая гвардыя».

І ўсе веснавыя канікулы мы рыхтаваліся да яго, як да экзамена. Не хацелася пасаваць перад дзесяцікласнікамі. І, здаецца, мы не спасавалі. Дзеці з малодшых класаў потым так і называлі нас па імёнах маладагвардзейцаў. Нам жа вельмі хацелася быць падобнымі да Любкі Шаўцовай і Ульяны Громавай, Алега Кашавага і Сяргея Цюленіна...

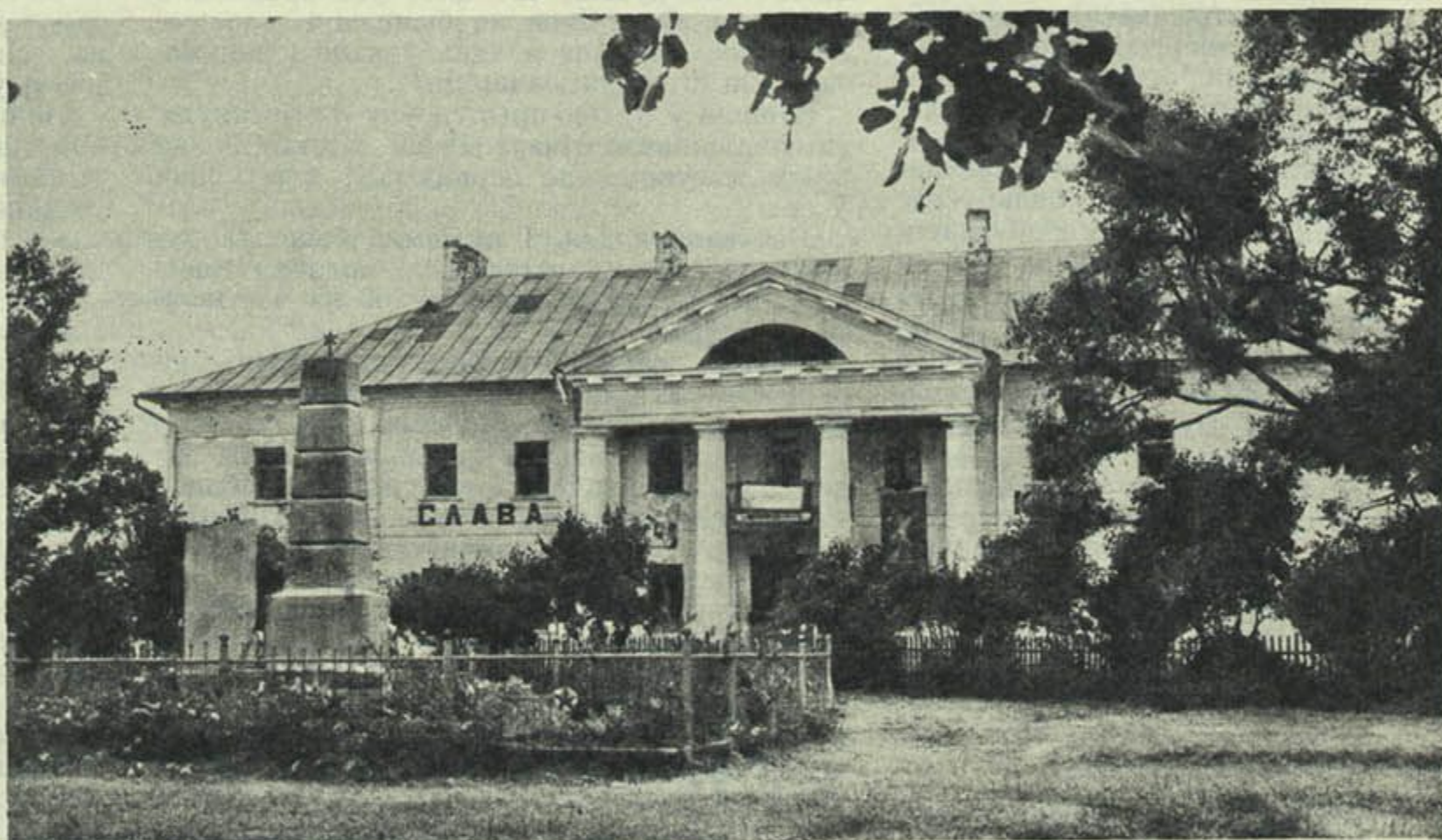
Не ведалі мы тады, што такія ж маладагвардзейцы сядзелі некалі за нашы-

«Чырвонай змены», пачаў распытваць, ці добра я памятаю вайну, што ведаю пра падзеі, якія адбываліся ў Обалі, а можа дзе паблізу, ці не чула пра падпольшчыкаў. Ён ведаў, што дзіцячая памяць учэпістая, што яна трымае ў сабе часам такія дэталі, на якія дарослы не звярнуў бы ўвагі. І мяне як падштурхнуў хто, успомніла!

Аднойчы паміж Обаллю і Лоўшай, кіламетры за два-тры ад нашага Казлова, паляцелі пад адхон цыстэрны з гаручым. Усе вяскоўцы хадзілі потым з ведроў па ліграін — у газойкі не было чаго наліць. Але ж не самі зваліліся пад адхон тыя цыстэрны... А другі раз! Усю ноч на станцыі палаў пажар, рваліся снарады так, што ніхто ў нашай вёсцы не спаў, хоць і было гэта за чатыры кіламетры. Тая ноч асабліва ўрэзалася ў памяць яшчэ і вась чаму. Увечары бацька сказаў маме: «Кладзі ты спаць дзяцей. Сёння, мусіць, будзе рабінавая ноч...» Не месячная, не цёмная — рабінавая! Гэткую я ніяк не магла сабе ўявіць. А яна

Вось яна, наша родная школа, якой споўнілася семдзесят.

Тут, у музеі камсамольскай славы, і сустрэліся Надзея Архіпаўна Туравец — мая аднакласніца Надзя Хруцкая! — і Ігар Матвееў, які развітаўся са школай толькі сёлета. А побач — першакласніцы Іра Лямнева і Ала Суханава...



А. ЗАХАРЭНКА.

ШЭПЧУЦЦА ЛІПЫ НАД

не здаецца нам такой велічнай, якой вырысоўвалася тады, з берагу ціхай светлай Абалы. З таго берагу, дзе мы, бывала, чакалі перавозу — мост цераз рэчку быў яшчэ не адноўлены — і кожны раз баяліся спазніцца на першы ўрок.

Але найчасцей прыходзілі задоўга да пачатку заняткаў. Не хапала кніжак. І таму пад гэтымі ліпамі ўсе разам чыталі мы Пушкіна, спасцігалі гісторыю, рабілі падарожжы па геаграфічнай карце, пранікалі ў таямніцы батанікі. Тут жа я напісала калісьці і першую заметку ў насьценную газету. Праўда, пад націскам Тэрэзы Отаўны Берэнфельт. Яна была класнай у нашым шостым і вельмі перажывала, што насьценная газета ў нас горшая за ўсе. З яе лёгкай рукі мы потым доўга хадзілі з рулонам і шпалернай паперы і

мі партамі. Памятаю, пасля таго дыспуту Зіна Езавітава штосьці расказвала пра сваіх старэйшых братоў — роднага і стрыечнага. Пра Валодзію і Жэню Езавітавых. І Ірма Азоліна нешта гаварыла пра старэйшую сястру Ніну. Але такі ўжо чалавек: каб убачыць нешта вялікае і яркае, углядаецца ўдалечыню. А ўсё, што побач ды не выстаўлена на паказ, здаецца яму звычайным і малацікавым.

Вось і мы: хадзілі па слядах юных мсціўцаў і не ведалі, што гэта іхнія сляды. Асобныя эпізоды подзвігу нават засталіся ў дзіцячай памяці. А хто яго здзейсніў, не здагадваліся і старэйшыя за нас. Пра падпольную камсамольскую арганізацыю «Юныя мсціўцы» даведліся толькі праз гады.

...Ужо ў рэдакцыі «Віцебскага рабочага» Уладзімір Хазанскі, карэспандэнт

і сапраўды была рабінавая — чырвонае зарыва, яркія ўспышкі, выбухі... Хто мог такое наладзіць? Вось каб не загінуў бацька...

— Чытай заўтра нашу газету! — сказаў тады Уладзімір Хазанскі.

І я чытала! У ёй было ўпершыню расказана пра старэйшых братоў Зіны Езавітавай, пра сястру Ірмы Азолінай і пра многіх іншых былых вучняў Обальскай школы, якія сядзелі за тымі ж партамі, што і мы, толькі крыху раней за нас. Чытала і не магла стрымаць хвалявання. Вобразы Зоі Космадзям'янскай і Ульяны Громавай саступалі побач з сабою месца Зіне Партновай і Фрузе Зяньковай. Пачуцці быццам змяшаліся. І гонар за іх, і захапленне мужнасцю, і горыч страт, і нянавісьць да здрадніка, і ўдзячнасць таму, хто расказаў пра ўсё

гэта, і... шкадаванне, што раскрыў гэта іншы, а я прайшла міма.

...Але гэта было потым. А тады мы занялі месца тых дзесяцікласнікаў, разам з якімі праводзілі мінулай вясной дыспут па «Маладой гвардыі». Нашы вокны з другога паверха глядзелі на рэчку. Вершаліны ліп ледзь дацягваліся да іх знізу, з-пад гары. Іх шлох тры-вожыў душу. А тут, як на тое ліха, не атрымліваецца задача па геаметрыі з прымяненнем трыганаметрыі. Аня Абраменка з Валяй Новікавай — лепшыя матэматыкі ў класе — наперабой штосьці тлумачаць, а яна не атрымліваецца, хоць плач. Пеця Ільінец падказвае: «Давай я перапішу табе гэту задачу, а ты правер маё сачыненне...»

І вось апошні ўрок. Іван Фёдаравіч Волкаў паўтарае з намі пройдзены стары закон фізікі. Мы слухаем і не слухаем. Звініць званок. Апошні... Сярэбраны звон яго замірае ў веснавым шэпаце ліп, якія падглядаюць за намі ў акно, ні-

першы адчыніць дзверы, над якімі напісана: «Обальская сярэдняя школа імя Героя Савецкага Саюза Зіны Партновай». Злева і справа — мемарыяльныя дошкі. Адна паведамляе, што перад вайной тут вучылася адважная разведчыца Лена Сураўнёва. Другая — што ў гады вайны мужна змагаліся з гітлераўскімі захопнікамі вучні гэтай школы, члены падпольнай камсамольскай арганізацыі «Юныя мсціўцы». Не згадваючыся, збочваем да чырвонага доміка. У ім калісьці жылі нашы настаўнікі. Цяпер тут — музей камсамольскай славы. Адзіны ў рэспубліцы.

— Заходзьце, заходзьце! Вось сюды, калі ласка, — запрашае Нэля Азоліна. — Сёння ў нас бясконцыя сустрэчы і знаёмствы. Многія скончылі школу ўжо даўно. Некаторых мы ўпершыню тут бачым. Рады і пазнаёміцца і пазнаёміць, — жэстам паказала яна на экспазіцыі.

Знаёмімся, глядзім экспанаты, слухаем Нэлю, якая зусім невыпадкова ўзяла на сябе ўсе клопаты музея. Яна —

школе... Разам з нядаўнім яе дырэктарам, заслужанай настаўніцай БССР Вольгай Антонаўнай Цітовай і бяззменным — вось ужо дваццаць пяць гадоў! — завучам Аляксандрам Цімафеевічам Сокалавым мы прайшлі па класах, пастаялі ля парт, за якімі некалі сядзелі, а цяпер разам гартаем біяграфію школы. Як калісьці ўрок гісторыі, Аляксандр Цімафеевіч тлумачыць і тлумачыць...

1901 год. У Обалі пабудавалі царкоўна-прыходскае вучылішча з трохгадовым тэрмінам навучання. 1 кастрычніка 1902 года сюды прыйшлі з навакольных вёсак першыя трыццаць вучняў. З гэтага дня наша школа і вядзе сваё летапісанне. Праз сем гадоў адкрылі ўзорнае двухкласнае вучылішча з пяцігадовым тэрмінам навучання. Але наведваць яго маглі ў той час пераважна дзеці заможных сялян. І толькі ў 1924 годзе тут, у былым маёнтку царскага вяльможа, была адкрыта школа сялянскай моладзі.

Вольга Антонаўна напамінае пра Піліпа Іванавіча Лузгіна. Аляксандр Цімафеевіч усміхаецца:

— Першы выпускнік ШСМ. У гэтым сшытку ён апісвае, як тады жылі тут, вучыліся і прапагандавалі перадавыя метады вядзення сельскай гаспадаркі вучні і настаўнікі, як яны разам працавалі на прышкольным участку, у садзе, стваралі чырвоныя куткі ў сёлах, праводзілі заняткі па ліквідацыі непісьменнасці, вялі атэістычную прапаганду сярод насельніцтва. Пачытайце, гэта цікавая старонка з біяграфіі нашай школы.

1930-ты. Обальская ШСМ адна з першых у якасці калектыўнага члена ўступіла ў калгас «Чырвоная перамога». Адала туды ўсе свае жывёлагадоўчыя памяшканні, жывёлу, сельскагаспадарчы інвентар, машыны, насенны фонд і актыўна ўключылася ў калектывізацыю.

1935-ты. Саўнарком БССР задаволіў хадайніцтва педагогічнага савета Обальскай сямігадовай школы аб рэарганізацыі яе ў сярэднюю. Праз тры гады яна развіталася з першым сваім выпускам...

І вось ужо дваццаць дзесяць выпускаў!

— Пра чатыры даваенныя не магу расказаць, а дваццаць пяць пасляваенных прамільгнулі перад вачыма, як кадры кінахронікі, — уздыхае Вольга Антонаўна. — Пры ўсім тым, што першыя выпускі былі вельмі нешматлікія, з гэтых сцен выйшла 848 чалавек.

— І пяцьдзсят восем з іх узнагароджаны медалямі і граматамі, — падказвае Аляксандр Цімафеевіч. — Пісаў гэтую гісторыю і думаў: якія цудоўныя людзі атрымаліся з многіх нашых вучняў! 38 урачоў, 95 настаўнікаў, 17 інжынераў, 50 спецыялістаў сельскай гаспадаркі, дзесяткі камандзіраў і палітработнікаў Савецкай Арміі. А колькі перадавікоў і наватараў вытворчасці!

Герой Савецкага Саюза Мікалай Кузьміч Спірыдзенка. Калісьці за сем кіламетраў з Беразугі хадзіў хлопец у школу сялянскай моладзі. А ў гады ваеннага ліхалецця лётчык-знішчальнік апынуўся ў самай гушчы баявых падзей. 377 паспяховых вылетаў, 85 паветраных баёў, 15 самалётаў, збітых асабіста, і 6 — у групе. І зараз генерал-маёр — выкладчык Ваенна-Паветранай Акадэміі.

Доктар гістарычных навук Барыс Кірылавіч Маркіянаў. Той самы, што калісьці быў тут сакратаром камсамольскай арганізацыі. І потым, будучы камісарам партызанскага атрада, накіроўваў дзейнасць



АБАЛЯЦКАЙ

бы здзіўляюцца, што мы яшчэ не пакідаем клас...

Колькі вёснаў і зім мінула з таго часу, а я ўсё чую яго. І бачу, як ад бялеючых на святанні калон аддзялілася дзяўчынка ў белай сукенцы і вось па гэтай алеі накіравалася да ракі. Да таго месца, дзе загрузлі бярвенні, якія плылі і плылі караванамі па нашай Абалянцы. Спынілася, зняла туплі, хтосьці з аднакласнікаў падаў ёй руку. Скачучы з бярвяна на бярвяно, яна перайшла рэчку і ў апошні раз азірнулася на сваю школу.

...Усё гэта быццам праяцела перад вачыма, пакуль чакала сёння сваіх былых аднакласнікаў, каб разам павіншаваць нашу школу з яе сямідзесяцігоддзем. І зноў, як яе цяперашнія вучні, стаім ла ўваходу, дзе, як і раней, дрэмлюць два ціхмяныя львы. Ніхто не адважваецца

малодшая сястра Ніны Азолінай, адной з трыццаці трох юных мсціўцаў.

З партрэтаў глядзяць на нас зусім яшчэ юныя хлопцы і дзяўчаты. Марыя Дзяменцьева, Ніна Азоліна, Уладзімір Езавітаў, Марыя Лузгіна, Яўген Езавітаў, Мікалай Аляксееў, Ніна Давыдава, Надзея Дзяменцьева, Зінаіда Лузгіна, Фёдар Слышанкоў, Антаніна Лузгіна... Тут жа рэчы, якія належалі ім. Пад шклом — кнігі, напісаныя пра іх. Побач — скульптурныя партрэты Зіны Партновай і Фрузы Зяньковай. Гравюры «Выбух на вадакачцы» і «Мініраванне дарогі» нашага мастака Юзэфа Пучынскага. Нэля перахапіла затрыманы на іх позірк і зазначыла, што тут адлюстраваны толькі два эпізоды з падрыўной дзейнасці обальскіх падпольшчыкаў, а ўсяго на іх рахунку 22 буйныя дыверсіі. Пра кожную з іх можна расказаць і расказаць. Але, здаецца, прыйшлі новыя госці. Нэля зноў вэтліва усміхаецца, запрашае часцей заходзіць сюды і шматзначна падкрэслівае:

— І гэты музей адкрыты таксама дзякуючы нашай школе.

Дзякуючы нашай сямідзесяцігадовай

обальскіх юных мсціўцаў. А цяпер загадае кафедрай у Віцебскім медыцынскім інстытуце. Аказваецца, вучыўся ў нашай школе калісьці і доктар філасофскіх навук Пётр Дзмітрыевіч Пузікаў, цяперашні намеснік галоўнага рэдактара «Беларускай энцыклапедыі». І першы сакратар Шумілінскага райкома партыі Васіль Георгіевіч Храмцоў.

А гэта ўжо мае сучаснікі — дацэнт Мінскага медыцынскага інстытута, адзін з лепшых хірургаў Мінска Мікалай Яўстаф'евіч Філіповіч, прарэктар інстытута народнай гаспадаркі імя Куйбышава Віктар Мітрафанавіч Пузікаў, кандыдат медыцынскіх навук Уладзімір Мікалаевіч Захараў. Можна пералічваць і пералічваць...

Шкада толькі, няма тут партрэтаў нашых выдатных настаўнікаў. Якіх бы ступеней мы ні дасягнулі, якія б званні ні насілі, якое б палажэнне ў грамадстве ні займалі — мы вучні Вольгі Антонаўны Цітовай, якая прыйшла сюды з партызанскага атрада, Івана Фёдаравіча Волкава, які прыбыў тады з фронту, Аляксандра Цімафеевіча Сокалава, якога мы так і запамнілі ў ваенных брыджах і ботах, і многіх іншых цудоўных педагогаў. Гэта яны навучылі нас сумленна працаваць, паважаць людзей і быць вартымі іх павагі.

Хіба не гэтаму прысвяціла 28 гадоў

свайго жыцця Вольга Антонаўна! Не, не толькі беларускай мове і літаратуры вучыла яна нас усе гэтыя гады. І нават не верыцца, што нядаўна яна перадала свае паўнамоцтвы (апошнія дванаццаць гадоў была дырэктарам школы) Івану Іванавічу Касцюковічу і пайшла на пенсію. Не магу сабе ўявіць на пенсіі і нашу Марыю Прохараўну Волкаву, а яна ж ідзе за Вольгай Антонаўнай. Зусім яшчэ маладыя прыйшлі яны да нас на першыя ўрокі...

— Пара ўступіць месца нашым вучням, — жартуе Вольга Антонаўна. — Дзесяць з 27 настаўнікаў — нашы выпускнікі.

— І я вам скажу: выдатныя выйшлі настаўнікі, — падхоплівае Аляксандр Цімафеевіч, наш строгі гісторык. — Вазьміце, напрыклад, Валянціну Паўлаўну Сураўнёву — лепшая настаўніца ў раёне. А Валянціна Пятроўна Мачульская! Дзе знойдзеш яшчэ такога матэматыка!

Мілыя мае аднакласніцы! Слухаю і думаю: ці ты гэта, Валя Новікава? Думаю і спадзяюся, што гэтак жа вось дзесяці гавораць людзі пра Аню Абраменка, пра Дзіну Аксёнаву і Зіну Езавітаву, якія таксама сталі педагогамі, што, напэўна, нядрэжныя ўрачы выйшлі з нашых Веры Ігнатавай і Генадзя Галузы, Расціслава Стаховіча і Пятра Ільінца. Бо ўсіх нас вучылі адны настаўнікі. Ды і цяпер,

глядзіце, як уважліва сочаць за кожным. Марыя Прохараўна пры сустрэчы з радасцю спытала: «Чулі? Наш Андрэй Кляцкоў абараніў кандыдацкую!..»

Вось і зараз — імяніннікі яны, а гавораць усё пра нас і пра нас. І нават Памятны сцяг ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Савета Міністраў БССР і Белсаўпрофа паказваюць так, нібыта гэта — агульная наша заслуга. А можа так яно і ёсць? Мы ж па-ранейшаму іх вучні.

Толькі хто ведае, калі мы зноў збяромся вось так усе разам у сваёй старэнькай школе. А можа — і не ў старэнькай? Колькі год ужо, як закладзены першы камень для новай Обальскай школы імя Зіны Партновай. На іншым месцы — непадалёк ад помніка юным мсціўцам. Але мы і тады прыйдзем сюды і будзем доўга слухаць, аб чым шэпчаўца векавыя ліпы над Абалянкай.

Мусіць, яны зусім састарацца. І прагаліны алях стане яшчэ больш. Мы ж пачнем, як шумяць на ветры таполі, пасаджаныя обальскімі камсамольцамі ў памяць аб юных мсціўцах, як гамоняць маладыя рабіны і клёны, бярозы і юныя ліпы, што пасадзілі мы тут у дзень сямідзесяцігоддзя нашай школы. А пакуль іх прыкрываюць старыя ліпы, прымаючы на сябе штормавыя ветры, асеннія ліўні, снежныя завеі...

Інфармацыйная мазайка

ПЕСНЯРАМ ПРЫСВЕЧАНЫ

Усесаюзная фірма «Мелодыя», правёўшы вялікую работу па рэстаўрацыі запісаў галасоў Я. Купалы і Я. Коласа, якія захоўваюцца ў фондах Беларускага радыё, зрабіла выдатны падарунак прыхільнікам двух вялікіх паэтаў: дзве манафанічныя грампласцінкі тыпу «Гігант».

Грандыёзная па размаху, шырыні дыяпазону, незвычайна багатая па зместу творчасць кожнага з паэтаў прывабіла шмат беларускіх кампазітараў (толькі на тэксты Я. Купалы напісана звыш 200 музычных твораў). Таму цалкам апраўдала сябе форма музычна-літаратурнай кампазіцыі. На працягу трох гадоў нас не пакідае хваляючае пачуццё сустрэчы з велізарным светам вялікіх майстроў.

Уласныя галасы паэтаў, літаратурна-музычныя кампазіцыі, фрагменты з опер, раманы і хоры ў выкананні вядомых спявакоў і калектываў робяць праслухоўванне пласцінак сапраўдным святам.

З імі расстаемся як з добрымі кнігамі, калі, перагортваючы апошнюю старонку, ведаеш, што абавязкова вернешся да іх зноў.

Я. УЛАДЗІМІРЦАЎ

ХОЧАЦЕ ЦУКЕРКУ?

І наўрад ці хто з дзяцей ды і з дарослых таксама адмаўляецца ад такой спакуслівай прапановы. Смачнымі, прыгожымі цукеркамі частуе жыхароў Беларусі гомельскі камбінат «Спартак». Многія аматары салодкага лічаць найлепшымі цукеркі «Аэрафлорія», «Ананасныя», карамель «Сож», «Рачкі», «Ракавыя шыйкі», «Клубнічную» і «Лімонную» карамель, наборы «Да зорак», «Мушкетёры». Прыгожа аформленаму сувеніру «Дары Палесся» — набору шакаладных бочачак з чарнічным, галубічным, журавінавым сіропам і мёдам — узрадуецца кожны, каму выпадзе шчасце яго атрымаць. Набор-сувенір «Дары Палесся» ўдастоены Знак якасці. Гэтую высокую ацэнку атрымалі таксама «Грыльяж у шакаладзе», «Чарадзейка», «Агеньчыкі», карамель «Гомельская», плячэнне «Юбілейнае».

150 назваў салодкай прадукцыі выпускае штогод камбінат «Спартак». Для вырабу цукерак ідуць высаянаксыя прадукты: какава-бабы, арэхі, араматызаваныя дабаўкі.

Да ўсенароднага свята — 50-годдзя ўтварэння СССР камбінат прапануе спажывцам цукеркі і плячэнне ў прыгожа аформленых каробках, наборы шакаладак у дробнай расфасовцы, пірожных, бісквітаў.

Л. ЛЕГІНАВА

ЗАЛАТОЕ ВЯСЕЛЛЕ

Як на вялікае свята сабраліся людзі каля Дабрыньскага сельскага Дома культуры. Тут святкуецца залатое вясельле Ефрасінні Лявонцьеўны і Аўгусціна Адамавіча Карачуноў.

З пасёлка імя Калініна, што па той бераг рэчкі Жэсць, імчаць легкавыя аўтамашыны. Праз некалькі хвілін з «масквічоў», упрыгожаных рознакаляровымі стужкамі, выйшлі «віноўнікі» сённяшняй урачыстасці — Ефрасіння Лявонцьеўна і Аўгустін Адамавіч у суправаджэнні ўнукаў і праўнукаў, сыноў і дачок, родных і блізкіх. З хлебам-саломой сустрэлі іх прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, аднавяскоўцы. Словы падзякі за сумленную і старанную працу на карысць гаспадаркі гавораць юбілярам дырэктар саўгаса імя Марата Казея П. Р. Харкевіч, кіраўнік аддзялення У. С. Шабалінскі, брыгадзір комплекснай брыгады Я. І. Юшкевіч. Усе яны жадаюць юбілярам дажыць да брыльянтавага вясельля.

Ніколі не забудуць Ефрасіння Лявонцьеўна і Аўгустін Адамавіч гэты светлы і радасны дзень. Не забудуць шчырых слоў аднавяскоўцаў, цёплых пажаданняў доўгіх год шчаслівага сумеснага жыцця, добрага здароўя.

І. ШАБАЛІНСКІ

Дзяржынскі раён.



Ніна МАЦЯШ

Нам вечна часу не хапае...

У калатні, у мітусні,
У спраў пад цэзарскай уладай,
Калі самі сабе не рады,—
Тады начамі любых снім.

Няпэўны, хісткі човен-сон,
Як да зямлі абетаванай,
Шчаслівых нас, усхваляваных,
Нясе ў рэальнасць галасоў,

Абліччаў, родных назаўжды,
Адметных сілаю прыўкраснай...
І ім — адзіным — наша
страснасць,
Тыранства дум і мары дым.

...Усё ў чаканні берагі,
Якія ўрэзаліся ў памяць.
Чаму нам часу не хапае
На самых блізкіх, дарагіх!

Маме

Галава твая белая, белая...
Зноў разгублена моўкнун, няўмелая:
як з пяшчотаю мужнасць звязаць!

Як паведаць пра ўсе твае лютыя,
Каб сказаць не пра плечы прыгнутыя —
пра нязломленасць духу твайго!

Каб з-за зморшчын заззяла суровае:
Ты — майго жыццялюбства выснова,
як жыцціны — выснова ралля.

...Мо калі я на долю расплачуся —
Адмяці дабрыню сваю начыста
і, як здрадніцу, пакарай.

ГЭТА ЎСЁ ВАЙНА...

— Табе, Валянціна, грэх наракаць, хіба табе дасі твае гады? Хутка пяцьдзесят, а ты вунь якая!

Валянціна Агеева крышку вінавата ўсміхаецца знаёмай:

— Відаць, парода такая — з маладжавінкай. Хоць і жыццё было — не цукар.

Яна і сапраўды здолела прытрымаць свае гады: зграбная постаць, усмешлівыя вочы. Над галавою дачка Лілія завіхалася, калі прыязджала ў відпуск: «Я цябе, мама, так пафарбую, што ніводнай сівінкі не будзе відно». Памада ў сумачцы — вось і ўсе сакрэты маладосці. Вось толькі здароўе — хіба схваешся ад хвароб?

— Дзеці што пішуць?

Яна крыху марудзіць з адказам:

— У Лілі і Шурыка ўсё добра, а Карык у бальніцы пасля аперацыі. Жорык, можа, хутка прыедзе.

— Яны ўжо самі бацькі, а ты ўсё — Шурык-Жорык. Хто ён у цябе на самай справе — Шурык ці Жорык? — смеецца суседка.

— Ён і Шурык і Жорык. А забылася, мілая мая, не я. Гэта ўсё вайна вінавата.

Яна не хапаецца тлумачыць кожнаму, чаму яе Шурык — адначасова яшчэ і Жорык. Сэрца ўжо не тое, што раней, а ўспамін прымушае яго зноў і зноў заміраць ад жалю і болю. І толькі іх бацьку, не шкадуючы сябе, расказала б яна ўсё да дробязі.

— Мы да вайны ў Бародзічах, каля Зельвы, жылі. Я на пошце тэлефаністкай працавала. Там і шчасце сваё першае, дзявочае сустрэла. У лютым зарэгістраваліся. У лютым сорок першага года. Ды нядоўга разам пажылі. Паехаў муж у брэст абжывацца на новым месцы, у чэрвені выклік прыслаў. Сабралася я ў суботу дваццаць першага, а мама просіць: едзь заўтра. Усё-такі

ты дзіця чакаш, у выхадны дзень муж сустрэне. І тэлеграму дай — так лепей будзе. Добра, думаю, заўтра дык заўтра. Раніцой прыбягаю на пошту да дзяўчат: «Еду, кажу, да свайго, тэлеграму прыміце». А яны мне: «Куды ты едзеш, ты што, хіба не чула — вайна!» І твары ў іх шэрыя, засмучаныя. Нібы абухом ударылі. Што мне рабіць? Хаджу як апантаная.

А вайна побач. Рвуцца снаряды і боепрыпасы на станцыі, а на перагоне Зельва — Азерніца разбіты састаў з параненымі. «Піць, крычаць, піць!» Пабегла дадому, прынесла вады, хлеб пазбірала, што застаўся, ды зноў бягом. Напаіла, каго магла, а тут яшчэ з аднаго вагона стогн — памажыце! Кінулася адчыняць дзверы — заклініліся. Паклала я скрынкі адна на адну і па іх дабралася да акна. У вагоне — адзін жывы, усе астатнія мёртвыя. Напаіла яго — зноў у акно. Выскачыла — а ўсё-такі пяць месяцаў цяжарнасці — і разгнуцца не магу, баліць. І раптам бачу пад вагонам ля колаў дваіх дзетак: аднаму года паўтара, другому гады чатыры. Сядзяць, прытаіліся, не варухнуцца. Тварыкі разбітыя, у гразі, у крыві...

Ледзь не самлела я. Клічу: «Хадзіце, дзетачкі, сюды!». А яны ні з месца. Я ім кажу: «Ідзіце да мамы». А большанькі ў адказ: «Ты не мама, мама наша вунь там ляжыць». Гляджу, пад адхонам жанчына — счарнела ўся, даўно мёртва. А яны ад яе ні на крок не адыходзяць.

Я тады схітравала: кажу, ваша мама загадала мне да таты вас адвесці, хадзем. Паслухаліся. Прывяла іх дадому, накарміла, памыла. Касцюмчыкі на іх аднолькавыя, у клетачку. Мыю і думаю, як мне гэтую клетачку лепш запамніць: па гэтых касцюмчыках іх, можа, бацька шукаць будзе. Потым распыт-

ваць пачала: як завуць, як тату звалі, як маму. Мама Маруся, тата Яша. Большанькага завуць Карык. Меншага — так пачулася мне — Шурык.

Жывём два месяцы, я прывыкла ўжо да Карыка і Шурыка, пра бяду сваю не так думаю. Аднойчы вару абед, а яны ў бульбоўніку сядзяць, размаўляюць.

Карык гаворыць:

— Давай уцячэм! Мама цябе Жорык-тапорык клікала, а гэтая цёця — Шурыкам.

Так і дазналася сапраўднае імя меншанькага. А прывыкла ўжо — Шурык ды Шурык. Што з іх узяць — маленькія зусім.

Не пытайцеся, як жылі. Немцы прыйшлі — карову апошняю забралі. Харчы скончыліся. А тут Лілія нарадзілася. Усё, што магла, на малако выменяла. Толькі бульба і выручала.

Скончылася вайна, атрымала я паведамленне, што муж загінуў. Працавала білетным касірам. Шурык і Лілія падраслі, Карык у школу пайшоў. Паміж сабой дружна жылі. І не думала я, што з трыма дзецьмі выйду калі-небудзь замуж. Каму захацацца гэтую сямейку на свае плечы ўзяць. Ды вось і знайшоўся мой Агееў. У сорок дзевятым пераехалі ў Добруш.

І не заўважыла, як выраслі. Праводзілі ў армію Кірылу. Шурык скончыў тэхвучылішча, у Цалінаградзе пачаў працаваць электрыкам. Вучыўся ў вярэняй, потым у інстытут паступіў. Зараз інжынер-энергетык. Кірыла ў Бранску асталёваўся.

Паехаў Шурык, а я месца сабе не магу знайсці. Сабраліся і мы з Ліліяй туды, яна ўжо дзесяць класаў скончыла. Прышла на заводзе ў заўком, расказала ўсё пра Шуру. Так і так, кажу, я яго зберагла ад вайны, а цяпер вы прыгледзьце, каб не было дрэннага ўплыву, чалавек становіцца на жыццёвы шлях. А каб спакойней было мне самой, пакінула там дачку сваю. Яна тэлефаністкай працавала, потым у педінстытут паступіла, закончыла.

Вось яны якія, мае дзеці, лю-

біце іх, як я іх люблю. Мне не сорамна сёння знаёміць іх з вамі, родным бацькам.

Трыццаць гадоў яна выношвала ў сабе словы, якія павінна сказаць, і надзею на сустрэчу з іхнім бацькам. Унукі пачалі ўжо гаварыць, рабіць першыя крокі. І надзея тая раставала, як апошнія астраўкі снегу пад сакавіцкім сонцам. І раптам...

Трыццаць гадоў чакання — і ўсё з-за адной літары. Хіба магчыма было ўгадаць па вымаўленню малых тады, у сорок першым, што не Крушыны яны, а Курушыны? І каб не гэта злашчаснае «у», даўно б склаліся разам асколачкі сям'і, раскіданыя вайной па белаю свету.

...Яны сядзяць у Мінску за святочна прыбраным сталом у Лілінай кватэры. Бацьку яе сыноў, Якаву Кірылавічу, ужо семдзесят. У яго новая сям'я — чацвёрта дзяцей. І размова ідзе то пра касцюмчыкі ў клетачку, то пра сястрычку Рыту, якая згубілася таксама ў сорок першым і жыве зараз у Польшчы, то пра партызанскія гады Якава Кірылавіча. І Шурык — яе Шурык, а ягоны Жорык падымае тост за светлую памяць мамы Марыі, што нарадзіла іх, і за добрае здароўе мамы Валі, якая выхавала іх і знайшла роднага бацьку.

Маме Валі радасна: вось яна, сустрэча, якую чакала трыццаць год.

...Валянціна Іосіфаўна Агеева працуе ў самым прыгожым цэху Добрушскага цэлюлозна-папяровага камбіната. Тут маюць справу з святлоадчувальнай паперай, і сонечнае святло праходзіць праз чырвона-жоўтае шкло фільтра. Ад гэтага неяк па-асабліваму святочна ў цэху. Ёй здаецца, што ярчэй зіхаць промні, калі па дарозе на працу яна вымае з паштовай скрынкі пісьмы з адваротнымі адрасамі: Мінск, Бранск, Цалінаград. Ёй аднолькава дарагія гэтыя канверты з рознымі штэмпелямі: дзеці ёсць дзеці.

В. КАРАЛЁВА

ЗМАЛКУ я да любой работы звыклая, рана, амаль дзяўчынкай, на працоўны шлях стала. Бацьку майго, работніка сельсавета, немцы забілі, у маці на руках нас, дзяцей, васьмёра засталася. Як толькі калгас у нашай вёсцы стварыўся, пайшла мая старэйшая сястра Лёля за даярку. Я часта ёй дапамагаць хадзіла, а потым і сама засталася на ферме. Колькі цяжкасцей зведала! Непрыстасаваныя кароўнікі, не хапала кармоў, а каровы... Іх, знясіленых, не раз падымалі на вяроўках... Тады, пры такіх умовах, пра вы-

Пяцігодка і мы

ПРАЦАЙ РУК СВАІХ

сокія надоі, высокую прадукцыйнасць жывёлы не магло быць і гаворкі.

Гаворкі, праўда, не было, а думкі і спадзяванні—былі. Верылі мы, што працай рук сваіх адолеем нашу беднасць, навучымся здабываць вялікае малако. І гэта надавала сілу і цяглікасць адольваць перашкоды.

І мы іх адолелі. Зараз наш калгас—перадавая гаспадарка, якая несупынна расце, ідзе наперад. Многае, вельмі многае ў нас змянілася, і гэтыя змены не толькі колькасныя, а глыбока якасныя: ва ўмовах і арганізацыі працы, яе выніках і нашых заробках, ва ўсім жыцці. Пабудаваны добрыя фермы, на якіх дзейнічае механізацыя. Створана трывалая кармавая база, шмат увагі аддаецца селекцыйнай рабоце—дарэчы, яе вядзе мой муж Уладзімір, заатэхнік. Цэхавае арганізацыя працы, якая ўведзена ў нас, дазваляе спецыялістам больш глыбока і навукова, у адпаведнасці з сучаснымі патрабаваннямі, кіраваць вытворчасцю, дабівацца яе эфектыўнасці.

Скажу пра сваю Кракаўскую ферму. Добры, дружны калектыв у нас склаўся здаўна. Кожная даярка стараецца як мага лепш дагледзець жывёлу, бездакорна авалодаць механізмамі. І тут адным стараннем не абыйсца—патрэбны веды, павышэнне прафесійнага майстэрства. Нездарма мая сяброўка Крысціна Янкоўская скончыла сельскагаспадарчы тэхнікум. Нездарма нашы даяркі кнігамі, брашурамі па прафесіі цікавяцца.

Узяць хоць бы самую вопытную на-

шу работніцу Альфрэду Іванаўну Люля. Памятаю, як сардэчна сустрэла мяне гэтая добрая жанчына, калі я толькі прыйшла на ферму. Імкнулася навучыць, падбадзёрыць, падтрымаць добрым словам, дапамагчы. І тады яна была майстрам сваёй справы, і зараз—толькі майстрам на новым, вышэйшым узроўні. Афіцыйнае яе званне, як і ў мяне,—«майстар-жывёлавод II класа». Гэта значыць—працаўнік фермы, які валодае навыкамі высокапрадукцыйнай работы, умее выкарыстоўваць механізмы, ведае асновы заатэхніі. Не раз мае сяброўкі і я ўдзельнічалі ў конкурсе даярак раёна, дзе ты па сутнасці здаеш сапраўдны экзамен не толькі па практыцы, але і па тэорыі. Так, сучаснай даярцы трэба ўмець працаваць не толькі рукамі, а і галавой. Такі закон часу, нашага жыцця, якое імкліва ідзе наперад.

Сапраўды, работа наша з кожным днём становіцца і лягчэй, і цікавей. Але справа не толькі ў гэтым. Нашы думкі і нашы клопаты—аб тым, каб даць краіне як мага больш прадукцыі, зніжаць яе сабекошт. Дэвіз дзевятай пяцігодкі—навукова-тэхнічны прагрэс у вытворчасці, яе высокая эфектыўнасць, прадукцыйнасць і якасць, якасць, якасць. І мы, працаўнікі вёскі, прымаем яго блізка да сэрца. Кожная з нашых даярак удзельнічае ў сацыялістычным спаборніцтве ў гонар 50-годдзя СССР і з добрай упартасцю імкнецца апярэдзіць іншых. З нецярплівасцю чакаем мы заўсёды падвядзення месячных вынікаў: хочацца ведаць, хто наперадзе. І як жа прыемна чуць віншаванні сябровак—«саперніц», якія не раз—веру, ад усёй душы—віталі мяне з заваяваным першынствам. Зраблю ўсё, каб і ў асенні час не знізіць надоі, выканаць сваё абавязацельства—надаць 3200 кілаграмаў малака ад каровы. А калі хто апярэдзіць мяне—буду толькі рада. Бо ад нашага спаборніцтва выйграе агульная справа, якая нам даражэй за ўсё.

Нядаўна наша ферма, па прыкладу суседняй Лэйлубскай, перайшла на групавы метад даення. «Добра!»—кажуць даяркі. Па-першае, гэта яшчэ больш аб'ядноўвае ў адно цэлае калектыв, павялічвае агульную адказнасць за нашы справы, дапамагае працаваць больш прадукцыйна, абслугоўваючы не 15—20, а паўсотні кароў. Па-другое, дае нам магчымасць праз два дні на трэці атрымліваць выхадны, мець вольны час для адпачынку і выхавання дзяцей, для духоўнага ўзбагачэння, знаёмства з навінкамі спецыяльнай літаратуры. А гэта зноў—такі дапаможа працаваць яшчэ лепш, новых поспехаў дасягнуць.

Але тут я вось што яшчэ хачу зазначыць. Не толькі мы, даяркі, трымаем у сваіх руках вялікае малако. Каб не стараннасць нашых пастухоў Івана Белага і Міхаіла Лабачэўскага, ці было б нам што даць? Каб не руплівасць палыводаў, механізатараў, што вырошчваюць багатыя ўраджаі, ці было б чым карміць сваіх кароў! Памятаю, у пачатку года запрасілі нас, перадавых даярак раёна, у райком партыі. За круглым сталом ішла шчырая гаворка пра нашы надзённыя справы. Нас запыталіся: што трэба, каб выка-

наць высокія абавязацельствы юбілейнага года? І мы адказалі дружна: добрыя кармы, племянная работа па паліпшэнню статку. Што ж датычыць нас, жывёлаводаў, то мы не падвядзем, укладзем усё майстэрства і душу ў сваю работу.

Прыемна, што да нашых слоў прыслухаліся. Калі я бачу ля фермы траншэі, запоўненыя духмяным сенажом, сіласныя ямы з сакавітым кормам, якога нарыхтавана шмат, то я спакойна за вынікі сваёй работы. Зараз ужо ад мяне, амаль толькі ад мяне залежыць, колькі малака атрымае калгас, дзяржава ад тых кароў, якіх я даглядаю. Пачуццё асабістай адказнасці за свае справы, за справы ўсяго калектыву, які імкнецца сустрэць 50-годдзе стварэння СССР, заваршыць другі год дзевятай пяцігодкі новымі працоўнымі здабыткамі, акрыляе, стварае добрыя рабочыя настроі.

Не магу без удзячнай цеплыні думаць пра людзей нашага калгаса, побач з якімі проста немагчыма рабіць сваю справу без жывога агню. Пра такіх людзей, як звеннявы механізаваўнага звяна Іван Адамавіч Гайдаровіч, узнагароджаны ордэнам Леніна. Ён—артыст у сваёй справе, бясконца ўлюбёны ў яе. А гэта ўлюбёнасць перадаецца ўсім, хто побач з ім. У Івана Адамавіча нямала вучняў, якія ідуць зараз попеч з ім. Сапраўднымі героямі былі яны ў час сёлетняга жніва—як ніколі складанага, цяжкага. Вышэйшы клас паказалі на ўборцы камбайнеры Мечыслаў Папай, Іван Лукша, шафёр Аляксей Лявонцёў і іншыя, хто выратаваў калгаснае збожжа—залатое багацце наша, якому няма цаны.

Вялікай павагай карыстаецца ў нас ветэран працы Часлаў Іванавіч Навумчык, узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны». Ён свінар, ці, дакладней кажучы, аператар буйнога, поўнацэннага механізаванага свінагадоўчага комплексу, дзе хутка будуць адначасова стаяць на адкорме пяць тысяч свіней. Гэта—цяпер. А калісьці ён пачынаў на невяліччай ферме, дзе гаспадарыла ручная праца. Без самаадданасці такіх, як Часлаў Іванавіч, які заўсёды рабіў усё, што мог, для калгаса, не было б і сённяшняга, сучаснага комплексу, не было б шмат чаго іншага.

А сям'я Ігнатавічаў, якая калісьці, да Савецкай улады, зведала ўсю горьч паднявольнага жыцця і толькі пры калгасным ладзе атрымала і дарабыт, і пашану людскую! Валерыя Браніславаўна Ігнатавіч, заслужаная калгасніца, і яе муж Міхаіл Васільевіч, які даўно ўжо на пенсіі, і цяпер не стаяць у баку ад клопатаў роднага калектыву. Кожны дзень ідуць на працу, жывуць агульнымі справамі, імкнуцца быць карыснымі людзьмі.

Гляджу я на іх, сваіх сяброў, суседзяў, аднавяскоўцаў, і думаю: мы можам ганарыцца справай рук сваіх. Але спыняцца на дарозе нам не да твару. Зробім жа ўсё, каб памнажаць славу нашага калгаса, умацоўваць сваёй працай магутнасць Радзімы.

Галіна БАРКОЎСКАЯ,
даярка калгаса «Свабода»
Ашмянскага раёна, член КПСС

«Пасля Вялікага Кастрычніка, калі былі закрыты прыватныя майстэрні, 7 панчошніц-актывістак паставілі перад кіраўніцтвам прафсаюза «Іголкі» і Віцебскім Саўнаргасам пытанне аб адкрыцці панчошнай фабрыкі. Гэта прапанова была прынята. У пачатку 1919 года на базе арцелі «8 сакавіка», дзе было ўстаноўлена 36 ручных вязальных машын, якія раней належалі ўласнікам, была створана Дзяржаўная панчошная фабрыка імя Клары Цэткін. Рамеснікі і надомніцы пачалі прыходзіць са сваімі машынамі на фабрыку, і лік рабочых у 1920 годзе з 54 чалавек вырас да 120-ці».

(Першая старонка з «Гісторыі «КІМ»)

...А вось першы запіс з сямейнага летапісу, зроблены 20-га лютага 1935 года. «Соф'я Калістратаўна Жураўлёва прынята насадчыцай у вязальны цэх на Віцебскую панчошна-трыкатажную фабрыку «КІМ».

Колькі гаворкі і непакою ў сувязі з гэтым запісам было ў тую зіму дома, у глухой вёсцы Путнішча на Віцебшчыне... Як яна там будзе жыць адна, дзяўчо, у такім вялікім горадзе, сярод чужых людзей, і што будзе рабіць на той фабрыцы? Чым ёй кепска было дома? Ведала сваю спрадвечную жаночую справу: жаць, прасці, ткаць. А пайшла замуж — раджай дзяцей і пачынай усё спачатку: навучай дачок пакорна і цяропліва прайсці жыццё па замкнутаму кругу бабскай долі...

Яе гэты замкнуты круг не задавальняў!

«Хачу вучыцца...» На фабрыцы можна будзе працаваць і вечарамі вучыцца ў школе. А паспрабуй павучыся дома: хто будзе прасці?

...Гэта былі тыя гады, калі не толькі 18-гадовыя, але і маткі і бацькі іх — уся наша краіна ўзнялася будаваць новае жыццё. Пачыналі з буквара і тоненькага вучнёўскага сшытка ў косыя лінейкі... З вокладак тых сшыткаў глядзеў на сваіх — нярэдка барадатых — вучняў і павязаных традыцыйнымі бабскімі хусткамі «пад бараду» вучаніц самы першы ў іх жыцці настаўнік і правадыр Уладзімір Ільіч Ленін. Гэта былі гады, калі нават самыя глухія куткі абуджаліся ад векавечнага сну пераможнымі заклікамі: «Даеш пяцігодку ў чатыры гады!...» Абуджаліся ад ніколі не чулага гулу магутнага ЧТЗ ці ХТЗ — першыноў першых пяцігодак. Слухалі, як рэдкія ў вёсцы грамадзі чыталі ў газеце пра будаўніцтва Днепрагэса — першага ў краіне гіганта-электрастанцыі, якая павінна была запаліць у сотнях сялянскіх хат першыя лямпачкі Ільіча... Ад гэтых вестак і ўсіх гэтых чутак дрыжала такая, здавалася, устойлівая зямля. І краталі яе, са звычайнага месца, самі людзі. Усё свой рабочы люд, нярэдка нядаўнія сяляне з вёсак. Вакол толькі і

чуто было — то ў тым, то ў другім сяле хлопец раптам завярбаваўся і паехаў будаваць Магнітку. На Урал ці за Уралам. Уявіць нават цяжка было, дзе яна знаходзілася, тая Магнітка, — вельмі ж незвычайная ўжо была геаграфія. А той пісаў пісьмы з горада Харкава, выпісваў да сябе жонку з дзецьмі — разам рабіць трактары. Трэці на шахты, у Данбас, падаўся... Уражанне было такое, што свет і людзі пакідаюць наседжаныя мясціны і раптам кіруюцца ў новы невядомы шлях.

Так пайшла з дому — 37 год назад — і Соф'я Жураўлёва. Шукаць новага жыцця, новага лёсу.

Гартаючы і далей учытваючыся ў гэты сямейны летапіс, давайце спынімся — праз дваццаць дзесяць год ужо — на старонцы, адзначанай 1 верасня 1964 года. Вось што паведаміць нам гэта старонка: «Гайдук Святлану Янаўну, швачку лабараторыі швейнага цэха № 1, прызначыць на пасаду інжынера лабараторыі гэтага цэха».

— Гэта калі Светачка скончыла наш вячэрні тэхнікум лёгкай прамысловасці... — Ян Карлавіч, бацька, дачок інакш не называе: толькі Светачка і Галачка. Хоць старэйшая ўжо замужам і мае дваіх дзяцей, а малодшая таксама нявеста на выданні.

Галачка (малодшая дачка Галіна) таксама пасля 11-ці класаў два гады працавала разам з усёй сям'ёй аператарам на машынавылічальнай станцыі. Затым паступіла ў Мінскі інстытут замежных моваў.

Асобна ў гэтым летапісе вярта спыніцца на 7 лістапада 1967 года. У гэты дзень, калі ўся краіна святкавала свой выдатны 50-гадовы юбілей, — трэба ж было здарыцца такому шчасліваму супадзенню — Ян Карлавіч Брэд таксама святкаваў сваё пяцідзесяцігоддзе. Не толькі ў сям'і, дома святкаваў — уся фабрыка яго ўшаноўвала, газеты пісалі пра



У Соф'і Калістратаўны свой рабочы клопат.

«дзядзьку Ваню» (Ян Карлавіч — латыш па паходжанню — у беларускай сям'і і сярод беларусаў «дзядзька Ваня» і не інакш). А ўнучка Наташа хвалілася ўсім на дварэ і ў дзіцячым садзе: «У нас дома два святы і абодва дзядулевы...»

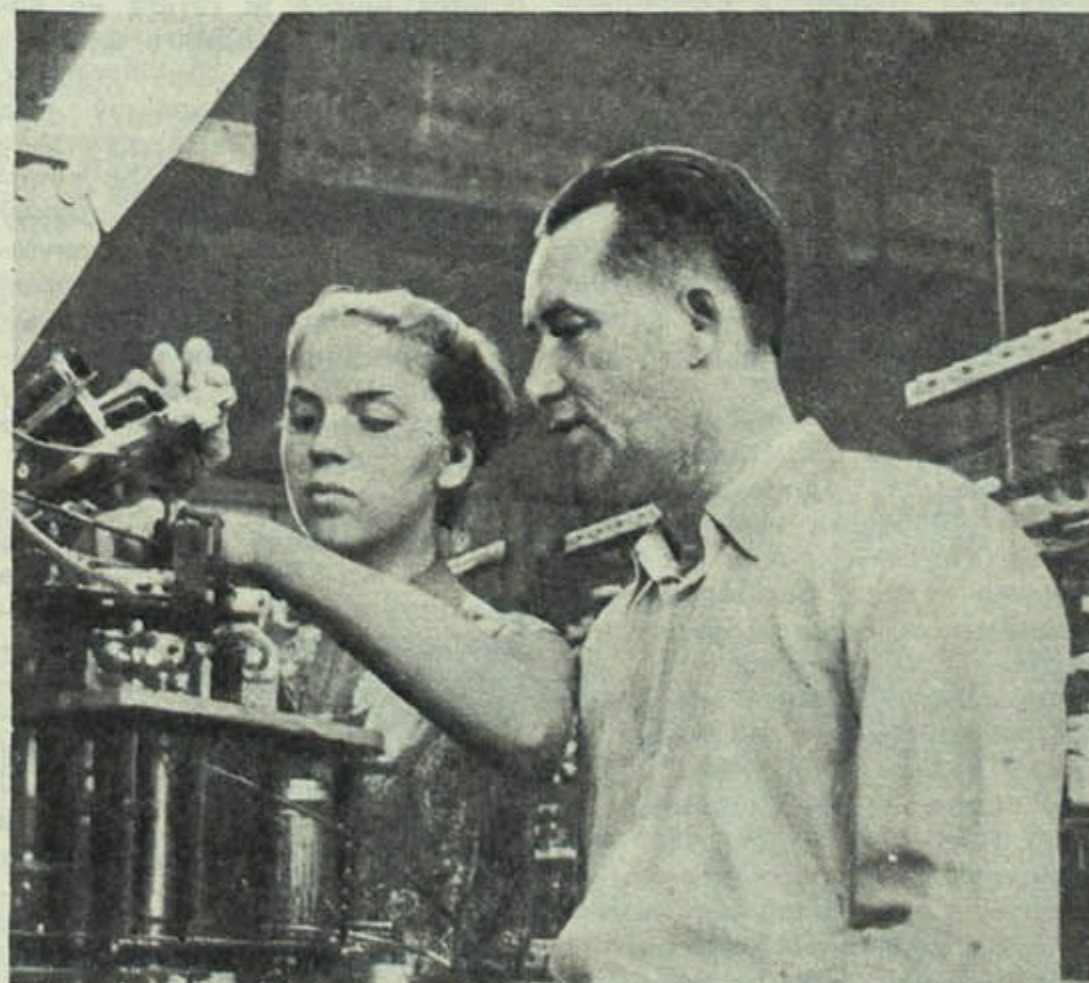
А хіба меншае свята было на фабрыцы «КІМ» і ў сям'і Соф'і Калістратаўны і Яна Карлавіча, калі Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР 5 красавіка 1971 года ўзнагародзіў за паспяховае выкананне пяцігадовага плана і заслугі ў развіцці лёгкай прамысловасці вялікую групу ветэранаў працы, лепшых людзей фабрыкі, ордэнамі і медалямі. Ян Карлавіч Брэд быў узнагароджаны ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

Калі працягваць расказ далей пра гэтыя радасныя сямейныя

даты і падзеі, то неабходна сказаць, што ў працоўнай кніжцы памочніка майстра панчошнага цэха Яна Карлавіча Брэда запісана 39 (трыццаць дзесяць!) падзяк і грашовых узнагарод. За першае месца ў сацыялістычным спаборніцтве... Да Дня Перамогі... У гонар 50-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі... У гонар 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна... У гонар 40-годдзя фабрыкі «КІМ»...

У Соф'і Калістратаўны Жураўлёвай (яны з Янам Карлавічам па традыцыі першых рэвалюцыйных год Савецкай улады — і ў пытаннях жаніцбы таксама! — кожны застаўся насіць уласнае прозвішча) свае заслугі, свае знамянальныя ве-хі. Кім толькі не давялося працаваць ёй на фабрыцы. Пачы-

А ў Яна Карлавіча — свой...



СТАРОНКІ СЯМЕЙНАГА ЛЕТАПІСУ

нала насадчыцай, а перад самай вайной была ўжо брыгадзірам. Пасля вайны, пасля ўсіх няшчасцяў і дарог, зноў вярнулася на фабрыку—ўжо ў швейна-кецельны цэх, ужо бракерам. Потым зноў «перакінулі» ў панчошна-трыкатажны кантралёр. А цяпер ужо ідзе і пенсія, а ўсё роўна: «Фабрыка—гэта і родны дом і ўсё жыццё...» Цяпер старшым кантралёрам. Не пахвалішся, што на гэтым месцы—толькі песні спявай. Клопату і хвалявання дастаткова. Усё трэба заўважыць у час: каб матальны цэх падаў добра зматаную пражу, каб вязальны выдатна звязаў, кецельны—закетляваў, а фарбавальны каб пафарбаваў бездакорна... А што рабіць, калі пастаўшыч дае няякасную сыравіну ці нешта раптам разладзілася ў аўтамаце?.. А калі яшчэ ўлічыць, што маеш справу з жанчынамі—выключна жанчынамі... І ўсё роўна фабрыка—і дом родны і ўсё жыццё.

За ўсё гэта ёй пашана, ёй павага. «Прэміравана ў дзень 8 сакавіка»... «За выкананне сацыялістычных абавязацельстваў»... «Падзяка ў гонар Дня Перамогі»...

У Святланы Янаўны Гайдук усё, як у бацькоў. Толькі ў яе працоўнай кніжцы ёсць—і не адзін раз—яшчэ такія запісы: «За ўкараненне рацпрапанов»... Што ні кажыце—інжынер.

Працягваць расказ пра гэтыя радасныя падзеі з сямейнага летапісу можна яшчэ і яшчэ. Аднак у маёй памяці і сэрцы засталіся і другія ўспаміны Соф'і Калістратаўны. Засталіся і яе слёзы... У нас, у Беларусі, не стрэнеш жанчыны старэйшага і сярэдняга ўзросту без гэтых слёз і ўспамінаў. Яны ўвайшлі ў нашы жыцці, у наш лёс назаўсёды.

...Светцы не было і двух гадоў, як пачалася вайна. А Ян Карлавіч ужо 23 чэрвеня быў узброены і адпраўлены на фронт. Фабрыка эвакуіравалася ва Ульянаўск. Але як было падняць—пад бамбёжкай—з дзецьмі, са старымі ўвесь калектыў? Яна кінулася туды, кінулася сюды. Куды было дзецца, як не падацца да мамы на вёску ў Лёзненскі раён... Хто яго ведае, як бы там давялося ім у эвакуацыі, а ўжо чаго нагледзеліся і нацярпеліся яны на роднай зямлі—забыць немагчыма. Немагчыма забыць, як на брыючым палёце фашысты расстрэльвалі цэлыя вёскі з людзьмі—заставаліся ўсё больш жанчыны, старыя і дзеці. Як палілі ўсё дашчэнт: і не толькі жыллё—зямля гарэла. Хто ўхаваўся цудам—з лесу і балота не выходзіў. Соф'я Калістратаўна сама сядзела ў ба-

лоце, у вадзе з дзіцем. А кругом былі яны—немцы... А як хапалі моладзь і, нібыта скаціну, звозілі ў Германію... Як адрывалі ад матчыных грудзей немаўлят і кідалі іх, як дровы, у кучу і расстрэльвалі з аўтаматаў... Хіба можна ўсё гэта забыць і дараваць? Хіба можна дараваць амерыканскім імперыялістам тое, што сёння адбываецца ў В'етнаме?..

...10 кастрычніка 1943 года раптам пачала біць наша артылерыя, а потым пайшлі самалёты. З чырвонымі зоркамі. Народ плача, людзі абнімаюць адзін аднаго, цалуюцца. Нашы! Нашы!.. А потым пяхота пайшла... Што тут рабілася 10 кастрычніка 1943 года!

А праз дзевяць дзён прыйшло пісьмо. Сама Соф'я ў той дзень працавала на адбудоў прывантавых дарог. Усё ж было разбурана. Прыбіралі і хавалі забітых... Раптам прыбгае мама: «Сказалі, Жураўлёвым на пошце пісьмо прыйшло!» А пошта ў суседняй вёсцы.

— Я кінулася: «Мама, я пабягу! Я хутчэй за вас». А мама мне: «Не я сама. Ты заставайся на рабоце». У нас жа на фронце трое было: двое маіх братоў і муж.

Маці непісьменная была. Спытала толькі на пошце: «Ад Жураўлёвых каторага?» «Не, сказалі ёй, не ад Жураўлёвых—ад Брэда, з Томска, з Сібіры аж...»

Значыць, ад зяця. Ранены, не інакш. Інакш навошта б яму ў той Сібіры быць, калі ўсе ваююць на фронце... А Ян (Соф'я нічога ж гэтага не ведала) пасля Заходняга фронту, пасля баёў пад Ленінградам, пасля разгрому немцаў пад Сталінградам—Ян Брэд быў накіраваны на вайсковую вучобу. І дзе ён толькі не шукаў сваю сям'ю—жонку і дачушку—адзін адказ адусюль прыходзіў: «Сярод эвакуіраваных не значацца»... А як толькі вызвалілі Лёзненскі раён—ён у той жа дзень і напісаў пісьмо ў вёску родным жонкі...

Яны яшчэ не скоро сустрэліся пасля таго першага яго пісьма. Ад Рыгі да Берліна прайшоў з баямі камандзір знішчальнай супрацьтанкавай батарэі Ян Карлавіч Брэд. Ордэнамі Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны І ступені і чатырма медалямі быў узнагароджаны малодшы лейтэнант Брэд за баявыя подзвігі і бяспрыкладную смеласць. Можна таму і дазвол на прыезд жонкі яго ў Берлін быў падпісаны Маршалам Савецкага Саюза Жукавым за № 1...

І вось паехала яна ў той Берлін. Там чакаў яе муж. Яе герой. Яе заступнік.

— Мне грэх скардзіцца на лёс. І дзяўчынкі ў мяне слаўныя. І муж—залаты чалавек.

Усімі паважаны... Мне ёсць што ўспомніць, жывучы з ім, ёсць чым ганарыцца.

І гэта праўда: і ўспомніць ёсць што і ганарыцца ёсць чым. Калі вось так—рука ў руцэ—усё жыццё, аддана кахаючы і паважаючы адзін аднаго.

А ці даўно ўсё, здаецца, пачыналася?

Уласна кажучы, усё пачыналася з першымі крокамі самой Віцебскай дзяржаўнай панчошна-трыкатажнай фабрыкі «КІМ»—адной з 518 новабудуемых першай пяцігодкі, якія ўступілі ў строй дзеючых прадпрыемстваў Савецкага Саюза.

7 ліпеня 1927 года Прэзідыум СНК БССР вынес пастанову распачаць падрыхтоўчыя работы па будаўніцтву новай панчошна-трыкатажнай фабрыкі ў Віцебску. А затым было выдзелена і месца: пустыка на правым беразе Заходняй Дзвіны ў слабадзе Маркаўшчына, непадалёку ад мужчынскага манастыра святога Марка. Больш непрывабную мясціну ў Віцебску цяжка было знайсці. Жабрацкія халупы, увесну і ўвосень непразная гразішча... І вось аднойчы сакавіцкім днём 1929 года на Маркаўскую пустыку, заваленую снегам, пацягнуўся абоз саней, нагужаных цэглай і будаўнічым пяском. Той дзень і стаў пачаткам нябачанай і нечуванай у Віцебску будоўлі. Ці патрэбна казаць, што вялася тая будоўля толькі людскімі рукамі і на конях. І ўсё роўна будаўнікі працавалі з выключным запалам. Захаваўся фотаздымак: хлопцы і дзяўчаты ў кепках і касынках тых часоў, вельмі рэдка ў каго на нагах мізэрны абутак—лета, і таму ўсе босыя.

...Той дзень быў вялікім святам не толькі для будаўнікоў фабрыкі і калектыву рабочых—свята было для ўсіх жыхароў Віцебска. І паколькі калектыву рабочых і будаўнікоў складаўся галоўным чынам з моладзі, адкрыццё новай фабрыкі было прызначана на 1 верасня 1931 года—гадавіны МЮДа—Міжнароднага юнацкага дня. Маладзёжнай фабрыцы была прысвоена ганаровая назва «КІМ»—Камуністычны Інтэрнацыянал Моладзі.

Успамінаючы той незабыўны дзень, скажам, што ідэяй сацыялістычнага інтэрнацыяналізму жывуць і сённяшнія кімаўцы. У брацкай сям'і і сёння поплеч працуюць тут рабочыя самых розных нацыянальнасцей. На фабрыцы нязменна дзейнічае лекторый інтэрнацыянальнай салідарнасці.

Не пазнаць, не параўнаць, вядома, сённяшні «КІМ» з тым, які ўпершыню святкаваў сваё нараджэнне 1 верасня 1931 го-

да. За гады Вялікай Айчыннай вайны акупантамі былі разбураны ўсе фабрычныя карпусы. Рабочыя фабрыкі вярталіся ў вызвалены Віцебск, і іх страчалі попел і нямыя руіны. Аднак, здолеўшы перамагчы ворага ў баях, людзі здолелі перамагчы, не адступіць і перад новымі выпрабаваннямі. Было непамерна цяжка—няма дзе жыць, няма дзецям уволю хлеба—але не было пачуцця адзіноцты. На дапамогу сястры-партызанцы Беларусі працягнулі руку шчырай дапамогі рэспублікі вялікага Савецкага Саюза. І фабрыка «КІМ», як птушка Фенікс, узнялася з попелу. Зараз—напярэдадні слаўнага 50-годдзя Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік—гэта адно з буйнейшых у нашай краіне прадпрыемстваў лёгкай прамысловасці. За дасягнутыя поспехі ў 8-й пяцігодцы фабрыка «КІМ» была ўзнагароджана ордэнам Леніна.

Асноўны кірунак фабрыкі зараз—гэта курс на тэхнічны прагрэс. Сцвярджаннем гэтага курса з'яўляецца ўвод у дзеянне 1100 новых машын, аўтаматаў і агрэгатаў. Фабрыка «КІМ» першая ў Саюзе асвоіла айчынныя агрэгаты УКФ-60. Цяпер іх тут дзевятнаццаць. Яны прызначаны для аднапрацэснай аддзелкі жаночых панчоў з сінтэтычных нітак. На ўчастку вытворчасці шаўковага трыкатажнага палатна замест устарэлых машын пушчаны ў эксплуатацыю 15 хуткаскарсных вязальных машын «Какет-2». У выніку механізацыі больш як дзвесце рабочых пераведзены на лягчэйшыя работы.

За апошні час вытворчасць «КІМа» асвоіла 389 новых мадэлей бялізны і верхняга трыкатажу, 260 новых малюнкаў і перапляценняў для панчошна-шкарпэткавых вырабаў і палотнаў.

Ужо на пенсіі ветэраны. Ужо новыя пакаленні работніц прыйшлі і працуюць на фабрыцы «КІМ». Аднак варта толькі сур'ёзна ўдумацца ў гэты далёка не поўны пералік лічбаў, і мы ўбачым, які пераможны шлях прайшла фабрыка «КІМ» з тых далёкіх дзён, калі сем панчошніц-актывістак з прафсаюза «Іголка» ўпершыню падзяржаўнаму зірнулі ў сваю будучыню...

Вось сюды, трыццаць сем год назад, у тады яшчэ маладую і маладзёжную фабрычную сям'ю прыйшлі беларуская дзяўчына Соф'я Жураўлёва і латыш Ян Брэд. Прыйшлі васемнаццацігадовымі, знайшлі адзін аднаго, знайшлі сваё шчасце і пайшлі разам па жыцці.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

ПРА ЛЕНУ І ГАЛЮ

МОЯ ТАТА

Усе, хто ведаў Юрыя Гагарына, памятаюць, што сям'я, дзеці заўсёды былі побач з ім—і ў думках, і ў справах. Дома след яго клопатаў пра дзяцей, пра іх будучыню—у пісьмах, у прысвечаных, у падарунках.

Памятаю збор твораў Аркадзія Гайдара. На першым томе надпіс яго рукой: «Маёй дарагой Леначцы ў дзень нараджэння. Будзь патрэбнай людзям, як Аркадзій Пятровіч Гайдар. 17.4.65».

У сям'і захоўваецца кінаплёнка—Лена ідзе ў школу. «Першы раз у першы клас». Сфатаграфавана яе па просьбе Гагарыных касманаўт Валерый Быкоўскі.

Увосень 1968 года ў першы клас пайшла малодшая Гагарына—Галля. Юрыя ўжо не было...

Перад пачаткам навучальнага года Валерыя Гагарына ўручыла дачца кнігу для першакласнікаў—«Зорачку».

— Прачытай, напісаў тата. Напісаў табе і такім, як ты...

Галля прачытала: «Мой дарагі сябар! Віншую цябе, вось і ты стаў зусім вялікі, вось і ты стаў школьнік».

Задачы перад табой стаяць важныя, цяжкія: навучыцца чытаць, пісаць, лічыць. Усе людзі на зямлі: лётчыкі і аэраномы, рабочыя і маракі, калгаснікі і артысты—пачыналі вучыцца з гэтай палачкі, як у тваім сшытку, з першай літары на дошцы, з першага слова ў буквары.

У школе ты станеш не толькі пісьменным чалавекам, але і навучышся сябраваць. Калектыў можа многае зрабіць. У калектыве ўсе дбаюць пра агульную справу, клапацяцца адзін пра аднаго: адзін за ўсіх і ўсе за аднаго. Ёсць такое добрае правіла ў савецкіх людзей.

Дарагі сябар! Калі ў цябе будуць цяжкія, нават няўдачы, табе заўсёды дапаможа калектыў. Будзь і сам добрым таварышам, добрым, сумленным, справядлівым.

Дарагі сябар! Жадаю табе шчасця, здароўя, поспехаў у вучэнні.

Твой друг Юрый Гагарын».

...Гэта назаўсёды засталася дзецям.

Пачуццё адказнасці Лены і Галі за вучобу, за свае ўчынкі падтрымліваецца і дома мамай, і ў школе настаўнікамі. Самае галоўнае—дзяцей Гагарына ніхто не вылучае, ніхто не ставіць іх у прывілеяванае становішча. Яны не адчуваюць залішняй апекі і прывучаны да самастойнасці.

Аднойчы зімой сустрэў я Галю непадальку ад школы. Абхапіўшы лыжы і палкі, як бярэзю дроў, яна цягнула іх поцягам па снезе.

— Што здарылася?
— Лыжы зламала...
— Не хвалюся. Нават чэмпіёны свету

лыжы ламаюць,—супакой я Галю.—
Давай я табе дапамагу.

— Дзякую, я сама. Сама зламала, сама і данясу.

Дзеці Гагарына... Настаўнікі разумеюць, што ім даручыў, даверыў выхаванне дачок першы касманаўт Зямлі. Ён часта прыходзіў у школу. Гутарыў з дырэктарам, з настаўнікамі, школьнікамі. Уваходзіў у кожную дробязь і заўсёды быў гатовы аказаць школе дапамогу.

Тады ўсё было прасцей. Можна было з ім параіцца. А цяпер... Дзяўчынкі радуюць маці і сваіх настаўнікаў поспехамі ў вучобе. Але гэтага мала. Я пераканаўся ў тым, як добра выкладчыкі ведаюць дзяўчынак.

— Пра Лену больш даведваешся ад яе сябровак,—расказвае я класны кіраўнік.— Скупал на слова, але сябраваць умею, нічым не выдзяляючы сябе. Ахвотна і сур'ёзна выконвае ўсе даручэнні. Ёй аднолькава лёгка даюцца ўсе прадметы. Любіць матэматыку. Вось толькі сачыненні піша каротка.

На першы погляд яна крыху замкнутая, але гэта толькі здаецца. Варта паназіраць за ёй—і адразу гэта зразумееш. Вось яна сур'ёзна, бадай, нават сурова правярае ў хлопчыкаў хатняе заданне, і раптам уся ўспыхне, блісне вясёлай усмешкай, і перад вамі—Юрыі Гагарын. Ён гэтак жа ўсміхаўся, па-добраму, адкрыта. А ў адрас нядбайнага аднакласніка Лена можа кінуць такую рэпліку, якая выклікае агульны смех. Гумару ёй не пазычаць. І тут жа яна можа стаць сур'ёзнай, дзелавітай.

Скрыты ад вачэй тэмперамент дзяўчынкі праяўляецца на ўроках харэаграфічнага гуртка, дзе яна займаецца з захапленнем.

— Галля—з выгляду поўная процілегласць старэйшай,—уступае ў размову другі выкладчык.—Праўда, яшчэ цяжка гаварыць пра характар дзяўчынкі—яна ў пятым класе. Галля больш таварыская. Яе жыццярадаснасць б'е цераз край. Радніць яе з Ленай і прыродны розум, і ўменне быць сабранай. Дастаткова нязначнай заўвагі настаўніка, як малодшая Гагарына робіцца выключна снанцэнтраванай. Галля любіць і ўмее пісаць.

...Школа пісала сачыненне «Наш сучаснік». Не згадваючыся, многія дзеці напісалі пра Юрыя Гагарына. І гэта зразумела. Дзеці ведалі яго. Сустрэліся з ім у школе, на прагулках, а многія і ў хатняй абстаноўцы. Пачуўшы, што старэйшыя пішучы пра яе бацьку, Галля спытала: «А можна і мне напісаць пра тату?»

Увечары разам з мамай яны прыпомнілі некалькі фактаў, і назаўтра Галля прынесла ў школу тры маленькія на-

Я была зусім маленькая. І раптам я засталася адна, без таты і мамы, з цёпай Марусьей. Лену ўзялі з сабой на мора, а мяне—пабаяліся: ужо надта было там гарача. Я моцна пакрыўдзілася і вельмі перажывала. А тата з мамай ля мора тансама сумаваў без мяне. І вырашылі мяне ўзяць да сябе.

Цераз дзень, уначы, тата прыляцеў дадому. Я так і кінулася да яго: «Тата? Татачка!» Я моцна схпіла яго за руку і не адпускала яго ад сябе, хоць тата растлумачыў мне, што прыляцеў па мяне. І так праспала ўсю ноч, трымаючыся за татаву руку.

А раніцой былі мама, Лена, мора, сонца і вясёлы, гарэзлівы, любімы мой тата.

НАШЫ ЖЫХАРЫ

Я вельмі люблю жывёл. Гэта ў мяне ад таты. Колькі я памятаю сябе, у нашым доме былі птушкі і жывёлы. То тата прывязе маленькую лань, то вавёрчку. Іншы раз прачнешся, а ў ваннай палашчуцца качкі. Мама падыйшла вады набраць, а качка дзеўбанула яе ў руку. Тата доўга смяўся, успамінаючы мамін спалох.

Калі тата быў ва Францыі, яму падаравалі ката па клічцы Мерлен. Гэта была неспакойная пушыстая рыжая істота. Яе любімым месцам адпачынку быў стол у гасцінай або піяніна.

Але больш за ўсё мне запамніўся выпадок, калі мы з татам прывезлі куранё. Яно сядзела ў слоіку і аглушальна пішчала. Мы яго стараліся накарміць, напайць, але яно ад усяго адмаўлялася. Мусілі адправіць яго да квантукі...

ЗАЙЧАНЯ

Аднойчы вясной мы ездзілі ў лес на прагулку. Яркая свяціла сонца, спявалі птушкі, весела трашчала вогнішча. Я глядзела на поліны і з нецярплівасцю чакала маму, тату і Лену, якія пайшлі пагуляць. І раптам з-за кустоў выходзіць тата. Ён у прыполе сваёй сіняй кашулі штосьці трымае.

Тата адхінуў край кашулі, і я ўбачыла зусім маленечкае, бездапаможнае зайчаня. Тут падбегла Лена. Мы абсмушылі яго на сонейку, напайлі малаком, загарнулі ў кофту і паклалі спаць, а яно ўцякло. Усёй сям'ёй мы яго шукалі і знайшлі пад кустом.

Галля ГАГАРЫНА

...Нядаўна я сустрэўся з дырэктарам школы:

— Ну, як Лена і Галля?
— Добра,—адказаў ён.—Па-мойму, нават выдатна.

Юрыі ДАКУЧАЕУ (АДН)

Пра Другую канферэнцыю жанчын Азіі і Афрыкі, якая адбывалася ў жывеньскія дні ва Улан-Батары, многія з вас чыталі ў газетах. Некалькі яе ўдзельніц былі потым гасцямі Мінска. Іх вы і бачыце на нашым здымку. Гэта актывісткі жаночых арганізацый Паўднёвага В'етнама, Гвінеі, Ірака, Дагамеі, Руанды і астравоў Зялёнага Мыса.

Мінчанкі з задавальненнем паказалі ім свой горад, яго музеі, помнікі, плошчы. Гасці пабывалі на камвольным камбінаце, у дзіцячым садзе, аглядзелі мемарыяльны комплекс Хатынь. Напэўна, надоўга застанецца ў памяці і сустрэча, якая адбылася ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Прадстаўніцы мінскіх грамадскіх арганізацый з радасцю расказвалі далёкім сяброўкам пра сваю рэспубліку, пра жыццё і стваральную працу беларускіх жанчын, пра іх імкненне жыць у міры і дружбе з усімі краінамі. Гасці дэліліся ўражаннямі аб канферэнцыі, вялі размову пра жыццё ў іх краінах, пра барацьбу за поўную свабоду і незалежнасць.

У заключэнне яны напісалі некалькі слоў чытацкам нашага часопіса. «Ад імя дэлегацыі Паўднёвага В'етнама, Ірака, Руанды, Дагамеі, Гвінеі (Бісау) і астравоў Зялёнага Мыса мы перадаем прывітанне мужным жанчынам Беларусі. Мы высока цнім ваш бязмежны ўклад у справу барацьбы за шчасце і мір, у імя будучыні вашых дзяцей. Ваш прыклад і надалей будзе натхняць эру міру, свабоды і дабрабыту ў нашых краінах». І падпісалі іх:

Lucette Andrade
Mujawamariya Thérèse
Ndiarekat NANGAIA AYITE Annie

УГНОЗARI Pauline
LE THICH
Kamida L'Angaz
Francine Bessin
LE THICAO

ДАЛЁКІЯ СЯБРОЎКІ НАШЫ





Мал. Ю. Пучинскага.

«Высакосны год» — гэта аповесць пра дзяцінства і сталасць тых, хто нарадзіўся перад вайной, рос у вайну, пра іх нялёгкі лёс, пра нялёгкі лёс іх бацькоў.
Прапануем чытачам урывак з аповесці, якая цалкам друкуецца ў часопісе «Новый мир». Яе аўтар — супрацоўнік газеты «Чырвоная змена».

НОЧ заспела Ульяну ў лесе. Яна ішла па цаліку ў той бок, дзе, здавалася ёй, павінна быць чыгуначная станцыя. Ніяк не магла ўзбіцца на цвёрдую дарогу. Зрэдку трапляліся сцежкі, але іх зараз жа скрадвала цемра, яны губляліся ў хмызняку. Ульяна прыспешвала крок, увушшу ўсё яшчэ звянеў нечалавечы энк.

Па ўсім, ёй ужо даўно пара было паваліцца і заснуць мёртвым сном. Але яна ішла, ішла і дзівілася: во які чалавек жыўчы, колькі ў ім нязведаных сіл. Спіць, абхапіўшы маці за шыю, сын, спіць падвязаная хусцінкай да грудзей дачка. А маці ідзе. «Можна, я двухжыльная, можна, у мяне два сэрцы?» — думае яна. Не верыцца ёй, што ўсё гэта не сон. І сэрца ў яе адно, ды і тое супынілася, маўчыць. Але яна чуе, як звер, бачыць, як сава. Баіцца толькі аднаго — спатыкнуцца. Ведае — спатыкнуцца, паваліцца — і гэта будзе смерць. Не гнецца ўжо яе спіна, не згінаюцца ногі, яна перастаўляе іх, як качарэжкі, быццам заведзеная. Паваліцца, яе ногі ўрастуць у мох, стануць ляснымі калодамі.

І Ульяна ідзе. Б'юць па твары калючыя сасновыя лапы. Рэжуць ногі, рвуць сукенку кусты ядлоўцу і ажыны, хапаюць за плечы, трымаюць, быццам рукамі, галіны граба і дубняка. Сапе Дзіма, Тамары не чуто. Яна зрэдку падхопіцца, ускрыкне, быццам кацяне мяўкне, і зноўку правальваецца ў сон.

Туман стаў гусцейшы, згусцілася перад світаннем і цемра. Зніклі сцежкі-дарожкі, засталіся толькі кусты і дрэвы, і жанчына сярод іх. Жанчына адчула: пад яе нагамі хлюпае вада — балота. Калі вада дайшла да шчыкалаткі, Ульяна павярнула ўбок. Памкнулася абысці балота, але яно было паўсюды, куды б яна ні кінулася. Мусіць, лепей было б вярнуцца крыху назад, выйсці на сухое месца і дачакацца дня, але Ульяна ведала — калі да світання не прыб'ецца да людзей, не выйдзе з лесу, дык не выйсці ёй ніколі.

Вада абняла ўжо калені Ульяны, калі яна пачула пах дыму. Яна прыхінулася шчакой да вольхі і ўцягнула паветра. Тонкі і востры пах заказытаў нос. Дым. Але адкуль ішоў ён? Шэры непраглядны туман засцілаў балота. Да ўзыходу сонца застава-

лася не шмат. Але Ульяна маліла сонца, каб яно не спяшалася, уначы агеньчык відаць далей. Яна пакрочыла, здавалася ёй, нават пабегла. Шчасце, што балота было не надта глыбокае. Вады паменела, і жанчына адчула, што ўзбіваецца на сухое месца. Яна бачыла агеньчык, ён мільгануў на момант сярод алешніку, сярод туману. Аднак пагасіла ў сабе радасць: магло і памроіцца. Але пах дыму ўсё ўзмацняўся. І вось яна ўбачыла ўперадзе вогнішча, дзве ці тры постаці ля яго. А сіл не засталася. Заскакала, задвоілася вогнішча, шуганула вялізным, на ўсё неба, зарывам. Яна запнулася і ўпала на роўнай, без ніводнага сучка, без ніводнага караня сцяжынцы. Папаўзла, закрычала, ёй здалося, вельмі гучна, на ўвесь свет. Але з горла яе вылятаў толькі хрып. Крычаў Дзіма. Вочы яго былі заплуюшчаны, ён адпоўз ад маці, шукаў і не мог знайсці яе і плакаў няўцешна, тоненька і горка.

І людзі, што сядзелі каля вогнішча, пачулі гэты дзіцячы плач, пайшлі насустрач яму. Яны паднялі Ульяну і Дзіму. Напачатку не разабраліся, што Ульяна мае яшчэ адно дзіця. І калі Тамара падала голас, то здзівіліся:

— Бач ты, — пляснула рукамі жанчына, — колькі іх тут. Як гарошын у стручку... А ну, Рыгорка, шукай яшчэ. Можна, і трэці ёсць.

Рыгорка, хлапчук гадоў трынаццаці, пашнарыў у кустах з аднаго, з другога боку, нічога не знайшоў.

— Нямашака, усе тут, мама, у кучы, — сказаў ён. І разам з маці панёс Ульяну з Тамарай да вогнішча. Дзіму ўзяла на рукі дзяўчынка, што прыбегла разам з імі. Дзіма плакаў, але на голас у яго неставала сілы, не было і слёз, і ён хліпаў і ікаў. Ульяна чула яго ўсхліпы, яна чула ўсю размову, але не магла адгукнуцца, не было моцы.

Рыгорка з маці паднеслі Ульяну да вогнішча. Гарачынёй патыкнула ў твар. Ёй памроілася пуня ў Схвайцы, яна адхінулася ад агню, вылізнула з Рыгоровых рук, павалілася на зямлю, страціла прытомнасць.

— Здаецца, ажывае, — па-свойму зразумела гэты рывок жанчына, схілілася над Ульянай. Ubачыла: белыя вочы закаціліся пад лоб.

— Мар'яна! Вады! Хутчэй, кане! У буданы бяжы, пакліч людзей!

Дзяўчынка з Дзімам на руках кінулася ад вогнішча. І неўзабаве падбеглі жанчыны. Адна з іх лыжкай раскрыла Ульяне рот, расцапіла зубы і ўліла вады. Жанчыны развязалі хустку, заняліся Тамарай.

— Тварык! Ужо тварык пасінеў! — загаласіла Мар'яна, што паспела прыбегчы назад.

— Праўда, — сказала яе маці. — А каго тут спярша ратаваць — немаведама...

— Маці ратуем, маці, жанчынкі, — пачала распараджацца невысокая, але шырокая, прысадзістая, падперазаная салдацкай дзягай жанчына.

— Маці, маці адходзім, праўда твая, Домна, — загаманілі жанчыны. — Дачка яшчэ груднячок, памрэ, дык мацеры лягчэй будзе.

Віктар КАЗЬКО

Урывак з аповесці

— Жывая дзяўчынка, жывая яшчэ! — закрычала Мар'яна. — Губкамі перабірае!

— Ну і галасістая ж ты, браце, — паморшчылася Домна.

Жанчыны замаўчалі. Трошкі счакаўшы, Домна распарадзілася:

— Ну, Лукер'я, твая знаходка, ты сабе ў будан і забірай, — паказала яна на Ульяну. — Багата жыць будзеш. Двое мужыкоў у тваім будане. Не прэрч. Пракарміць паможам. Па буданах, бабанькі!

Жанчыны панеслі Ульяну з Тамарай у будан, дзе ўжо спаў Дзіма. Домна засталася ля вогнішча. Падварушыла яго, падкінула сухога галля. Успыхнуў агонь. Пры святле яна ўжо не здавалася шырокай і прысадзістай, выглядала шчуплай, хударлявай, непрыгожай. Мяшкі пад вачыма, грубыя мужчынскія скулы. Твар мужчынскі да носа, а рот маленькі, падбародак птушыны. Дзяга паверх ватоўкі, цяжкія салдацкія боты нібы на вырост, акурат як салдат-недаростак. Домна выцягнула з кішэні ватоўкі кісет з табакі, лоўка і хутка скруціла самакрутку, узяла з вогнішча голымі рукамі вугольчык. Глыбока зацягнулася і закашлялася.

— Агністая, атрута!

Прысела на бярвяно ля вогнішча і задумалася.

Уставала сонца. Займаўся новы дзень. Хутка радзеў, распаўзаўся па лагчынах і хмызах туман. З яго праступілі дрэвы, вастрверхія, з жэрдак, буданы. Можна было агледзець увесь астравок. Быў ён невялікі, амаль правільнай круглай формы зялёны шар сярод вады. І толькі ў тым месцы, дзе чадзіла яшчэ вогнішча і сядзела Домна, астравок невялічкім клінком урэзваўся ў балота. З зялёнага шара астраўка, ад буданоў да вогнішча і далей, да балота, бегла адзіная добра бачная сцежка. Яна даходзіла да самай вады і гублялася ў ёй.

Домна ўжо загасіла самакрутку і паднялася, як з будана выйшла Лукер'я і накіравалася да яе.

— Чаго табе? — строга спыталася Домна.

Лукер'я скрыжывала рукі на грудзях.

— А, браце, разумею, — адказала на гэты яе жэст Домна, — казанская сірата, ну, пускай слязу...

— Бог святы бачыць, Домначка, — перабіла яе Лукер'я, — ды што там бог, ты ж мяне ведаеш: усе кусочнікі, усе старцы начавалі ў мяне...

— Ведаю, таму да цябе і паслала. Кажы, што табе трэба, Лукер'я. Спаць хачу, аж млосна. Табе адной скажу: сплю я ўдзень, як сава, уначы на мяне сну няма. Удзень усё відаць, я на людзях. А ўначы я адна. Ну?

— А я думала, што ты і праўда жалезная, Домна. А ты таксама, як і ўсе мы, — баба...

— А я, браце, жалезная і ёсць. Што ты без мяне? Гліна. З табою, размазнёю, і трэба быць жалезнай. У кожнае сяло па жалезнай Домне. Тады слабыя Лукер'і стальнымі зрабляцца. Бульба скончылася?

— Скончылася, Домна. І мукі ані пылінкі...

— Тапі, браце, яе ў балоце разам з дзецьмі. Сытая будзеш, выгуляешся, — надрыўна, па-мужчынску закашлялася Домна. — Душы іх...

— Не старшыня ты, Домна, няма тваёй улады, каб на мяне крычаць, ніхто цябе не выбіраў.

— Ёсць улада, браце. Я сама сябе выбрала. І ведала, што выбрала. Падымай людзей, пойдзем у грыбы, ягады... Пералетваем, Лукер'я, не памрэм. Улетку будзем бабамі, а ўзімку мужыкамі станем. Я ведаю, што рабіць. Я жалезная Домна. І каб з бабы, з дзяцей яе ніводнага воласа не ўпала. Ідзі.

Буданы апусцелі, вогнішча было заліта. Усе пайшлі ў грыбы. На астраўку засталіся Ульяна з дзецьмі, Мар'яна, дачка Лукер'і, каля іх, ды яшчэ з пяцёра дзяцей, якіх даглядала тая самая Мар'яна. Вялікіх турбот яна не мела, толькі малыя часта лезлі ў ваду. Мар'яна іх не пераймала. Нарэшце ўсе да аднаго мокрыя дзеці паляглі на сонцы, яны тужліва пазіралі на сцежку, што абрываўся ля вады. У поўдзень Мар'яна распаліла вогнішча і напекла бульбы. Разам з дзецьмі паела пячонікаў з соллю. І дзеці пайшлі па сваіх буданах спаць. Пайшла і Мар'яна паглядзець, як там жанчына з дзецьмі. Ульяна ўсё яшчэ была ў непрытомнасці, кідалася, скрыгатала зубамі. Ручнік, які намачыла ў вадзе і паклала ёй на лоб яшчэ Лукер'я, збіўся і высох. Мар'яна зноў намачыла яго.

Дзіма спаў, над ім круцілася, лезла ў рот вялізная зялёная муха. Мар'яна забіла яе, але нездаром ударыла краем анучы Дзіму па твары. Ён расплюшчыў вочы, убачыў незнаёмага чалавека і зачынаў:

— Мама!.. Хачу маму!

— Спі! — прыкрыкнула на яго Мар'яна. — Мама твая нікуды не дзенецца, спіць!

Дзіма паслухмяна павярнуўся на другі бок і заснуў. Мар'яна занялася Томай, у яе былі мокрыя плянкі. Мар'яна доўга ду-

мала, што ёй падкласці. У будане ануч амаль не было. Спалі на сене. Мар'яна перабрала ўсю сваю, матчыну, братаву адзежу, але нічога прыдатнага не знайшла. Новае пускаць на плянкі было шкада, а старога з сабою ў лес не ўзялі. Мар'яна пастаяла, падумала і пачала распранацца. Зняла сукенку, вышываную ніжнюю кашулю і падклала яе пад Тому. Пакуль спавівала Тому ў кашулю, тая прачнулася і заплакала. Тварык яе зноў пасінеў і зморшчыўся.

— Што, маленькая? Што табе? — прыгаворвала Мар'яна, але Тома не супакойвалася.

— Есці хочаш? — здагадалася Мар'яна. — Чым жа цябе карміць?

Мар'яна накінула сукенку і пабегла да вогнішча. У попеле сядзела яшчэ пара недаедзеных дзецьмі пячонікаў. Мар'яна абабрала іх і растаўкла з вадой у драўлянай місцы. Раскідала ў будане сена і ля ўзгалоўя Ульяны знайшла скрутачак, моцна перавязаны тасёмкай. Зняла анучку, за ёй разгарнула паперу, за паперай ішла фольга. А пад фольгай быў цукар. Дзяўчынка цукрам пасыпала бульбу і пачала проста з пальца карміць Тому. Тома з'ела ўсё, але цмокала губамі, па-ранейшаму, як птушанё, раскрывала рот, шукала палец з бульбай. Мар'яна заплакала і высыпала рэшткі цукру ў кубак з вадой, накрышыла туды хлеб. Узяла на рукі Тому, прыхапіла кубак і выйшла з будана.

Яна прымасцілася на сонцы, на ахапку травы. Пакарміла Тому цурой і заснула разам з ёй. Тут іх і засталі жанчыны, вярнуўшыся з грыбоў.

— Вось дык вартаўнік у цябе, Лукер'я, — сказала Домна, паставіўшы ля ног Мар'яны каробку з маслятамі. Мар'яна прахапілася і засмяялася:

— Паўлітра цуры з'ела, — паказала яна на Тому.

— А мы зараз грыбнік будзем есці, — сказала Домна. — Госця яшчэ не прачыналася?

Мар'яна паматала галавой і пайшла з Томай на руках у будан.

Ульяна апрытомнела недзе на трэці дзень.

— Дзеці... Дзе мае дзеці? — адразу ж спыталася яна.

— Жывыя твае дзеці, — ўзрадавалася Лукер'я. Яна ўжо баялася, што Ульяна так і не ачуняе. І трэба будзе ёй цягнуць на сабе і сваіх і чужых дзяцей.

— Прывядзіце мне маіх дзяцей, — недаверліва агледзела Лукер'я Ульяна.

— Ды жывыя яны, кажу табе. Ніхто не паквапіцца на тваё багацце. Сваёго такога дабра не ведаем, як пазбыцца... Меншая твая вунь гнаіць даччыну кашулю. А большы з маім Рыгорам-горам апошнія штаны па кустах прадзірае.

— Дзіма... Дзіма, — двойчы слабым голасам паклікала сына Ульяна.

— Божа ты мой, божа, — уздыхнула Лукер'я, — усе мы, бабы, на адну калодку, як па аднаму заказу. Ці злаваць, ці весяліцца — немаведама.

Лукер'я выцерла рукавом кофты вочы і выйшла з будана. Прывяла Дзіму. Следам за імі ўвайшла ў будан і Домна.

— Ты не будзеш болей паміраць, мама? — кінуўся да Ульяны Дзіма.

Ульяна прыўзнялася на локці, але рука не вытрымала яе, і яна зноў лягла. Сын прыпаў да маці, абняў яе і замоўк, на ягонай шыі білася і казытала матчын лоб сіння тонкая жылка.

— Дзе я? — задыхаючыся ў чэпкіх сынавых руках, спыталася Ульяна.

— Сярод людзей, дзеванька, — гучна адказала ёй Домна і засмяялася. І твар яе, няправільны, шырокі, мужчынскі да носа, а ад носа да падбародка — дзіцячы, раптам папрыгажэў. Лукер'я загледзлася на яе і не заўважыла, як па сухой і жоўтай шчаці пабегла сляза.

— Пагаласіць мне, браце, з вамі, ці што, — задумалася Домна. — Не беражэце вы, бабы, слёз на светлы дзень. Трэба будзе, браце, мне за вас усіх адной адказваць. Нагалашуся... А зараз, ну, Лукер'я, на сонцы прасохні.

Лукер'я выцерла слязу і прысела ля Ульяны.

— Дзе я, людзі добрыя? — зноў спыталася Ульяна.

— Сярод сваіх. Сховайскія мы. Вёска наша славуцкая, Сховайкай завецца. І мужыкі ў нас славуцкія, канакрады ўсе. І бабы ў сваіх мужыкоў удаліся. Толькі не ўкрыла нас Сховайка ад нечысці... Немцы выгналі нас з нашых хат, дык мы сюды падаліся. А ты хто такая?

— Гарадская я... Пайду зараз, пайду, — зноў памкнулася прыўзняцца Ульяна, але не змагла. — Вось паляжу яшчэ крышачку ды памалу і пайду.

— Нікуды ты, дзеванька, не пойдзеш, — прыкрыла Ульяне ногі дзяружкай Домна. — Ляжы... Зіма настане — у зямлянку пераселімся, пабудуем. Немец заявіцца — абараняцца будзем. А пакуль што папраўляйся.



НАША СІЛА — У ДРУЖБЕ

Пяць стагоддзяў назад на велізарных стэпавых прасторах паміж Каспійскім морам і ракой Іртыш, Уральскімі гарамі і хрыбтамі Цянь-Шаня ўтварылася казахская народнасць.

Пяць стагоддзяў... Увесь гэты час народ на неабсяжнай прасторы жыў у галечы, невуцтве і бяспраіі. І толькі ў марах сваіх бачылі казахі казачную краіну, дзе пануе вечная вясна і справядлівасць. Шмат стагоддзяў ішлі востр так побач — радасць у мроях і горкае жыццё наяве.

Цяпер Казахстан — рэспубліка магутнай сацыялістычнай індустрыі і высакаразвітай сельскай гаспадаркі. Ён выпускае прадукцыі ў тры разы больш, чым выпускала яе ўся царская Расія ў 1913 годзе. Вырабы з маркай «створана ў Казахстане» вывозяцца больш чым у 70 высакаразвітых краін свету, у такія, як Англія, ЗША, Францыя, Японія. Казахстан — буйнейшая рэспубліка сельскай гаспадаркі. За мінулыя пяць гадоў ён даў Радзіме 3 мільярды 737 мільёнаў пудоў збожжа, а за першы год дзевятай пяцігодкі — звыш 750 мільёнаў пудоў. Вялікіх поспехаў дабіліся і жывёлаводы.

Поспехі ў галіне прамысловасці і сельскай гаспадаркі спрыялі далейшаму павышэнню дабрабыту і культуры працоўных Казахстана. Вытворчасць прадметаў спажывання за гэты час павялічылася ў паўтара раза. Аб'ём бытавога абслугоўвання — у 2,4 раза. Узрос рознічны тавараабарот. За гады пяцігодкі два мільёны казахстанцаў справілі наваселле. Кожныя два гады ўводзіцца жылой плошчы столькі, колькі было ў Казахстане да рэвалюцыі.

Штогод будаўнікі здаюць шмат новых школ, дзіцячых дашкольных устаноў, бальніц і іншых аб'ектаў культурна-бытавога прызначэння. Нядаўна ў Алма-Аце здадзены ў эксплуатацыю унікальны будынак Казахскай дзяржаўнай бібліятэкі імя А. С. Пушкіна. Чатырохпавярховы Палац кнігі пабудаваны паводле апошняга слова тэхнікі і аснашчаны найноўшай бібліятэчнай апаратурай. Наваселле справілі тры мільёны кніг, дзесяткі тысяч чытачоў.

Заканчваецца будаўніцтва першага казахскага цырка.

Выдатны Палац імя У. І. Леніна падаравалі будаўнікі жытхарама сталіцы рэспублікі да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. За праектаванне і ўзвядзенне гэтага палаца рад архітэктараў і будаўнікоў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй СССР 1971 года.

Усе нашы поспехі ў сацыялістычным будаўніцтве, у барацьбе за перамогу камунізму сталі магчымы дзякуючы таму, што працоўныя Казахстана жывуць у вялікай сям'і брацкіх народаў Савецкага Саюза. Нашу рэспубліку па праву называюць адной з самых шматнацыянальных дзяржаў свету. Поплеч тут працуюць прадстаўнікі больш як ста нацыянальнасцей. І мы па праву ганарымся інтэрнацыянальным складам свайго насельніцтва.

Казахская прымаўка гаворыць: птушка моцная сваімі крыламі, а чалавек дружбай. Сіла брацкай дружбы народаў бачна ў нас на кожным кроку. Рускія і украінцы, беларусы і казахі, кіргізы і малдаване, эстонцы і азербайджанцы, армяне і туркмены, таджыкі і узбекі, літоўцы і латышы ўсе разам будавалі ў стэпах Казахстана новыя прамысловыя прадпрыемствы. Абсталяванне і машыны сюды прысылалі Масква і Ленінград, Мінск і Харкаў, Данбас і Урал, Паволжжа і Закаўказзе. Казахскія рабочыя і інжынеры навучаліся на заводах і фабрыках, у вышэйшых навучальных установах Расійскай Федэрацыі, Украіны, Беларусі і іншых рэспублік.

Яркай старонкай у летапіс дружбы народаў увайшлі подзвігі савецкіх людзей, якія асвоілі цалінныя і абложныя землі Казахстана. Гэтыя велізарныя масівы былі выкарыстаны для пашырэння пасяўных плошчаў і павелічэння вытворчасці сельскагаспадарчых прадуктаў.

Нас збліжаюць не толькі эканамічныя сувязі, але і духоўныя. Як і сёстры з іншых саюзных рэспублік, жанчыны-казашкі нароўні з мужчынамі атрымалі найшырэйшыя магчымасці для творчасці, развіцця талентаў і здольнасцей.

Да рэвалюцыі бяспраўе жанчын у Казахстане ўзмацнялася рэлігійнымі феадальна-байскімі традыцыямі. Яны былі сапраўднымі рабынямі. Нашы жанчыны старэйшага пакалення памятаюць тыя цяжкія, жажлівыя часы, калі маладую дзяўчыну, якая ледзь дасягнула трынаццаці-чатырнаццаці гадоў, прадавалі старому дзеду, ды і то не першай жонкай. Жанчыне-казашцы, маўклівай і прыніжанай, Кастрычніцкая рэвалюцыя дала права голасу, чалавечае шчасце і радасць працы.

Ніякая іншая партыя, нідзе і ніколі з такой смеласцю і рашучасцю не змагалася супраць жаночага рабства, як наша Камуністычная партыя на чале з яе стваральнікам Уладзімірам Ільічам Леніным. І вось амаль палавіна спецыялістаў народнай гаспадаркі рэспублікі — жанчыны, у ахове здароўя яны складаюць 72, у асвеце — 68 працэнтаў.

Жанчыне-казашцы сталі даступныя веды не толькі ў галі-

не гуманітарных і прыродазнаўчых навук — яна пранікае і ў таямніцы ядзернай фізікі. Звыш 1800 жанчын маюць вучоную ступень кандыдата навук, больш як 80 — дактароў навук. Сярод акадэмікаў, членаў-карэспандэнтаў АН і прафесараў — нашы слаўныя жанчыны. Найля Уразгулаўна Базанова — акадэмік, доктар біялагічных навук. Члены-карэспандэнты Акадэміі навук Казахстана Патчаім Тажыбаева — доктар геалагічных навук, Жамал Канлыбаева — доктар тэхнічных навук. Доктары медыцынскіх навук Каміля Утэгенава, Хадыша Мурзаліева, Райхан і Хайніса Сатпаевы, Раіса Макашова, доктар хімічных навук Шарбан Баталава.

За гады Савецкай улады Казахстан дабіўся нябачанага росквіту культуры і мастацтва. Па ўсяму свету разнесліся песні слаўных акынаў Абая і Джамбула, заслужаным прызнаннем карыстаецца творчасць пісьменнікаў С. Муканова і А. Тажыбаева. Казахская савецкая літаратура папоўнілася вялікім атрадам жанчын пісьменніц і паэтэс, сярод якіх можна назваць Марыям Хакімжанаву, Турсынхан Абдрахманаву, Марфугу Айтхажыну, Надзею Лушнікову. Традыцыі выдатнай спявачкі Куляш Байсеітавай свята захоўваюць і развіваюць народныя артысткі СССР Роза Жаманова, Бібігуль Тулегенава і іншыя.

Казахстан ганарыцца сваімі

Геалагі ў дарозе...
Фота С. Рабакоя.





Алма-Ата.
Фота В. Кліпініцэра
(Фотакроніка ТАСС).



У Цэнтральнай бібліятэцы Акадэміі
наук Казахскай ССР.
Фота В. Масальскага.

жанчынамі-гераінямі. Партыя і ўрад высока ацэньваюць іх працу. Больш як 200 жанчын носяць званне Гераіні Сацыялістычнай Працы, сярод іх Зеркуль Кудэрбекава — зменны майстар алмацінскай абутковай фабрыкі № 1, Дыльдаш Ітбасева — старэйшы чабан Айдарлінскага саўгаса Джамбульскай вобласці, Пелагея Захарава — кранаўшыца з Казахскай Магніткі, Ганна Лагачова — пекар-майстар хлебавода № 3 аб'яднання «Алма-Атахлеб» і іншыя. Вялікімі ўсёнароднымі клопатамі акружана ў нас і мацярынства. Больш як 13,5 тысячы жанчын узнагароджаны ордэнам «Маці-гераіня».

На XXIV з'ездзе нашай партыі Генеральны сакратар ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў сказаў, што мэта палітыкі партыі заключаецца ў тым, каб саветская жанчына атрымала новыя магчымасці для выхавання дзяцей, для актыўнага ўдзелу ў грамадскім жыцці.

Велічныя перспектывы чакаюць нашу рэспубліку ў дзевятай пяцігодцы. Калі ў цэлым па краіне вытворчасць прамысловай прадукцыі павялічыцца на 42—46 працэнтаў, то ў Казахстане яна ўзрасце на 57—60 працэнтаў. Сярэднегадавая вытворчасць збожжа будзе даведзена да 24 мільёнаў тон. Вялікія мерапрыемствы намечаны па развіццю народнай адукацыі, навукі і культуры, па далейшаму павышэнню дабрабыту насельніцтва рэспублікі.

І ўсё, чым багаты і слаўны Казахстан, яго імклівы ўзлёт ад адсталасці да прагрэсу, да росквіту эканомікі і культуры — вынік перамогі ленинскай нацыянальнай палітыкі.

Аціна ЖАКЕТАВА,
галоўны рэдактар часопіса
«Казахстан айелдары»

НАПІТАК ЗДАРОЎЯ

На малочных прадпрыемствах у гарачых раёнах Казахстана здадзены ў эксплуатацыю аўтаматызаваныя паточныя лініі разліву ў бутэлькі кумысу і шубату. Гэтыя танізуючыя напіткі добра праганяюць смагу. Першы з іх гатуюць асобым спосабам з малака кабыліц, а другі — з малака вярблюдзіц.

Старадаўнія малочныя прадукты зноў набылі папулярнасць не толькі ў сельскіх жыхароў, але і ў гараджан. Сёлета малочная прамысловасць Казахстана ўжо выпусціла больш як трыста тысяч літраў такіх напіткаў. Попыт на іх усё расце, і ў Алма-Аце распрацаваны праекты комплексна-механізаваных кумысных ферм шасці тыпаў.

ШЭСЦЬ НЕЗВЫЧАЙНЫХ АЗЁР

На карту паўночных адгор'яў Цянь-Шаня нанесены шэсць невялікіх азёр. Вучоныя Алма-Аты выявілі іх у цяжкадаступным раёне горнага хрыбта на вышыні больш як дзве тысячы метраў над узроўнем мора.

Сюрпрызам з'явілася не толькі сама знаходка гэтых нікім раней не даследаваных вадаёмаў. Аказваецца, вада ў іх насычана рознымі солямі (235 грамаў на літр). Тэмпература яе перавышае плюс 40 градусаў Цэльсія. А зусім побач — вечныя снягі, сцюдзёнае дыханне якіх распаўсюджваецца на многія дзесяткі кіламетраў.

Экспедыцыя Інстытута гідрагеалогіі і гідрафізікі Акадэміі навук Казахскай ССР, якая наведла гэты раён, устанавіла, што цёплыя горныя азёры размешчаны ўздоўж буйнога тэктанічнага разлому зямной кары.

ЛЕЧЫЦЬ... СВЕТАВЫ ПРАМЕНЬ

Дасягненне сучаснай фізічнай навукі — лазеры — скарысталі медыкі Казахстана. Новы метады паспяхова апрабаваны ў рэспубліканскай клінічнай бальніцы, якая размешчана ў маляўнічых ваколіцах Алма-Аты. Скарыстоўваюцца газавыя лазеры, частата выпраменьвання якіх у чырвонай частцы спектра спрыяльна дзейнічае на арганізм чалавека. «Уколамі» светлагага промяня тут лечыць гіпертанію, поліартрыт, радыкуліт і некаторыя іншыя хваробы. Лазеры дапамаглі палепшыць прыжывальнасць трансплантатаў пры лячэнні апёкаў.

Тэарэтычныя асновы новага спосабу лячэння распрацаваны праблемнай біяфізічнай лабараторыяй Казахскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

ЛІЧБЫ І ФАКТЫ

У адзінай сям'і брацкіх рэспублік Казахстан дабіўся высокіх тэмпаў развіцця эканомікі. Цяпер тут выпускаецца прадукцыі ў 146 разоў больш, чым на тэрыторыі Казахстана ў 1913 годзе, і амаль у 19 разоў больш, чым у даваенным 1940 годзе.

На палях рэспублікі працуе больш як 195 тысяч трактараў, 95 тысяч збожжавых камбайнаў і 105 тысяч грузавых аўтамашын. Штогод Казахстан дае краіне больш за дваццаць мільёнаў тон збожжа.

З кожным годам усё больш развіваецца жывёлагадоўля. У вядучай яе галіне — авечкагадоўлі налічваецца 31,7 мільёна галоў.

Паводле перапісу 1897 года толькі каля двух працэнтаў карэннага насельніцтва ў Казахстане ўмела чытаць і пісаць. Цяпер усе жыхары Казахскай ССР, як і іншых саюзных рэспублік, пісьменныя. У гарадах у асноўным ажыццёўлена поўная сярэдняя, а ў сельскай мясцовасці — няпоўная сярэдняя адукацыя.

У дваццатыя гады ў Казахстане адкрылася першая вышэйшая навучальная ўстанова. Цяпер у рэспубліцы два ўніверсітэты і сорак тры інстытуты. У іх навучаецца больш як 200 тысяч студэнтаў.

У Акадэміі навук, навуковых і вучэбных цэнтрах рэспублікі працуюць 376 дактароў і 5,7 тысячы кандыдатаў навук.

Мой родны кут, як ты

ПЕРШАЯ СУСТРЭЧА

Да 90-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа

Гэта было 3-га сакавіка 1950 года. У той дзень я ўпершыню сустраўся з вялікім і горада любімым пісьменнікам — Якубам Коласам. Паэт жыў тады яшчэ ў драўляным доміку, на другім паверсе, у двух невялічкіх пакойчыках з вокнамі ў хвойнік і пладовы сад, пасаджаны яго ўласнай рукою. Дзверы ў яго хату былі адчынены насцеж для ўсіх, хто пажадае прыйсці. Драўляныя веснічкі зачыняліся толькі нанач, і сцэжка, што вяла да іх праз шырокі пляц акадэміі, ніколі не зарастала травой. Шматлікія наведвальнікі штодзень ішлі да свайго народнага паэта з рознымі турботамі і просьбамі. Ніколі і нікому не было адмаўлення ў прыёме. Канстанцін Міхайлавіч быў чалавекам дзейснай добразычлівасці, ён рад быў дапамагчы чалавеку ўсім, чым мог. Не дапускалі да Коласа яго хатнія толькі тады, калі ён хварэў і вымушаны быў ляжаць у палатцы.

Канстанцін Міхайлавіч быў чалавекам слова і справы. Скажаў — зрабіў. Якіх бы намаганняў яму гэта ні каштавала, ён заўсёды выконваў тое, што

абяцаў. Калі б мяне спыталі, якую рысу характару Якуба Коласа я лічу галоўнай, магістральнай у яго жыцці, я адказаў бы: сумленне! Найвялікшае чалавечае сумленне. Цікава, да жыцця, павяла да чалавека працы жылі ў ім змалку, а сумленне не дазваляла быць пасіўным, і ён клапаціўся аб людзях з энтузіязмам і настойлівасцю. Ён ніколі не забываўся на свае шматлікія грамадскія клопаты і абавязкі. Яны забіралі ў яго шмат часу ад творчасці і неабходнага адпачынку, але ён выконваў іх дбайна і шчыра. Заўсёды быў унутрана сабраны і незвычайна дакладны ў часе.

Але раскажу аб ім паслядоўна. Адчыніўшы веснічкі, я ўбачыў маладога, спартыўнага выгляду, чалавека.

— Вы, напэўна, да бацькі? Калі ласка, заходзьце, ён дома.

— Вы...

— Так, я малодшы яго сын, Міхась. Прабачце, вельмі спяшаюся. Ідзіце смела. Бацька надзвычайна сімпатызуе вайскоўцам.

У доме, пачуўшы мае крокі, шпарка выйшла з кухні сталая



жанчына ў сіняватай сукенцы і белым, як снег, фартуху.

— Вы да Канстанціна Міхайлавіча? Калі ласка, вешайце шынелі і падымайцеся на другі паверх.

Ціха, каб не рыпелі чаравікі, пераступаў я драўляныя прыступкі і з заміраннем сэрца пастукаў у дзверы.

— Уваходзьце! — голас глухаваты, але мяккі.

Я нясмела ўвайшоў і спыніўся на парозе.

Якуб Колас сядзеў за сталом і нешта пісаў. Стол яго стаяў перад акном у сад, і паэт сядзеў спіною да ўваходных дзвярэй. Такім чынам я ўбачыў толькі паўнаватую постаць і незвычайна шырокія плечы.

Не паварочваючыся да мяне тварам і не прыпыняючы работы, Колас сказаў:

— Прабачце... Сядайце... Пачакайце адну хвіліначку. Вось дапішу, каб не згубілася думка.

Я сеў у крэсла поблізу ад стала і ўбачыў знаёмы па здымках і малюнках профіль. Так, менавіта такім і ўяўляў сабе гэтага чалавека. На нейкі момант нават здавалася, што сутыкаюся з ім далёка не ўпершыню. Яго вобраз, які склаўся ў маім уяўленні, поўнасцю супаў з рэальна ўбачаным.

Нехта сказаў, што «стыль — гэта чалавек». Літаратурны стыль Якуба Коласа непаўторна індывідуальны, толькі яму ўласцівы. Відаць, адчуванне коласаўскага стылю адыграла не апошнюю ролю ў маім уяўленні аб ім.

Я ведаў з маленства, што Якуб Колас паходзіць з працавітай сялянскай сям'і і не будзе занадта патрабавальны да свайго побыту. Але ўсё ж здзівіўся прастаце яго асабістага жыцця. Наўскасяк ад майго крэсла былі адчынены дзверы ў другі пакойчык, дзе стаяў вузкі жалезны ложка, засланы даматканай сялянскай посцілкай, а ў куце вісеў чысценькі кажух з аўчыны. У кабінце — толькі пісьмовы стол, кніжная шафа, два крэслы і канапа для гасцей — наведвальнікаў. На той час шчодро абласканы ўвагаю народа і ўрада Колас мог дазволіць сабе такую-ся-

Дзядзька Антось з дзецьмі.
З карціны А. Малішэўскага.



Якуб КОЛАС

НОВАЯ ЗЯМЛЯ

Урывак з паэмы

...Угрэла сонца. Жней чародкі
Ідуць паважна, як лябёdkі,
У хустках лёгкіх, кофты белы,
Іх рукі дужа загарэлы.
Ідуць дзяўчаты, маладзіцы
І жарты строяць, як блазіцы,
Ідуць, шумлівы, гаварлівы
Звініць іх голас, смех шчаслівы;
Чутна і песня маладая,
І поле раптам ажывае.
І мацяры з дзецьмі малымі
У лубках-калысках за плячымі —
Такая ты, жаноча доля, —
Марудна цягнуцца на поле.
Прышлі на вузкія загоны,
Дзе каласочки шумы-званы
У таямнічы спеў злілі,
Упаўшы чолам да зямлі.

Гарачы дзень. На полі душна.
Прыціх той ветрык непаслушны,
Як бы сваім аддаўся марам.

Зацішак поля дыша варам
І гоніць з твару поту рагі,
І сохнуць губы ад той смагі.
А жнейкі жнуць. У моры збожжа
Мільгае постаць іх прыгожа,
Калі ў паверхні таго жыта
Усплыве галоўка самавіта
І так прыгожа азірэнецца,
А гібкі станік разagneцца;
Або калі над галавою
У жнейкі спрытнаю рукою
Пучок калоссяў мільгатецца,
Апіша дужку, бы вясклу,
Бы нейкай знічкі след пагаслы,
І борзда ляжа ў перавасы,
Што распасцёрты на падолку, —
Дапраўды: ўзмахаў гэтых мгненне —
Адна любога, заглядзенне!

Гарачы дзень! Эх, спёка, спёка!
А прохладзь вечара далёка.
Замлела ўсё ў жары-тамленні,

МНЕ МІЛЫ...

кую раскошу. Але ў яго не было арганічнай патрэбы ў гэтым. За доўгія гады вясковага настаўніцтва ён прывык жыць у невялічкіх кватэрах, за дзвярыма якіх шумеў лес і вольна дыхалі разлогі.

Пазней я пераканаўся, што паэт быў такі ж непатрабавальны і ў адносінах да ежы. Спажываў прастыя беларускія стравы і вельмі любіў грыбы ўсіх гатункаў.

Паставіўшы кропку пад напісаным, Канстанцін Міхайлавіч устаў і працягнуў мне руку. Паціскаючы яе, я так расхвляваўся, што забыў назваць сваё прозвішча і імя.

Крыху авалодаўшы сабой, я пачаў тлумачыць мэту свайго прыходу:

— Наш Дом афіцэраў падрыхтаваўся да вялікага літаратурнага вечара, прысвечанага вашай і Купалавай творчасці. Мы зрабілі кніжную выстаўку, наладзілі цікавыя гутаркі і чытанні, трансліравалі спецыяльныя радыёперадачы. Удзельнікі мастацкай самадзейнасці завяршылі рэпетыцыі беларускага канцэрта. У праграме мастацкае чытанне, народныя песні, цымбалы, танцы. Цяпер мяркуецца правесці заключны вечар з вашым удзелам.

Якуб Колас ажывіўся:

— Гэта можа быць цікава! Шкада толькі, што вельмі хварэю я і крыху аслаб. Давайце дамовімся, што дзён за два перад вечарам вы паведаміце мне.

— Добра, Канстанцін Міхайлавіч! Я пазваню вам.

— Вы курыце? — нечакана спытаў ён. — Дык, калі ласка, курыце. Я, праўда, кінуў у мінулым годзе. Пакуль што трымаюся. І калі хто курыць, мяне ўжо не спакушае папяроста, але і дым мне як быццам не назаліе.

Карыстаючыся добразычлівацю гаспадара, я падзяліўся з ім сваёй марай стаць прафесійным беларускім чытальнікам. Набыць такое майстэрства, каб асмеліцца выступаць не толькі ў змешаных канцэртах, дзе на мастацкае чытанне перападае звычайна ўсяго некалькі хвілін, але і з праграмай на ўвесь вечар, гэта значыць з самастойным літаратурным канцэртам на два аддзяленні. Чытаць яго вершы, паэмы і прозу. Стварыць спецыяльныя кампазіцыі з асобных невялікіх твораў і ўрыўкаў, а таксама з вялікага твора, з разлікам запоўніць час на ўвесь канцэрт.

Якуб Колас слухаў, як мне здалася, з добрай увагаю і разуменнем, урэшце сказаў:

— Уявіце, якое бывае цікавае супадзенне. За паўгадзіны, як вы ўвайшлі, я перачытваў Гоголя. Натрапіў якраз на выказванні аб мастацкім чытанні. Гэта ў «Вибраних месцах з перапіскі з сябрамі». Паслухайце, дарэчы... Ён разгарнуў кніжку Гоголя, што ляжала на паліцы:

«Я рад, что, наконец, начались у нас публичные чтения

произведений наших писателей... Я думал всегда, что публичное чтение у нас необходимо. Мы как-то охотнее готовы действовать сообща... Искусные чтецы должны создаваться у нас... Но я бы желал, чтобы в нынешние наши чтения избиралось что-нибудь истинно стоящее публичного чтения, чтобы и самому чтецу не жаль было потрудиться над ним предварительно...»

Канстанцін Міхайлавіч паклаў кніжку ў шафу і вярнуўся на месца.

— Мастацкаму чытання надавалі вялікае значэнне і такія рускія класікі, як Аляксандр Сяргеевіч Пушкін, Іван Андрэевіч Крылоў. І самі былі яны неблагімі чытальнікамі. Сучаснікі сведчаць аб іх надзвычайным выразным выкананні ўласных твораў. Таленавітым выканаўцам быў і Маякоўскі. Але гэта ўсё адзінкі. Аўтараў, якія б добра чыталі свае творы, было і ёсць зусім мала.

Я з свайго боку выказаў яму тое, што хвалявала мяне: сучасны ўзровень чытання даволі высокі. На жаль, у гэтым кірунку нічым не вызначылася рэспубліка. А, між іншым, у нас цудоўная літаратура, неблагія тэатры, свая музыка, жывапіс, кіно — і ніводнага чытальніка. Ніводнага ў сэнсе самастойных публічных вечароў.

Колас згадзіўся са мною:

— Мяне таксама абурала інертнасць некаторых здольных людзей, — сказаў Якуб Колас. — Я маю на ўвазе не толькі артыстаў, але і пісьменнікаў, і мастакоў, і музыкантаў, і кінематографістаў. Чалавек дасягае прызнання і перастае рухацца наперад, перастае вучыцца. Жыве на праэнтах ад



Маці Якуба Коласа Ганна Юр'еўна.
Афорт мастака Л. Рана.

эксплуатацыі свайго таленту. Неяк наведальні мяне кінематографісты. З мэтай экранізацыі паэм «Сымон-музыка» і «Новая зямля». Я і сам на адзіноце не раз думаў, што, напэўна, яны прыдатны для кіно. Але, на жаль, гэта былі не тыя людзі, што маглі вывесці маіх герояў на экран. Я не паверыў ім. Яны не ведалі роднай літаратуры і гісторыі народа.

Якуб Колас змоўк, але я адчуў, што ён яшчэ не скончыў думкі...

— Служыць народу, — сказаў ён урэшце, — галоўнае для мастака.

На ўсё жыццё запомнілася мне гэтая сустрэча...

А. СЛЕСАРЭНКА,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

Зямля гарача і каменні;
А ўсюды ціха, нема, глуха,
І толькі заедзь каля вуха
Гудзе агідна, надаедна,
Бы сама наша доля бедна,
Ды дзіцяне з лубка-калыскі
Заводзіць плачы свае, піскі,
А кучаравыя снапчкі,
Над ім злучыўшы каласчкі,
Стаяць спакойна і маўкліва,
Бы кажуць жнейкам тым жычліва:
«Да нас ідзеце, дабрадзеікі!
Пад наш цянек хавайцеся, жнейкі!»

А жнейкі жнуць. Іх твар палае,
Іх пражыць, сушыць смага тая,
Якую трудча ім здаволіць,
Якая толькі «піцьці піцьці» моліць.
Сярпок скрыгоча прагавіта,
Жытцо згрызаючы сярдзіта,
Як бы яму ўсё мала стравы —
Нядарма ж вылез ён з-за лавы;
Цяпер яго краса-часіна:
Шпарчэй, шпарчэй жа гніся, спіна!
І спіны гнуцца, бы ныраюць;
Па струнах-кальвах пальцы граюць,
Напрост кладуцца жмені жыта,
Растуць снапчкі самавіта,
Стаяць, бы лялечкі якія,
Глядзяць, як госці дарагія...

Кадр з кінафільма «Першыя выпрабаванні» па матывах трылогіі Якуба Коласа «На ростанях».



Беларускаму пісьменніку Міхасю Даніленку ў настрычніку спаўняецца 50 гадоў. Рэдакцыя часопіса віншуе Міхася Пятровіча з гэтым юбілеем і прапануе нашым чытачам яго «Нявыдуманая навелы».



Міхась ДАНИЛЕНКА

РАБІНЫ

Абодва яны працавалі ў адным будаўнічым упраўленні. Толькі Сямён быў мулярам, а Люся — маляром. Часцяком здаралася, што і адзін дом яны разам узводзілі. Праўда, Люсіна брыгада прыходзіла тады, калі дом у асноўным быў гатовы — малярныя работы пачыналіся ў адной секцыі, а Сямён з мулярамі гаспадарыў у другой.

Працавалі яны яшчэ не так і многа. Усе здадзеныя аб'екты маглі пералічыць на пальцах. Праўда, Сямён да таго, як вучаніцай у іхняе ўпраўленне прыйшла Люся, рабіў падсобнікам. Тады на Веткаўскай вуліцы ўзводзілі яны школу. Звычайна перад Люсяй Сямён не прамінаў пахваліцца.

— Маўчаў бы ўжо, — ушчувала яго дзяўчына. — Ведаю, як ты там працаваў: насілікі цягаў.

— Ну і што? — гарачыўся хлопец. — Колькі я там падсобнікам пабыў? Мне і тады да кельмы прывучалі...

Але прыходзіў, нарэшце, дзень, калі разбіраліся часовыя «дзяжуркі», бульдозер раўняў пляцоўку двара, асфальтаваліся пад'езды да дома. Праз колькі дзён дом павінен быў прымаць навасельцаў. І Сямёну і Люсі было крыху шкада развітвацца з домам. Прывыклі ж за час працы і да хісткіх дошак, па якіх колькі разоў пераходзілі з секцыі ў секцыю, і да рыштаванняў, і да своеасаблівага паху фарбы і стружкі. Тады звычайна Сямён, прыхапіўшы рыдлёўку і кавалак рагожы, ехаў нанач прыгарадным поездам у родную вёску. Праўда, амаль заўсёды ён да яе не даязджаў. На бліжнім паўстанку, які імянаваўся «Сотым кіламетрам», сыходзіў. Ішоў сцэжкай да гадавальніка, у якім гаспадарыў яго брат. Максім ужо ведаў, чаго завітаў да яго Сямён. Чыкільгаючы на пратэзе, брат вёў Сямёна да рабінавых пасадак.

— Зноў дом здалі? — цікавіўся ён.

— Яшчэ не здалі, але здадзім.

— Тут я, браце ты мой, такую табе рабінку выбраў, што ахнеш, — гаварыў Максім.

Удвух моўчкі яны стаялі каля аблюбованай Максімам рабінкі. Потым, папляваючы на далоні, Сямён браўся за рыдлёўку. Ён абкопваў асцярожна дрэўца, — баяўся, каб не патрывожыць карэнні. Пасля заматваў карэнні з зямлёй рагожай, абвязваў шнурам.

Вечарам яны з Люсяй садзілі рабінку каля новага дома. Калі высаджвалі першае дрэўца, дык, прызнацца, і не думалі, што людзі ля іхняй рабінкі высаджалі яшчэ. А яны пасадзілі. Цэлую рабінавую алейку. Дык вось чаму, як заканчвалі яны чарговы дом, ехаў Сямён да Максіма на гадавальнік.



...Восенню, калі ўсё часцей і часцей сцябаў сіверны вецер, на паўстанку яны сышлі ўдваіх. Люся падняла ў дажджавіку капішон і ішла следам за Сямёнам, старанна абмінаючы лужыны. На роснай траве віселі буйныя празрыстыя кроплі.

— Не трэба было мне ехаць, — гаварыла Люся. — Няёмка перад тваім братам.

— Чаго ты хвалюешся, дзівачка? — супакойваў яе Сямён. — Максіма сёння ніякай сілай на гадавальнік не выцягнеш. Бач, дождж які разыходзіцца.

Але Максім каля гадавальніка быў. Прыхінуўшыся да стога, ён глядзеў, як доўга Сямён з Люсяй выбіралі рабінку. Максім не заўважаў халодных пацёкаў вады, што прабіраліся за настаўлены каўнер плашча: баяўся патрывожыць братава шчасце. Ён ведаў: шчасце не любіць падглядання, яго можна, як птушку, спалохаць адным неасцярожным словам...

СУСТРЭЧА З МАЛАДОСЦЮ



Высокая стройная жанчына зайшла ў музей разам з групай студэнтаў. Але яна — па ўсяму відаць — была не мясцовай: невялікі чамадан перад тым здала ў гардэроб разам са сваім паліто і шалікам. Вялікія шэрыя вочы жанчыны ўважліва глядзелі на студэнтаў, якія шумнай чародкай падаліся на другі паверх музея. Яны нават не даглядзелі да канца дакументальны кінафільм аб «рэйкавай вайне», які дэманстраваўся тут жа, пры ўваходзе ў залы, прысвечаныя мінулай вайне.

Але вось жанчына дагнала студэнтаў. Яны ўважліва разглядалі макет Азарыцкага лагера смерці. Юнакі і дзяўчаты з пасуравелымі тварамі бачылі на макеце падобных на шкідлы людзей, вытаптаных тысячамі ног страшных лагерных пляц, на якім некалі паміралі людзі, макеты вышак з фашысцкімі салдатамі...

Яшчэ стэнды. Яшчэ... Планшэт лётчыка, прабіты кулямі... Камсамольскі білет... Фрэнч, бінокль, компас праслаўленага палкаводца... Жанчына бачыла, як сцішыліся студэнты каля звычайных акулараў. Імі ў паўсядзённай рабоце карыстаўся маршал — камандуючы фронтам.

Раптам жанчына спынілася, як укапаная. Здавалася, яе нехта паклікаў. Яе і паклікала — баявая маладосць: з-за шкла на жанчыну глядзела са здымка яснавокае дзяўчо ў цёмным берэце. «Божа! — ледзь не ўскрыкнула ўголас жанчына. — Няўжо гэта я?» Колькі гадоў прайшло з тых дзён, калі яна пісала вось гэтую дакладную начальніку штаба брыгады!

Кароткі подпіс на машынцы паведамляў, што дзяўчына на здымку ваеннай пары — настаўніца «зялёнай школы» Марыя Марцінкоўская.

«Сістэматычна заняты школа пачынае з 20 лістапада, — чытала Марыя Сяргееўна. — У трэцім класе — 13 чалавек, у чацвёртым — 13 чалавек. У пятым — 8 чалавек...»

Жанчына сустрэлася са сваёй маладосцю. Ціхія галасы студэнтаў гучалі дзесьці на наступным паверсе музея, а Марыя Сяргееўна ўсё стаяла ля стэнда і паўтарала:

— Няўжо гэта я?



Мал. К. Ціхановіча.

РОДНАЯ ВЁСКА

У кожнага з нас ёсць свой родны кут, дзе ты нарадзіўся, дзе прайшла — у адных вясёлае, бесклапотнае, у другіх нялёгкае — дзяцінства, адкуль ты адправіўся некалі ў далёкую жыццёвую дарогу. Але занятыя сваімі штодзённымі справамі, мы ўсё радзей і радзей выкрайваем дзень-другі, каб пабываць у тым, бліжэйшым сэрцу, кутку.

Надыходзіць, нарэшце, такі час, калі ты разумееш: трэба, абавязкова трэба наведаць вёску, сустрэцца з яе людзьмі, перакінуцца з імі шчырымі словамі.

І вось падыходзіш да роднай вёскі. Даўно няма грэблі, дзе некалі з такімі, як сам, падшыванцамі гуляў у «вайну», хаваўся ў прыдарожных кустах. Цябе на ўскраіне вёскі сустракае сасна. Дзіва, якая яна невысокая! А ў маленстве ж здавалася, што яе верхавіна шумела недзе аж пад самымі воблакамі. З гэтай сасны можа ўпершыню ў жыцці ты ўбачыў, як далёка прасціраюцца ад роднай вёскі дарогі, палі, як далёка ахоплівае позірк наваколле. Аднойчы ты паспрачаўся з аднагодкамі, што дабарэшы да гнязда баравога саракапута на сасне, і, абдзіраючы рукі аб сукі, узбіраўся па тоўстым ствале дрэва...

Адчуваеш, як нястрымна стукне ў грудзях сэрца: вось яно, мілае табе месца! Колькі прыемных успамінаў звязана з гэтымі сцежкамі, з тым вунь арэшнікам, што так парадзеў за апошнія гады, з хатай, з рыпучым жураўлём калодзежа каля яе, са сланечнікамі, што, як маленькія сонцы, усміхаюцца табе! А цябе ўжо вітаюць знаёмыя, блізкія, цётка Андрыяніха:

— Добры дзень, хлопца!

— Добры дзень, цётка Андрыяніха!

— А і пастарэў жа ты, галубок, — без дыпламатычных уступаў гаворыць цётка. — Сівееш ужо.

— І вы пастарэлі, цётка.

...Родная вёска! Вось сустрэўся з табою і быццам зноў набраўся новых сіл і адначасова адчуў, што ў даўгу перад табой і аднавяскоўцамі: трэба б часцей прыязджаць, трэба б больш і лепш рабіць, чым рабіў да таго, трэба б часцей сустракацца з дарагімі табе людзьмі.

— Добры дзень, дарагая вёска!

ВАЕНФЕЛЬЧАР УЛЫБЫШАВА

Нарыс

Мусіць, у кожным доме безражліва захоўваецца якая-небудзь старая рэч — свяшчэнная памятная рэліквія ваенных гадоў. У аднаго гэта прапылены, падбіты сямю вятрамі шынель, у другога — выгарэлая, з залатымі і чырвонымі нашыўкамі за раненні гімнасцёрка, у трэцяга — пілотка. І бывае, што ў нейкі незагаданы дзень накіне чалавек на плечы той шынель або надзе на пілотку, вызваліцца ад будзённай мітусні і, аддаўшыся ўспамінам, паплыве па рацэ часу ў сваю франтавую маладосць. Для таго і беражэ.

У Вольгі Фёдараўны гэта — невялікі кавалачак бяросты, што асцярожна зняла яна ў ліпені сорак чацвёртага з апошняй беларускай бярозкі. Стаяла бярозка ля абочыны разбітай франтавой дарогі на зялёным узгорку, за якім ужо не Расія.

Пашчасціла і мне той кавалак бяросты ў руках трымаць, як пашчасціла і пазнаёміцца з Вольгай Фёдараўнай і гутарыць з ёй не раз. Але наша завочнае знаёмства, аказваецца, пачалося вельмі даўно, яшчэ ў 1947 годзе, калі ў студзеньскім нумары часопіса «Знамя» я прачытаў адну з лепшых кніг пра вайну — аповесць Э. Казакевіча «Звязда». Я памятаю, як адбылося гэтае знаёмства.

«...Яны сустрэлі ваенфельчара Улыбышаву, і камдзіў запрасіў яе з Кацяй да сябе піць чай. Прышоўшы ў хату палкоўніка, Улыбышава з Кацяй узяліся гаспадарыць пры дапамозе ардынарца — закіпяцілі самавар і селі за стол... Улыбышава спакойна разлівала чай...»

Гэта было першае знаёмства, якое, па праўдзе кажучы, з цягам часу было забыта мною.

Але вось праз чвэрць стагоддзя, увосень мінулага года, чытаючы «Баладу ў пісь-

мах», расказ пра кранаючую дружбу паэта і генерала — камандзіра разведроты Эмануіла Казакевіча і камандзіра 76-й Ельнінскай стралковай дывізіі Захарыя Пятровіча Выдрыгана, я зноў сустрэўся з ваенфельчарам Улыбышавай.

З пісьма былога байца роты сувязі 76-й стралковай дывізіі:

«Паважаны тав. Казакевіч!

...Я чытаў Вашу аповесць і зноў перажыў вясну 1944 года пад Ковелем, паход ад Сарнаў да Ковеля — усё гэта цяпер ужо далёкі, але незабыўны час. Чытаў Вашу кнігу і адчуваў, як быццам з франтавымі таварышамі ўспамінаю тых дні. Мне здаецца, што Вы апісваеце імяна нашу 76-ю Ельнінскую дывізію. І калі Вы і яшчэ сто чалавек будучы сцвярджаць, што палкоўнік Сербічэнка — не наш камандзір дывізіі палкоўнік Выдрыган, а ваенфельчар Улыбышава і начштаба Галіеў (толькі пад іншымі прозвішчамі, вядома) не з нашай дывізіі, — я ўсё роўна не паверу...»

І далей, на наступнай старонцы, зусім нечакана такія вось радкі:

«...Мы атрымалі пісьмо з Брэста ад загадчыцы дзіцячых ясляў № 3, былога старшага лейтэнанта медыцынскай службы Вольгі Фёдараўны Уцешавай, той самай, якая была прататыпам ваенфельчара Улыбышавай з аповесці «Звязда»...»

Я збянтэжыўся. Як, ваенфельчар Улыбышава жыве ў нас у Брэсце?! Званю ў яслі № 3.

— Так, працавала. Але ўжо год, як на пенсіі...

— Адрас? Зараз пагляджу, — у трубочы вельмі няўпэўнены жаночы голас. Але праз некалькі мінут той самы жаночы голас, але цяпер ужо бадзёры і ўпэўнены, назваў

адрес: «Бульвар Шаўчэнка...»
Так, нарэшце, адбылося
маё сапраўднае знаёмства з
ваенфельчарам Улыбыша-
вай—Вольгай Фёдарайнай
Уцешавай.

— З Казакевічам,—успа-
мінае Вольга Фёдарайна,—
мне даводзілася сустракацца
часта. Будучы фельчарам ба-
тальёна сувязі, я абслугоўва-
ла і разведроту. Я сама была
вельмі ўдзячна яму за тое,
што дапамог мне знайсці род-
ных. Нядаўна зноў перачыта-
ла «Звязду». Чытала і плака-
ла. Пазнавала і Кацю, і Ма-
мачкіна, і Траўкіна, і камды-
ва нашага—Захарыя Пятро-
віча Выдрыгана...

Але ўсё гэта было ў далё-
кім 1944 годзе. Дарога да
яго ў Вольгі Фёдарайны была
і цяжкая, і неймаверна
цяжкая, і поўная захапляю-
чых падзей, як бывае заўсё-
ды ў жыцці чалавека мэтана-
кіраванага і настойлівага.

Нарадзілася ў беднай мна-
гадзетнай сям'і рабочага Кру-
каўскага (Крамлянчугскага)
ваганабудавнічага завода. Як
ні кідаліся бацька і маці, як
ні стараліся—жылі ў беспра-
светнай беднасці. З трына-
цці дзяцей шасцёра памёр-
ла. Пасля Кастрычніцкай рэ-
валюцыі зажылося лягчэй.
Але дзяцінства якраз прыпа-
ла на самы цяжкі для краіны
час: гады рэвалюцыі і грама-
дзянскай вайны. Вучылася ў
заводскай школе. На гэтым
жа заводзе працавала потым
прыбіральшчыцай і прыём-
шчыцай, а вечарамі на курсы
дашкольных работнікаў бега-
ла ды на бурныя камсамоль-
скія сходкі. Пасля заканчэн-
ня курсаў стала намеснікам
дырэктара па палітычнай
частцы дзіцячай калоніі. Але
і там вучобу не кідала. Праз
два гады скончыла вярхоўнае
аддзяленне медыцынскага
тэхнікума. Была загадчыцай
дзіцячага сада ў Крамлянчу-
гу. Увосень 1939 года лёс за-
кінуў у Забайкалле: перавялі
гуды мужа-афіцэра. Праца-
вала фельчарам. У пачатку
ліпеня 1941 года разам з му-
жам, камандзірам роты, вая-
вала ўжо на Паўднёвым
фронце. У 1942 годзе ў ад-
ным з баёў муж быў забіты...

Салдат Вялікай Айчыннай.
Гэта найшаноўнейшы, але і
вельмі цяжкі чалавечы абавя-
зак. І якім нялёгкім ён быў
для салдата-жанчыны, якая
прайшла па жорсткіх дарогах
вайны з незабыўнага лета
1941-га і да пераможнага мая
1945-га!

Праўда аб франтавых ме-

дыках гордая і журботна су-
ровая: сам памірай, а тавары-
шы выручай! І ваенфель-
чар Уцешава, не раз і не два
рызыкуючы жыццём, выносі-
ла з поля бою параненых—
тых, што і сёння, праз тры-
ццаць гадоў—цэлую веч-
насць!—пішуць ёй удзячныя
пісьмы.

Як кожны, хто доўга вая-
ваў і ведае пра вайну не па
кнігах, хто памятае яе сэрцам
і трывожнымі снамі, расказ-
вае пра сябе Вольга Фёда-
райна не вельмі ахвотна. Але,
на шчасце, ёсць дакументы,
ёсць пісьмы, і іх лаканічныя
радкі, што пісаліся зусім не
для гісторыі, даносяць да нас
нявыдуманымі расказ пра фран-
тавы лёс гэтай цудоўнай жан-
чыны...

Ліпень 1941 г.—кастрыч-
нік 1942 г., кам. сан. узвода
стралковай брыгады... Каст-
рычнік 1942 г.—сакавік
1943 г., кам. сан. узвода
стралковага палка... Сака-
вік—жнівень 1943 г., кам.
сан. узвода артылерый-
скага дывізіёна... Жнівень
1943 г.—жнівень 1944 г.,
старшы фельчар роты сувя-
зі... Жнівень 1944 г.—май
1945 г., старшы фельчар
асобнага батальёна сувязі,
І Беларускага фронту...
(З ваеннага білета афіцэра
запасу гвардыі старша-
га лейтэнанта Уцеша-
вай В. Ф.)

Але доўгі ўдзел у вайне—
гэта не толькі перамяшчэнні
па службе і не толькі ўзнага-
роды—ордэн Чырвонай Зор-
кі, медалі «За баявыя заслугі»
і «За перамогу над Гер-
маніяй», «За вызваленне Вар-
шавы» і «За ўзяцце Берлі-
на». На прапыленай гімнас-
цёрцы ваенфельчара Уцеша-
вай трыма ганаровымі мета-
мі ляглі чырвоныя і залатыя на-
шыўкі.

«...У баях за Савецкую Ра-
дзіму лейтэнант Уцеша-
ва В. Ф. была паранена
22 мая 1942 года...»

«...У час вынасу раненых
была паранена 2 снежня
1942 г...»

«...Была кантужана ў гала-
ву 20 жніўня 1944 года...»

І, як сумны эпілог шпіталь-
нага летапісу ваенфельчара
Уцешавай,— лісток-пасвед-
чанне аб хваробе, дзе акурат-
ным почыркам густа запоўне-
ны ўсе дваццаць пунктаў і
самы кароткі (і самы жорст-
кі!) 18-ы: «Следаваць пеша
не можа...»

Вось, здаецца, і ўсё. Адва-
жалася... Але што можа
быць мацней за франтавую
дружбу?! І ваенфельчара Уце-
шаву накіроўваюць у Кіеў з

такой вольга запіскай да на-
чальніка шпіталю:

«...Прашу прымяніць усе
вядомыя Вам лекавыя мера-
прыемствы для таго, каб у
найкарацейшы тэрмін вяр-
нуць т. Уцешаву В. Ф. у
строй. Вядучы хірург...»

Магчыма і сапраўды былі
ўжыты «ўсе вядомыя лека-
выя мерапрыемствы», а можа
клопаты ўрачоў і цяпло пісем
сяброў-франтавікоў дапамаг-
лі, але, так ці інакш, Вольга
Фёдарайна зноў вярнулася ў
строй, каб выратаваць яшчэ
не адно салдацкае жыццё і
дайсці, дайсці да Берліна!

Але раны ўсё-такі далі ся-
бе адчуць. У красавіку
1946 года Вольга Фёдарайна
звольнілася ў запас. Адшука-
ла сястру: тая з мужам, які
працаваў на аднаўленні
Брэсцкага чыгуначнага вузла,
жыла ў Брэсце. Думала адпа-
чыць у яе, аглядзецца, а вось
засталася тут назаўсёды.

Нялёгкім выдалася першае
пасляваеннае дзесяцігоддзе
для Вольгі Фёдарайны. Пра-
цаваць не магла. Знясільваў
няспынны боль у назе, хадзі-
ла на мыліцах. Вядома, жы-
ла не адзінока, не сама па
себе.

— Сябры не забывалі,—
гаворыць Вольга Фёдарай-
на.—Што можа быць вышэй
за франтавое пабрацімства,
змацаванае крывёю!

«Міламу, дарагому сябру і
баявому саратніку Уцешавай
Вользе Фёдарайне ад генера-
ла З. П. Выдрыгана»—шле
ёй сваю фатаграфію праслаў-
лены камдыў. А вішучы з
Днём Перамогі, піша: «Я ні-
колі не забуду Вашай храбра-
сці ў баях за гонар Радзімы
і шчасце нашага народа.
Успомніце, як Вас заўсёды
сустракалі са слязьмі радас-
ці не толькі дзеці Польшчы
і Германіі, але і іхнія маці.
Вы не толькі лячылі іх, але
і аддавалі ім свой афіцэрскі
паёк. Як Вы з Таісай Куча-
рэнка выратавалі жыццё ня-
мецкаму дзіцяці ў палаючым
доме. Памятаеце, гэта было
на Одэры ў горадзе Альтда-
ме? Выратаванага Вамі бай-
цы назвалі Одэрам Альтда-
мавічам Уральскім. Дзе ён
цяпер?»

На жаль, Вольга Фёдарай-
на таксама не ведае, дзе ця-
пер Одэр Уральскі, але як
толькі ў 1946 годзе паехала
на пабыўку ў родны Крамлян-
чуг, то вярнулася адтуль з
сямігадовым хлопчыкам-сіра-
той: маці памёрла, бацька за-
гінуў на фронце. Усынавіла
Алежку, выгадавала, выпес-
тавала калісьці маўклівага
хлопчыка, і ён сыноўнім цяп-
лом сваім вольга ўжо доўгія га-

ды саграе мацярынскае сэр-
ца.

А памяць камдыва зноў
уважвае далёкую ваенную
вясну 44-га і бал пад Кове-
лем:

«Я ніколі не забуду, як па
замініраванаму Ковелю, не
шкадуючы свайго жыцця, Вы
бегалі, ратуючы жыццё пара-
неным, у тым ліку і мне. Як
у Мяднавічах выратавалі
полк Голубева, які змагаўся
з нямецкімі танкамі. У яго
кончыліся ўсе боепрыпасы.
Вы ўзялі ў цяжкапараненага
патроны ПТР і, ускочыўшы
на каня, уварваліся ў полк і
раздалі патроны. Пад Вамі
тады забіла каня. Бранябой-
шчыкі вашымі патронамі пад-
білі галаўны фашысцкі танк,
і немцы пайшлі за Мяднавіц-
кія вышыні... Памятаеце?»

А ці мог забыць свайго
сябра-аднапалчаніна былы
разведчык, а цяпер настаўнік
Іван Рыгоравіч Чухрай—так,
так, той самы сержант Ма-
мачкін са «Звязды», што
«...фарсіў у шырокіх шарава-
рах і храмавых жоўтых бо-
тах...» У сваім першым пісь-
ме Вользе Фёдарайне ён так
ёй прадставіўся: «Аўтарам
гэтага маленькага паслання
з'яўляецца Ваш стары таварыш
па франтавым жыццю
Іван Чухрай... які аддаў леп-
шыя гады свайго жыцця свай-
му народу, сваёй любімай Ра-
дзіме... Слёзы радасці і смут-
ку закрылі мае вочы, калі я
чытаў Вашы радкі. Яны на-
помнілі мне тыя далёкія
слаўныя франтавыя гады.
Многае з памяці гады забра-
лі, а многае не забудзецца да
самай смерці...»

Вось так сардэчнай спага-
дай аднапалчан і нязломнай
воляй, дапамогай новых ся-
броў і клопатамі ўрачоў праз
доўгія-доўгія дзесяці гадоў
Вольга Фёдарайна зноў вяр-
нулася да любімай справы,
клапатлівай і нялёгкай, але
вельмі патрэбнай і ўдзяч-
най—справы выхавання дзя-
цей. Трынаццаць гадоў бяз-
менна працавала яна загад-
чыцай дзіцячых ясляў. Ада-
ла сябе ўсю дзецю, сваю лю-
боў і цяпло душы, увесць свой
жыццёвы і нялёгкі мацярын-
скі вопыт. І калі старому ка-
муністу—Вольга Фёдарайна
член КПСС з 1943 года—не-
задоўга да адыходу на пен-
сію ўручалі Ленінскі юбілей-
ны медаль «За доблесную
працу»,—гэта была яшчэ ад-
на высокая ўзнагарода, якой
Радзіма адзначыла самаадда-
ную працу былога ваенфель-
чара са «Звязды»—Вольгу
Фёдарайну Уцешаву.

І. ЗАТУЛЬСКИ

КАРОТКІЯ СҮТКІ ІНСПЕКТАРА

Яшчэ адно здарэнне: у цемры да прахожага падышлі не-
вядомыя і, пагражаючы нажом, адабралі грошы.

— Старшы лейтэнант Тачыла...— голас начальніка райаддзела гучаў афіцыйна строга.— Трэба канчаць з «гастралёрамі».

— Пасткі расставлены, таварыш маёр. Сёння злачынцы не ўцякуць.

— Асабіста адказваеце за аперацыю.

— Слухаю!

І ўвечары пяцёрка грабежнікаў была дастаўлена ў райаддзел старшым лейтэнантам Тачыла. Хваляванні гараджан, выкліканыя чуткамі, скончыліся. Гаварылі цяпер пра ўчастковага інспектара — смела працуе, няма чаго казаць...

Толькі некалькі хвілін правёў я ў дзяжурцы райаддзела, але стаў сведкам павышанай цікавасці да адной і той жа асобы. Спачатку да акенца дзяжурнага нахілілася бабуля:

— Скажы, сыноч, дзе міліцыянерку Ганну знайсці?

Потым хлапец пацікавіўся слабым баском:

— Да Ганны Іванаўны можна?

Маладая жанчына спытала проста Аню...

Адкрыў цяпер сакрэт: старшы лейтэнант Тачыла, міліцыянерка Ганна, Ганна Іванаўна і Аня — адна і тая ж асоба, першая і пакуль адзіная ў рэспубліцы жанчына на пасадзе ўчастковага інспектара.

Участковы — асобае звяно ў міліцэйскім апарате. На сваім участку інспектар прадстаўляе і крымінальны вышук, і АБХСС, і ГАІ, следчыя органы і ўсе астатнія міліцэйскія службы. Участковы працуе на вачах у тысяч людзей, для іх ён увасабляе сабою Закон і Справядлівасць. І вось такія клопаты — ды на жаночыя плечы...

— Не, не, і не заікайцеся! Не жаночая гэта справа. І не дзіцячы пакой! — нязменна адказвалі тыя, да каго звярталася Тачыла з просьбай назначыць яе на пасаду ўчастковага інспектара.

Пра дзіцячы пакой успаміналі таму, што служыла яна ў ім інспектарам, займалася «цяжкімі» падлеткамі. Працавала так, што, здавалася, лепшага месца для яе не знайсці. Увесь раён завербавала да сябе ў памочнікі, пры кожным сельсавеце арганізавала дзіцячы пакой, бязвусых правапарушальнікаў актыўна перавыхоўвалі педагогі, перадавікі вытворчасці, пенсіянеры, камсамольцы — людзі энергійныя, мэтанакіраваныя. Безадмоўна дзейнічаў яе галоўны прынцып: знайсці і распаляць у душы хлопчыка агеньчык, які знішчыў бы нядобрыя звычкі.

Безнадзейным здаваўся Іван Дулінец з вёскі Мосар. На сям'ю ніякіх спадзяванняў не было: бацька — п'яніца, маці — баязлівая, бязвольная жанчына. Хлапец ледзь не зрабіў небяспечнае

«Сястрычка» — так назвалі свой працоўны атрад дзяўчаты-студэнткі Жалудоцкага медыцынскага вучылішча. На здымках: група студэнтак, якія праходзілі практыку ў Гродзенскай абласной бальніцы, і камсорг атрада Галіна Місюк.



злачынства, яго выключылі са школы, рыхтаваліся ўзбудзіць крымінальную справу.

Яна сама пайшла да пракурора і, узяўшы на сябе адказнасць, пераканала ўстрымацца ад такога кроку, абмежавацца выклікам на камісію па справах непаўналетніх і даверыць хлопчыка ёй. Па даручэнню Ганны Іванаўны Дулінцом заняўся яго аднавясковец — малады сакратар удзелаўскага сельсавета Мечыслаў Маскалёнак. Спачатку іх зблізіла захапленне валеяболам і рыбалкай. І так зацікаўлена, так самааддана падышоў да справы добраахвотны памочнік інспектара, што Ваня пранікся да яго павагай і давер'ем. Потым Ганна Іванаўна дапамагла Дулінцу паступіць у вучылішча механізацыі ды і там не выпускала яго з-пад нагляду. Вярнуўся ён у калгас выдатным трактарыстам.

І іншыя «цяжкія» хлопчыкі раслі і мужнелі і нават становіліся выхавацелямі іншых «цяжкіх» — надзейнымі, проста-такі таленавітымі памочнікамі Ганны Іванаўны, бо да таго, што перажыта самім, лягчэй знайсці проціаддзе.

Займаючыся сваімі хлопчыкамі, калясіла Ганна Іванаўна па раёну з канца ў канец. То тут, то там падыдзе да яе жанчына і даверыць сваё гора:

— Муж п'е, дачушка... Дзяцей б'е... Можна б ты як-небудзь уціхамірыла яго?..

Дзяцей б'е... Пра сябе не гаворыць, не скардзіцца, а магла б раскажаць — хустка, мусіць, салёная ад слёз. Колькі гора нясе ў сям'ю п'яніца... У такіх сем'ях часта і вырастаюць «цяжкія». П'янства нараджае ў чалавеку звера, яно — крыніца мноства злачынстваў.

Хіба магла яна сказаць заплаканай жанчыне, што гэта не яе справа ўціхаміраць п'яніц, ідзіце, маўляў, да ўчастковага, ён разбярэцца? Яна бралася за п'яніц, афармляла іх на лячэнне, адчувала вялікае шчасце, пазбавіўшы адну, другую, трэцюю сям'ю ад гора.

І пісала новы рапарт начальству: «Прашу перавесці ва ўчастковыя...»

Цэлы год дабівалася свайго і — дабілася! Яна нават разгубілася ад радасці, ад нечаканай згоды адказных таварышаў і, насуперак статуту, прысела перад начальнікам упраўлення на край крэсла. Той толькі ўсмінуўся.

Яе ўчастак самы складаны ў аператыўных адносінах: яна абслугоўвае горад Глыбокае. Трынаццаць тысяч і адна! Сапраўды страшнавата: цэлы горад — гэта не дзіцячы пакой. Але толькі на момант мільганула гэтая думка і больш ужо не з'явілася.

Яна пачала з упарадкавання дзейнасці дружын, аператыўных атрадаў, мабілізацыі шырокай грамадскасці на барацьбу з правапарушальнікамі. Няма цяпер у горадзе такога кутка, дзе не знайшося б у яе мноства актыўных памочнікаў.

Па-ранейшаму яна непрымірымая да п'янства. Хто больш за ўсіх ненавідзіць п'яніц? Вядома, жанчына, бо для яе п'янства абарачваецца страшэннай бядой. Ад жанчыны ніякай літасці п'яніцам не будзе. І на раённым злёце дружыннікаў Тачыла кінула кліч: «Жанчыны — у дружыну!» Актыўнасць была здзіўляючая. Перш за ўсё наладзілі строгі парадак у продажы спіртнога. А як мужчыну стаяць перад бязлітасным жансаветам і каляцца ў п'яных грахах? Тут ужо сама сітуацыя працягваецца.

Сталовая, рэстаран, буфеты лічыліся калісьці «гарачымі» пунктамі: скандалы, бойкі пачыналіся ў гэтых раёнах. Ганна Іванаўна ўзняла райком камсамола — агульнымі намаганнямі стварылі аператыўны атрад. Баявыя хлопцы і дзяўчаты ўзялі пад кантроль усе патэнцыйна небяспечныя месцы ў горадзе.

З аператыўнага атрада вылучылі групу па барацьбе са спекуляцыяй. Упэўнена ліквідуецца яшчэ адно зло.

Палохала служба ГАІ — тут усё было для яе невядомым. Але, як заўсёды, гораца ўзялася за справу — і цяпер сама мае вадзіцельскія правы, добра ведае любую машыну.

Калі не здараецца якога-небудзь надзвычайнага выпадку, работа ідзе ў звыклым, строга выпрацаваным рытме: удзень — разбор скаргаў і заяў, бягучыя справы, увечары — інструктаж дружын, патруляванне. Прыйдзе дадому позна, а на сталае запіска ад Аксанкі: «Мама, правер урокі, я сплю». Дачка расце працавітай, разумнай, марыць стаць балерынай, вучыцца ў балетнай школе. У свае дзесяць гадоў Аксанка ўжо саліруе ў складаных танцах.

Мама садзіцца за доччыны ўрокі. Пасля Аксанчыных урокаў ідуць свае — па школе міліцыі.

На злёце выдатнікаў беларускай міліцыі Пятра Іванавіча Сокалава акружылі начальнікі райаддзелаў:

— Раскажы, маёр, пра свайго славутага ўчастковага.

— Што раскажаць? Прыязджае, паглядзіце, як працуе. Прыязджае. Глядзіце. Вучацца...

А ПАЧЫНАЛАСЯ ЎСЁ З ЧАРКІ

Вось і зноў перада мною чарговы нумар «Работніцы і сялянкі». У ім, як і ў мінулым, як і ў папярэдніх нумарах, ёсць тэма, якая вельмі хвалюе і мяне, якая не можа не хваляваць усіх нас. П'янства... Да чаго яно прыводзіць на працы, дома, у штодзённым нашым жыцці?

Многія з нас гэта ведаюць. На жаль, часта даводзіцца чуць: «п'е», «з работы звольнены за п'янства», «нецвярозны прыходзіць у яслі забіраць дзіця», «скандаліць дома»... Гэтыя сігналы трывогі часта гучаць у спецыяльнай службе міліцыі — у дзіцячых пакоях. Мне хочацца, каб яны дайшлі да сэрца кожнага, і таму я таксама ўзялася за пярэ.

Прыняўшы такі сігнал, інспектары, як правіла, знаёмяцца з бацькамі, не здольнымі стварыць для дзіцяці нармальную абстаноўку дома, вядуць скрупулёзную прафілактычную работу, прыцягваюць да яе грамадскасць, калектывы школ, дзе вучацца дзеці. Але запушчаная распуста бывае нярэдка невылечнай. Жывы арганізм сям'і, пашкоджаны алкагалізмам, разбураецца.

Старшы інспектар дзіцячага пакоя Савецкага раённага аддзела ўнутраных спраў М. Н. Грыгор'ева, расказваючы пра сваіх падапечных, не заглядае ў дакументы. Вельмі ўжо глыбокі і сумны след пакідаюць у памяці некаторыя сям'і. Каля двух год знаходзіцца на прафілактычным уліку сям'я Шаблоўскіх. І муж і жонка сістэматычна п'юць, скандаляць.

М. І. Шаблоўскую (яна працуе дворнікам у 1-й клінічнай бальніцы) штрафавалі за дэбошы з суседзямі, за тое, што збівала дачку. Не раз яна запэўняла, што возьмецца за розум, спыніць выпіўкі, будзе карміць і апрацаць старэйшую дачку, якая была асабліва нямілая, бо пратэставала супраць п'янства бацькоў. Але, як усякі чалавек, што сістэматычна п'е, Шаблоўская ўсё свае лепшыя (нават мацярынскія) пачуцці ўтапіла ў віне і забылася на свае абяцанні.

Затое трынаццацігадовым сынам бацька і маці ганарацца, бо яму да спадобы іхнія выпіўкі і гулянкі. Бронік можа вярнуцца дадому калі захоча і бавіць час з кім хоча, і распіць бутэльку віна разам з бацькамі.

Яны самі не ўяўляюць, на які шлях штурхаюць свайго любімага Броніка.

Між тым паўстае пільная патрэба ўладкаваць яго ў інтэрнат і пазбавіць бацькоўскіх правоў мужа і жонку Шаблоўскіх. Але ці здолее інтэрнат перавыхаваць дзіця, якое расло ў агідных умовах алкагольнага хаосу і ўжо лічыцца правапарушальнікам? Шаблоўскіх гэта не турбуе.

Толькі перад судовым працэсам аб пазбаўленні бацькоўскіх правоў успомніла пра свае мацярынскія абавязкі Т. С. Новікава. А раней яна то прыходзіла ў яслі, ледзь трымаючыся на нагах, то зусім забывалася ўзяць дзіця на выхадны. Суд прыняў пад увагу абяцанні і запэўненні Новікавай, што яна выправіцца, і пакінуў дзіця пакуль у яе. Толькі не вельмі верыцца, што да гэтага пытання больш не трэба будзе вяртацца.

Пазбаўлены бацькоўскіх правоў В. В. Рахоўскі і А. М. Рахоўская. Яны далі жыццё чадвярым дзецям, але страцілі права называцца бацькам і маці. Дзеці, нямытыя, някормленыя, жылі тым, што давалі ім



— Адпусціце дадому, сёння ў жонкі дзень нараджэння...

Мал. А. Чуркіна.

суседзі. Бацькі нідзе не працуюць, папрашайнічаюць на выпіўкі, а потым скандаляць, б'юцца. Трэба было ратаваць дзіця.

Вось да чаго прыводзіць алкагалізм. А пачалося ўсё з «бяскрыўднай» чаркі.

Там, дзе п'янства раз'ядае мозг жанчыне, маці, сям'я канчаткова пазбаўляецца фундаменту, апоры, парадку і немінуа руйнуецца. А якім цяжарам кладзецца на сям'ю алкагольная слабасць бацькі, якія

З цікавасцю сустрачаюць глядачы новую каларную двухсерыйную мастацкую кінастужку «Візіт ветлівасці». Яна пастаўлена рэжысёрам Юліем Райзманам на кінастудыі «Масфільм» паводле сцэнарыя, напісанага ім у садружнасці з Анатолем Грэбневым. Гэта карціна пра чалавека і вайну. Пра месца

Кадр з кінафільма «Візіт ветлівасці».



чалавека ў выпадку пагрозы няшчасця. Пра барацьбу за мір. Галоўны герой апавядання — капітан-лейтэнант Глебаў, афіцэр савецкага крэйсера, які зайшоў у Італію з візітам ветлівасці. У ролі Глебава здымаўся малады акцёр МХАТа Барыс Гусакоў. Вобраз італьянскай дзяўчыны — гіда Лючыі стварыла актрыса Куйбышаўскага драматычнага тэатра Любоў Альбіцкая.

Кожны год прыносіць усё новыя факты з жыцця вялікага рускага паэта-лірыка Сяргея Ясеніна. Павышаную цікавасць да яго жыцця і творчасці лёгка зразумець — удзячная Расія плаціць вялікай любоўю за сыноўнюю прывязанасць да яе. І не толькі Расія. Творчасць савецкага паэта вывучаецца на кафедрах універсітэтаў ЗША, Францыі, Італіі, Англіі, ФРГ, Югаславіі, Швецыі, Японіі, Польшчы, Чэхаславакіі, Балгарыі, Румыніі, ГДР. Звонкая паэзія Сяргея Ясеніна абуджае добрыя пачуцці ў моладзі ўсіх краін.

І вось — сустрэча з паэтам на кінаэкране. Новую каларную мастацкую кінакарціну «Спявай песню, паэт» паставіў

рэжысёр Сяргей Урусеўскі на кінастудыі «Масфільм» паводле сцэнарыя, напісанага ім у сааўтарстве з Генадзем Шпалікавым. У ролі Ясеніна здымаўся Сяргей Ніконенка, у ролі Анны Снегінай — Наталля Белавосціцава.

За некалькі гадзін да поўнага вызвалення войскамі 3-га Украінскага фронту горада Адэсы, у

мора выйшаў нямецкі транспарт. Сярод акупантаў, якія ўцякалі ў Германію, знаходзіўся высокі малады чалавек, ён пільна ўглядаўся ў горад, што знікаў за гарызонтам... Так канчаўся фільм «Аповесць пра чэкіста», прысвечаны савецкаму разведчыку Мікалаю Гефту (у фільме Крафт).

Словамі аб памяці Мікалая Гефта адзіраюцца цітры новай шырокаэкраннай мастацкай кінакарціны «Схватна».

Кадр з кінафільма «Пунсовыя мані Ісын-Куля».



выпрабаванні падаюць на жаночыя плечы! Яна і працаўніца, і гаспадыня, і маці, і пастаянны апякун п'яніцы-мужа. Якія вялікія патрэбы намаганні, каб карміць, апранаць і выхоўваць дзяцей, жывучы з чалавекам, які часта запівае.

Па сігналу суседзяў узятая на прафілактычны ўлік сям'я Бараноўскіх. У ёй расце двое дзяцей. Бацька К. Е. Бараноўскі выхаванню іх ніякай увагі не ўдзяляе. З прычыны запояў ён перыядычна траціць работу і жыве на ўтрыманні жонкі, якую сам жа тэрарызуюе. Жонка кідаецца, як рыба аб лёд, сумяшчае работу ў двух месцах, па меры сіл стараецца ўдзяляць увагу выхаванню дзяцей. Але хіба лёгка гэта зрабіць пры тым бязладдзі, якое ўносіць у дом п'яніца? А які прыклад возьмуць дзеці з такога бацькі?

Вось такія трагедыі адбываюцца на вачах у нас!.. І калі пачынаеш дакопвацца да іх крыніц, зноў і зноў пераконваешся: усё пачыналася калісьці ці то з сямейнага застолля, ці то з сяброўскіх сустрэч. Чарка, бутэлька... І гэта падманлівае хлебасольства часам нават блізкіх людзей: «Пі да дна!», «Яшчэ давай па адной!» А потым ужо чалавек і спыніцца не можа.

Увагу грамадскасці часцей прыцягваюць трагічныя здарэнні ў сям'ях алкаголікаў, а бытавое п'янства звычайна існуе

пад назвай гасціннасці. Між тым кожны спецыяліст-медык ведае, як разбуральна дзейнічае на арганізм чалавека сістэматычная выпіўка. Ён растлумачыць паходжанне той зласліва-сці, прыдзірлівасці, бязглузда-сці або апатыі да ўсяго на свеце, апрача бутэлькі са спіртным, якія паступова і немінуча авалодаваюць аматарам алкаголю.

Дык ці не пара, перш чым падняць чарговую чарку з якой-небудзь нагоды ці без яе, азірнуцца навокал? Каму прынесла яна шчасце, здабытак, згоду ў сям'і?

Наадварот, кожны з нас без намагання прыгадае не адзін загублены гарэлкай лёс, разбураную сям'ю, пазбаўленых бацькоўскага клопату дзяцей, юнака, які па прыкладу бацькі прагна цягнецца да шклянкі, а потым, ап'янелы, робіцца злачынцам або ахвярай сабутэльнікаў.

А прыгадаўшы ўсё гэта, як тут не адставіць убок чарку, не прыбраць з сямейнага стала бутэльку, памятаючы пра нашых дзяцей, нашу будучыню.

Зло алкагалізму пазбаўляе бацькоў здольнасці і права выхоўваць уласных дзяцей, як гэта здарылася ў сям'ях Шаблоўскіх, Рахоўскіх, Новікавай. Страшна, што бараніць дзяцей даводзіцца ад уласных бацькоў. Гэта самае горкае сіроцтва.

Т. МІНЧУКОВА

ВАША

ПІСЬМО

ПІСЬМО ВАША

КУДЫ АДНЕСЦІ БЯЛІЗНУ?

Дарагая рэдакцыя!

Год ад году мы, жанчыны, адчуваем, як лягчэе ноша хатніх абавязкаў. Магазіны самаабслугоўвання і кулінары, сталовыя і кафэ дазваляюць нам траціць менш часу на пакупку прадуктаў і гатаванне ежы. Бытавыя прыборы і пральныя сродкі дапамагаюць хутчэй мыць, прыбіраць, чысціць посуд. Але ўсё-такі на плячах жанчыны ляжыць яшчэ нямала клопатаў. І самы, бадай, працаёмкі з іх — гэта мыццё і прасаванне.

Мае калегі даўно ўжо здаюць бялізну ў пральню. Пасля некаторых ваганняў я таксама рашыла, што вялікія рэчы мне ўжо не пад сілу, хоць і ёсць пральная машына. Я звярнулася ў бліжэйшыя ад майго дома прыёмныя пункты, але там не аказалася свабодных нумароў. У пральні самаабслугоўвання мяне таксама напаткала няўдача: каб атрымаць нумарок, трэба займаць чаргу ў пяць гадзін раніцы. Няўжо ва ўсіх жанчын пераход на грамадскае абслугоўванне звязаны з такімі цяжкасцямі?

М. Варывончык, г. Мінск.

З пытаннямі, узнятымі ў пісьме тав. Варывончык, мы звярнуліся да дырэктара Мінскага лазне-пральнага аб'яднання Міхаіла Міхайлавіча Царкова.

— З кожным годам мінчане ўсё больш ахвотна карыстаюцца пральнямі. Летась было выканана 998 800 заказаў, у тым ліку ў пральні самаабслугоўвання — 96 тысяч. Уведзены такія прагрэсіўныя формы абслугоўвання, як мыццё бялізны з дастаўкай на дом, пракат бялізны. Каля 60 тон бялізны дастаўляюць мінчанам на дом. Нашы пральні могуць дапамагчы гаспадыням у мыцці падушак і пуховых коўдраў. Скарыстоўваюцца высакі якасны пральны парашок, змякчальныя сродкі. Тэрмін выканання заказаў скарачаны на 2—3 дні. У другім квартале калектыву аб'яднання заняў другое месца сярод прадпрыемстваў бытавога абслугоўвання і хлебапачынення.

Аднак ёсць у нашай рабоце свае цяжкасці. Вельмі мала пральняў самаабслугоўвання — толькі чатыры на горад з мільённым насельніцтвам. Каб стварыць выгоды для пастаяннай кліентуры, мы ўвялі спецыяльныя гадавыя абанемента на дзённы час у пральнях № 7 і № 8 па вуліцах Маскоўскай і Харкаўскай. У недалёкім будучым пральні самаабслугоўвання паявяцца на вуліцах Маскоўскай, Серафімовіча, а ў 1973 годзе — па вуліцы Пушкіна. Праўда, пральня па вуліцы Серафімовіча будзе марудна.

Калі гэты нумар вашага часопіса прыйдзе да чытачоў, лічба амаль падвоіцца, бо поўнасю ўвойдзе ў эксплуатацыю новая фабрыка ў пасёлку Дражня. Яе магутнасць амаль 7 тон бялізны за змену. Думаем, што здолеем забяспечыць усіх, хто пажадае карыстацца паслугамі механічнай пральні. Аднак сетку прыёмных пунктаў неабходна пашыраць. Многія памяшканні малыя, а некаторыя (пункты №№ 3, 9, 14, 17) знаходзяцца ў падвалах, і мы не можам браць новых кліентаў. А ў цэнтры попыт на нашы паслугі значна большы, чым на ўскраінах.

Ад рэдакцыі. Пытанні, закранутыя ў пісьме тав. Варывончык, хвалюць многіх мінчанак. Чыста памытая, адпрасаваная бялізна — радасць для гаспадынь, вялікая эканомія часу. Трэба меркаваць, што хутка ўсе жанчыны сталіцы захочуць адмовіцца ад хатняга мыцця пасцельнай і сталавай бялізны. Ці здолеюць нашы пральні задаволіць патрэбы жыхароў Мінска, калі сёння ў разліку на аднаго жыхара апрацоўваецца 8,4 кілаграма бялізны, а санітарная норма — 72 кілаграмы? Трэба думаць, што выканкомы райсаветаў і прадпрыемствы, дзе асноўны кантынгент — жанчыны, паклапоцяцца аб выдзяленні зручных памяшканняў пад прыёмныя пункты ў цэнтры горада.



Кадр з кінафільма «Цяпло тваіх рук».

Асаблівай увагі заслугоўвае новая грузінская мастацкая кінакарціна «Цяпло тваіх рук», пастаўленая рэжысёрам Шата і Надарам Манагадзе на кінастудыі «Грузія-фільм» паводле сцэнарыя Суліко Жгенці. Сцэнарый удастоены першай прэміі на Усесаюзным конкурсе, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

На пятым Усесаюзным кінафестывалі ў Тбілісі карціна «Цяпло тваіх рук» адзначана прызам і прэміяй за лепшы фільм аб савецкім чалавеку, а актрыса Сафіко Чыяурэлі, якая стварыла вобраз Сідоніі, атрымала першую прэмію за лепшую жаночую ролю.

...

Будзе таксама дэманстравацца новая каларавая кіргіская мастацкая кінастужка «Пунсовыя макі Ісык-Куля», пастаўленая па матывах апавесці А. Сыціна «Кантрабандысты Цянь-Шаня».

У ролі чырвонаармейца Карабалты здымаўся Сійменкул Чакмараў. За стварэнне гэтага вобраза яму была прысуджана на пятым Усесаюзным кінафестывалі ў Тбілісі прэмія за лепшую мужчынскую ролю.

Р. КРОПЛЯ

якая створана рэжысёрам Сцяпанам Пучунянам на Адэскай кінастудыі паводле сцэнарыя Аляксандра Лапшына. Па тэматыцы гэты фільм з'яўляецца працягам стужкі «Аповесць пра чэкіста». І тут галоўнай дзеючай асобай з'яўляецца інжынер Крафт — немец па нацыянальнасці, які нарадзіўся ў Расіі і вырас у Савецкім Саюзе. Але цяпер ён дзейнічае ў глыбокім тыле праціўніка.

У ролі Крафта здымаўся папулярны літоўскі акцёр Лайманас Нарэйка.

ХЛОПЧЫК І КАМЕНЬ

Леанід ПРОКША

Казка

Жыў-быў на свеце хлопчык Сярожа. Ён быў наогул нядрэнны хлопчык. Але ўсякае бывае нават з добрым...

Аднойчы Сярожа выбег на вуліцу пагуляць. Глядзіць, на зямлі ляжыць камень. Падняў Сярожа камень.

— Навошта ж ён мне? — падумаў і вырашыў: — Калі ўзяў камень, яго трэба ў каго-небудзь кинуць.

Сярожа азірнуўся: бачыць, курачка зярнятка клюе.

— Курачка, курачка, я ў цябе кину камень.

— Ко, ко, — адказала курачка, — навошта табе кідаць у мяне камень?

Я ж яечкі нясу... Ты яечкі любіш?

— Ну, добра, я не буду кідаць у цябе камень, — згадзіўся Сярожа і пабег далей.

Бяжыць, бяжыць, бачыць — на лужку пасецца карова.

— Карова, карова, я кину ў цябе камень.

— Му-му! Чаму? — замыкала карова. — Я траўку ем. Малачко будзе. Нябось, ты малачко п'еш?

— Ну, добра, — згадзіўся Сярожа.

Бяжыць, бяжыць, бачыць — стаіць запрэжаны ў калёсы конік. На калёсах бітоны з малаком, кошыкі з яйкамі...

— Конік, конік, я кину ў цябе камень.

— Іго-го-го! Бач, які ты? — заіржаў конік. — Хіба не бачыш, што я павязу ў магазін? Навошта ў мяне кідаць камень?

— Ну, добра, — згадзіўся Сярожа. — Я не буду, конік, кідаць у цябе камень.

Бяжыць Сярожа, глядзіць: каля варт на сонейку сабачка грэецца.

— Сабака, сабака, я ў цябе кину камень.

— Гаў, гаў! — адгукнуўся сабака. — За што? Я двор пільную.

— Ну, добра, — згадзіўся Сярожа. — Я не буду кідаць у цябе камень.

Бяжыць, бяжыць, глядзіць — у гразі парася валяецца.

— Ах ты, мурза! Вось у каго я кину камень.

— Рох, рох, — зарохкала парася. — Мне няма чаго больш рабіць, як толькі ў гразі валяцца. За што ж у мяне кідаць камень? У гразі ляжаць мне — найвышэйшая асалода. Хай бы ты лепей на сябе паглядзеў. Які ты брудны. А ты ж хлопчык, а не парася. Табе сама раз у рэчцы выкупацца, у чыстай вадзе памыцца.

— Ну, добра, — засаромеўся Сярожа. — Я не буду кідаць у цябе камень.

Бяжыць, бяжыць, глядзіць — рэчка наперадзе.

— Кину ў рэчку камень, — вырашыў Сярожа.

Раптам з вадзіцы выплылі рыбка.

— Навошта ў рэчку кідаць камень? У нас, рыбак, патрапіш. Нябось, у акварыуме любіш глядзець на рыбак.

— Ну, добра, — згадзіўся Сярожа і паклаў камень на беразе сярод іншых каменяў. Тут яму і ляжаць мір-



на. А сам памыўся ў цёплай вадзіцы і пабег дамоў.

На ганку Сярожу сустрэла маці:

— Ты дзе прападаў? Я сьнеданне прыгатавала. На сталае малачко, яечкі. Памыйся і еш.

— А хіба ты не бачыш, мама: я — чысты.

— І сапраўды, — сказала мама, — ты сапраўды чысты, добры хлопчык.

Мама, пачытай!

Рыгор БОХАН

Пагкахы слоўца

Не марудна
і не шпарка
паплыла над лесам...
(еждех)

Іголкі без нітак,
чацвёра ножак.
Жыве ён у лесе,
маленькі...
(жичков)

Зернем-золатам
наліта,
даспявае ў полі...
(ежжж)

Ветліва ў аконца
пазірае...
(ежноо)

Жаліць, коле,
як іголкай,
лётае у садзе...
(ежжжж)

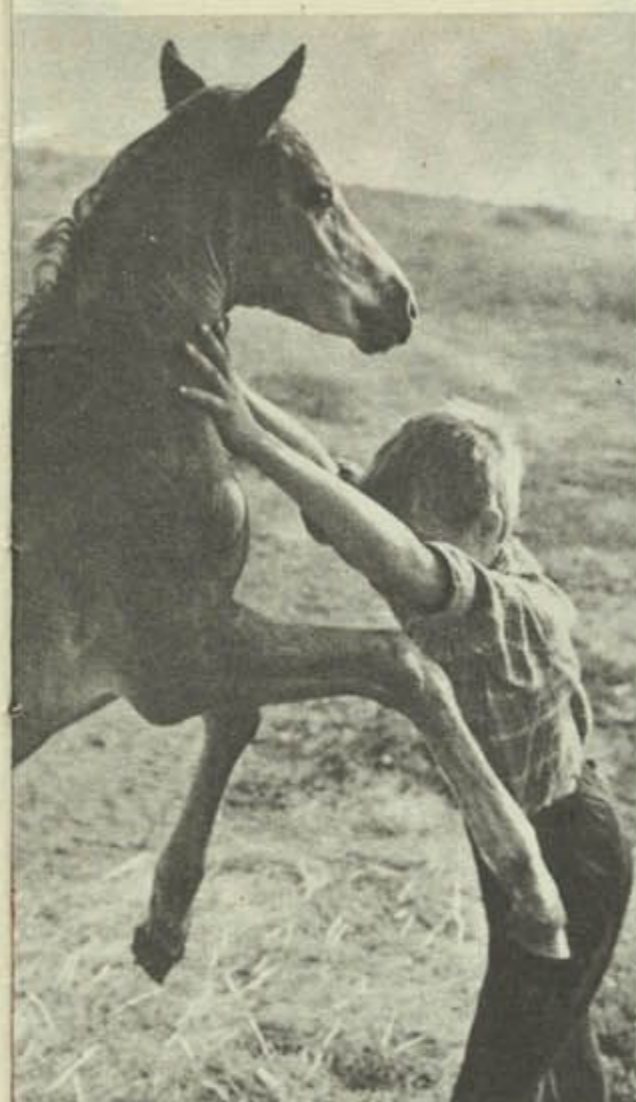
Надышлі
мароз і сцюжа —
на вокнах зрабляць...
(ежжжж)

Сок палюбіш дужа —
будзеш вельмі...
(ежжжж)

Куранё ёй часта
сніцца,
а завуць яе...
(ежжжж)

Заплача нават
не плаксуля,
калі нарэзана...
(ежжжжж)

Мал. С. Волкава.



Фота У. Вераб'я,
Я. Мяцеліцы
і У. Вяхоткі.



С Я Б Р Ы

КАЗАХСКИЯ СТРАВЫ

МЯСА ПА-КАЗАХСКУ (БЕСБАРМАК)



На 800 г мяса—200 г цыбулі,
2 шклянкі мукі, 1 яйка.

Мяса (бараніну або ялавічы-
ну) зварыць. Прыгатаваць кру-
тое прэснае цеста, тонка рас-
качаць яго, як на лапшу. Нарэ-
заць вялікімі кавалкамі і зва-
рыць у бульёне. Гатовае мяса
нарэзаць тонкімі шырокімі
скрылікамі, пакласці на звар-
нае цеста, пасыпаць перцам,
тонка нашаткаванай цыбуляй і
сечаным зяленівам.

Падаць асобна гарачы бу-
лён.

СА МСА



На 2 шклянкі мукі—60 г мас-
ла, $\frac{1}{3}$ шклянкі вады, 1 яйка,
500 г мяса, 1 цыбуліна.

Закіпяціць ваду з соллю і
маслам. Замясіць на гэтай вад-
касці цеста. Прапусціць праз
мясарубку мяса і рэпчатую цы-
булю. Падзяліць цеста на ка-
валкі (прыблізна па 75—100 г).
Раскачаць праснакі, пакласці на
сярэдзіну кожнага мясны
фарш, праснакі скласці трох-
вугольнікамі і заціснуць краі.
Змазаць яйкам і запячы.

ШАШЛЫК З ПЯЧОНКІ



Пячонку нарэзаць на прама-
вугольныя кавалкі таўшчынёй
1,5—2 см, вагой па 15—20 г, а
курдзючны лой—квадрацікамі
або кружочкамі. Лой надзець
на шпажку ўперамежку з кавал-
камі пячонкі і смажыць над
гарачым вугаллем у мангале,
паліваючы перыядычна раство-
рам солі (на 1 л вады 100 г
солі). Падаць шашлык на шпаж-
цы, пасыпаўшы зяленівам.

МАНТЫ З БАРАНІНЫ

На 1 кг бараніны—400 г му-
кі, 2 цыбуліны.
Бараніну нарэзаць дробнымі

кубікамі, змяшаць з сечанай
рэпчатой цыбуляй, дадаць ха-
лодную ваду, соль і перац. Кру-
тое прэснае цеста падзяліць на
кавалкі вагой па 20 г, раска-
чаць на тонкія круглыя прасна-
кі так, каб краі былі танейшыя
за сярэдзіну. На праснакі па-
класці мясны фарш і краі за-

шчыпаць, устанавіць над кат-
лом з кіпячым бульёнам або ва-
дой, закрыць накрыўкай і ва-
рыць на пары 30 мінут. Падаць
манты, паліўшы бульёнам з во-
цатам і перцам.

Бараніну для мантаў трэба
ўзяць тлустую, а калі мяса ху-
дое, неабходна дадаць лой.

АДКАЗЫ НА ГАЛАВАЛОМКУ, якая змешчана ў 8-м нумары

1. Мадэль. 2. Капрон. 3. Алушта. 4. Баржом. 5. Кобрын.
6. Балада. 7. Компас. 8. Саната. 9. Арцель. 10. Хруноў. 11. Глеб-
ка. 12. Ямайка. 13. Банкіт. 14. Барана. 15. Ячмень. 16. Венера.
17. Данбас. 18. Слонім. 19. Крычаў. 20. Бархан. 21. Масква.
22. Шчэцін. 23. Глебаў. 24. Парнік. У выдзеленых клетках:
Дружба мацней каменных сцен.

На першай старонцы вкладки: старшыня выканкома Новалу-
комльскага гарсавета Тамара Андрэеўна Піскунова і дэпутат
гарсавета, намеснік сакратара камітэта камсамола будаўніцтва
ДРЭС Ніна Уладзіміраўна Гарнач.

На чацвёртай старонцы вкладки: Валянціна Бурш—брыгадзір
участка вязкі Мінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Аздобле-
ныя вышыўкай сукенкі гэтай фабрыкі карыстаюцца вялікім
попытам.

Галоўны рэдактар **М. І. КАРПЕНКА**. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-
НАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА,
А. П. УС, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказні. сакратара,
аддзела прамысловасці—32-38-14, аддзела сельскай гаспадар-
кі, культуры, быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.
Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 08390. Здадзена ў набор 1/IX-72 г. Падп. да друку 25/IX-72 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%.

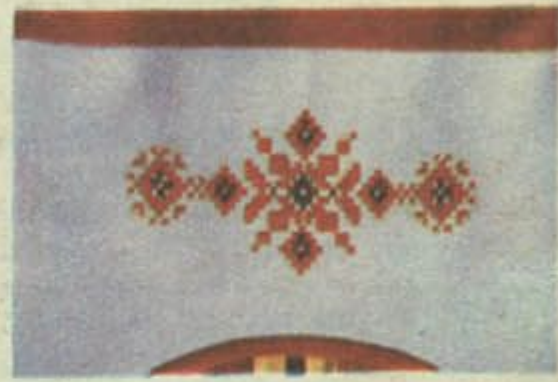
Дадатак—выкрайка. Тыраж 379 231 экз. Зак. 1170. Цана 15 кап.



222680-10
+ кресло.



80000000 198 1320



Цена 15 кап.

74995